

Forebygging og tidlig innsats i barnehage og barneskole

Sola kommune, 2022

INNHold

Oppdraget.....	5
Sammendrag.....	6
Kommunedirektørens kommentar.....	10
1 Innledning	12
1.1 Hva er egentlig tidlig innsats?.....	12
1.2 Avgrensninger	13
1.3 Metode.....	14
1.4 Revisjonskriterier	15
2 Organisering.....	16
2.1 Innledning	16
2.2 Barn, ungdom og familietjenesten	16
2.3 PPT.....	17
2.4 Samarbeidsfora og tverrfaglige team	19
3 Barnehagen.....	20
3.1 Innledning	20
3.1.1 Bakgrunnsinformasjon	21
3.1.2 Krav og anbefalinger	22
3.1.3 Revisjonskriterier	23
3.2 Tidlig oppdagelse i barnehagen	23
3.2.1 Kompetanseutvikling	23
3.2.2 Planer, rutiner og prosedyrer.....	25
3.2.3 Barnehagens rutiner.....	28
3.2.4 Tidlig oppdagelse i praksis	29
3.2.5 Vurdering	35
3.2.6 Anbefalinger.....	37
3.3 Fra bekymring til handling.....	37
3.3.1 Tiltak i barnehagene.....	37
3.3.2 Evaluering og dokumentering av tiltak	49
3.3.3 Vurdering	50
3.3.4 Anbefalinger.....	51

3.4	De viktige andre – tverrfaglig innsats	52
3.4.1	Organisering og samarbeid	52
3.4.2	Ansatte opplevelse av samarbeid på tvers.....	54
3.4.3	Vurdering	56
3.4.4	Anbefaling	57
4	Skole.....	58
4.1	Innledning	58
4.1.1	Bakgrunnsinformasjon	58
4.1.2	Krav og anbefalinger.....	59
4.1.3	Revisjonskriterier	60
4.2	Tidlig oppdagelse i skolen	61
4.2.1	Kompetanseutvikling	61
4.2.2	Planer, rutiner og prosedyrer.....	62
4.2.3	Skolens planer og rutiner.....	63
4.2.4	Gjennomgang av kartleggingsresultater.....	65
4.2.5	Tidlig oppdagelse i praksis	66
4.2.6	Vurdering	73
4.2.7	Anbefalinger.....	75
4.3	Fra bekymring til handling.....	75
4.3.1	Ansattes opplevelse av egen handlingskompetanse.....	76
4.3.2	Ansattes håndtering av bekymringer.....	77
4.3.3	Barrierer for handling.....	79
4.3.4	Handlingsrom for tilpasset opplæring.....	81
4.3.5	Tiltak ved faglige bekymringer	83
4.3.6	Tiltak knyttet til sosioemosjonelle/psykososiale bekymringer	85
4.3.7	Evaluering av tiltak	86
4.3.8	Vurdering	88
4.3.9	Anbefaling	89
4.4	De viktige andre – tverrfaglig innsats	90
4.4.1	Hva sier kommunens planer og hvilke samarbeidsfora finnes? ...	90
4.4.2	Hva tenker de ansatte selv om samarbeid på tvers?	90
4.4.3	Vurdering	92
4.4.4	Anbefaling	93

5	Konklusjon.....	94
5.1	Barnehage.....	94
5.2	Skole.....	94
5.3	Annet.....	95
5.4	Anbefalinger.....	95
	Vedlegg	96

OPPDRAGET

Bestilling:

Kontrollutvalget i Sola kommune bestilte 03.11.2021 en forvaltningsrevisjon om forebygging og tidlig innsats i barnehage og barneskole.

Formål:

Formålet med prosjektet er å vurdere hvordan barnehager og barneskoler, i samarbeid med ulike støtte- og hjelpetjenester, arbeider med tidlig innsats med særlig fokus på barns og elevers psykiske helse og grunnleggende faglige ferdigheter.

Problemstillinger:

- Hvordan arbeider barnehagene og skolene med tidlig å oppdage barn som har behov for ekstra støtte?
- I hvilken grad iverksetter barnehagene på et tidlig tidspunkt tiltak for barn som har behov for ekstra støtte?
- I hvilken grad iverksetter skolene på et tidlig tidspunkt tiltak for elever innenfor det allmennpedagogiske?
- I hvilken grad drar barnehage og skole nytte av andre støttetjenesters kompetanse i sitt arbeid med tidlig oppdagelse og tidlig innsats?

Prosjektleder for denne rapporten har vært forvaltningsrevisor Frøy Losnedal. Rapporten er kvalitetssikret av leder for forvaltningsrevisjon Silje Nygård.

SAMMENDRAG

Formålet med prosjektet har vært å vurdere hvordan barnehager og barneskoler, i samarbeid med ulike støtte- og hjelpetjenester, arbeider med tidlig innsats med særlig fokus på barns og elevers psykiske helse og grunnleggende faglige ferdigheter. Datagrunnlaget baserer seg på resultatene fra to spørreundersøkelser for henholdsvis barnehageansatte og skoleansatte (1.-7.trinn), i tillegg til intervjuer med totalt 25 personer. En rekke dokumenter, planer og rutiner er også gjennomgått.

Hovedinntrykk

Barnehagene oppleves å ha god kompetanse i å tidlig oppdage utfordringer, og har rutiner og systemer på plass for å sikre tidlig oppdagelse og tidlige tiltak. Skolene har system for gjennomføring og gjennomgang av kartlegginger, noe som gir gode forutsetninger for tidlig oppdagelse av faglige vansker. Virksomhetene har også en etablert saksgang for handling når utfordringer oppdages, og iverksetter stort sett tiltak tidlig. Vi finner imidlertid følgende utfordringer:

- Bruken av verktøy i barnehagene er i mindre grad satt i system, noe som illustreres gjennom sårbarhet knyttet til kartlegging av språk.
- Barnehage- og skoleansatte vurderer sin egen kompetanse som lavest når det gjelder å snakke med barn/elever om bekymringer knyttet til dem. Funn indikerer også at barnehagebarn blir involvert for sent i bekymringssaker.
- Skolene opplever en økning av elever med sosioemosjonelle/psykososiale utfordringer, og disse risikerer å bli sent oppdaget. Det etterlyses kompetanseheving på dette området.
- Funn tyder på at det ofte er symptomer som oppdages, og ikke den egentlige utfordringen. En risikerer da at tiltak som iverksettes ikke treffer. Det kan i ytterste konsekvens være direkte skadende for et barn.
- Det tverrfaglige samarbeidet oppleves utfordrende.

Tidlig oppdagelse og tiltak i barnehagen

Gjennomgangen viser at barnehagene har en felles strategiplan som legger føringer for både kvalitets- og kompetanseutvikling. Barnehagene har i løpet av de siste årene også fått en rekke felles kompetansehevingstiltak i regi av kommunen. Dette både innenfor definerte satsingsområder, men også i tidlig oppdagelse og hvordan identifisere barn i risiko. Det er positivt at kommunen har jobbet med å bygge opp en kollektiv kompetanse på dette området.

Barnehageansatte mener selv at de har god kompetanse i å tidlige oppdage både språklige og sosioemosjonelle utfordringer, men er mindre trygge på egen kunnskap om hvordan snakke med barn om bekymringer knyttet til dem. Av spørreundersøkelsen ser vi også indikasjoner på at barnet selv blir involvert for sent i bekymringssaker.

Barnehagene oppfattes å ha tilgang til verktøy for å kunne oppdage sårbarheter hos et barn. Det framgår likevel en svakhet knyttet til kartlegging av språk. Det blir blant annet vist til at tilgjengelig verktøy blir tatt i bruk ved behov, uten nærmere definisjon på hvem som avgjør bruk, og når. En større systematikk i bruk av verktøy og felles opplæring i samtaler med barn om bekymringer som oppstår, vurderes å kunne styrke kompetansen til å tidligere oppdage de sårbare barna.

Gjennomgangen viser at kommunen, på overordnet nivå, har skriftlige rutiner som beskriver hvordan barnehageansatte skal handle fra bekymring til henvisning til PPT, samt rutiner for handling når barn ikke har et trygt og godt skolemiljø. Sola barnehage har i tillegg en rekke egne rutiner som mer konkret beskriver hvordan ansatte skal handle ved for eksempel mistanke om omsorgssvikt. Vi finner ikke tilsvarende rutiner i Solstrålen barnehage. Ingen av barnehagene har rutiner for avdekking og oppfølging av bekymringer knyttet til språk. Vi oppfatter at barnehagene har en etablert praksis for hvordan generelle bekymringer skal håndteres, også når bekymringen er knyttet til språk eller omsorgssituasjon. Det vurderes imidlertid som sårbart når dette ikke er nedfelt i barnehagens rutiner. En kan med det risikere at bekymringer ikke blir fanget opp, og/eller at håndtering av bekymring og eventuelt iverksetting av tiltak blir tilfeldig.

Barnehagene oppfattes å ha en etablert praksis hvor bekymringer blir drøftet med kolleger, leder eller andre støttetjenester før eventuelle tiltak blir iverksatt, og det vises til lav terskel for å ta kontakt med PPT og barnevernet for veiledning. Inntrykket er at barnehagene strekker seg langt for å tilrettelegge innenfor det allmennpedagogiske tilbudet, og har en holdning om at det er barnehagen som må tilpasse seg barnet, og ikke omvendt. Det oppfattes også at tiltak i hovedsak blir iverksatt, men det vises til en erkjennelse av at de noen ganger havner bakpå – eksempelvis i forhold til språkutvikling og organiseringer som ikke fungerer optimalt.

Vi finner ingen overordnede krav eller føringer fra kommunen på hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske skal evalueres og dokumenteres. Praksisen til barnehagene i denne undersøkelsen, fremgår også noe ulik. Dokumenterte evalueringer av iverksatte tiltak kan sikre god og nødvendig informasjon i overganger, samt danne et viktig grunnlag for eventuelle henvisninger til andre støttetjenester. Dette kan med fordel sikres gjennom felles rutiner.

Tidlig oppdagelse og tiltak i skolen

Gjennom skolens bruk av tilgjengelige verktøy, systematisk plan for kartlegginger, og rutiner for gjennomgang av resultatene fra kartleggingsprøver, gir dette etter vår vurdering gode forutsetninger for å tidlig oppdage faglig sårbarhet. Samtidig er det i denne undersøkelsen uttalt at faglige ferdigheter kan være lettere å måle på småtrinnet, kontra mellomtrinnet. Forhold som legger til rette for å kunne nyttiggjøre seg gode tilgjengelig verktøy er derfor viktig i avdekking av faglige utfordringer også på disse trinnene.

Skolene viser til ulike verktøy og elevsamtaler for å tidlig oppdage atferdsmessige, emosjonelle og/eller sosiale utfordringer. Men selv med kartleggingsverktøy som muliggjør slike tidlige

opdagelser viser de intervjuede til at flere likevel kan gå under radaren. Dette gjelder særlig de elevene hvis utfordringer ikke synliggjøres gjennom atferdsproblematikk. Skolene viser til en økning i sosioemosjonelle og psykososiale utfordringer, og påpeker at deres kompetanse i mange tilfeller kommer til kort. Det etterlyses kompetanseheving på sosioemosjonelle og psykiske vansker – både når det gjelder å oppdage dette, samt hva skolen kan gjøre når det er oppdaget.

De fleste ansatte oppgir at de har god kunnskap om hvordan de skal oppdage elever med atferdsmessige/sosioemosjonelle utfordringer, men mener likevel at de i mindre grad har fått opplæring i dette. I likhet med barnehageansatte er de også mindre trygge på egen kunnskap om hvordan snakke med elever om bekymringer. Begge skolene viser til lite kompetanseheving fra overordnet nivå, og det oppfattes at det i stor grad er opp til skolene selv å etterspørre foredrag/kurs direkte fra andre aktører. Når støttetjenester i tillegg tilbakemeldet at det ofte er symptomer som oppdages, og ikke den egentlige utfordringen, indikerer dette et behov for en generell opplæring i beskyttelses- og risikofaktorer og tegn og signaler på sårbarhet. Dette slik at de tidlig kan oppdage og identifisere utsatte elever, og med det muliggjøre hjelp og støtte når risikoene foreligger fremfor å vente til eleven viser tydelige symptomer på å lide overlast av dem. Det kan i så tilfelle bety at elevoppfølgingen blir langt mer krevende enn det å tilegne seg kompetansen.

Vårt hovedinntrykk er at skolene i all hovedsak iverksetter tiltak tidlig når både faglige og atferdsmessige utfordringer er oppdaget. Tiltakene kan derimot vitne om at utfordringene knyttet til atferd er av en slik karakter at innsatsen rettes mer mot problemreduksjon/symptombehandling, heller enn å rette seg mot årsakene til utfordringene. Det kan også stilles spørsmål til om sårbarheten som disse elevene bærer, kunne blitt oppdaget før symptomene utviklet seg til negativ atferd. I verste fall kan det bety at tiltak som iverksettes ikke treffer og at belastningen/konsekvensene for barnet blir langt mer alvorlig enn dersom rett hjelp tidlig ble iverksatt. Dette oppfatter vi som en konsekvens av manglende kompetanse om tegn og signaler på sårbarhet, samt manglende samarbeidsarenaer eller tilgang til lavterskel bistand fra støttetjenestene. Det er sårbart for barna, at skolene ikke har en tverrfaglig arena hvor saker kan løftes inn til drøfting. Mangel på faglig veiledning fra PPT synes å medføre at skolene iverksetter tiltak bare for å ha gjort *noe*. Det kan i ytterste konsekvens være direkte skadende for et barn.

Samtidig kan tiltak som ikke treffer også tyde på mangelfulle evalueringer, og begge skolene viser til at evalueringer kan gjøres mer systematisk. Hvordan tiltak dokumenteres, varierer mellom skolene, og en av skolene uttrykker usikkerhet på hva som skal dokumenteres og ikke på grunn av foreldres innsynsrett. Dette vil være hensiktsmessig å få satt i system.

Samarbeid med støttetjenester

Barnehagene oppfattes å i stor grad dra nytte av PPT og barneverntjenesten sin kompetanse i arbeidet med tidlig oppdagelse. Hver barnehage har en fast kontaktperson i PPT, med faste treffpunkter. Samarbeidet med helsestasjon og familiesenteret framgår begrenset til enkeltsaker,

og vi finner lite informasjon i planverk og rutiner knyttet til samarbeid med og bistand fra disse tjenestene.

Skal en lykkes i arbeidet som lag rundt barnet, vil dette kreve tydelige forventninger og klare føringer om samarbeidsrutiner som er lett tilgjengelig for den enkelte barnehageansatte. Det oppfattes at det er god dialog mellom barnehager og støttetjenester, men at praksisen kan være noe tilfeldig. Dette da funn indikerer ulike holdninger til løsninger på de utfordringer barnehagene møter - hvorvidt en selv er løsningen, eller om det forventes at andre skal komme og fikse. Gode rutiner i dette kan også være avklarende med tanke på forventninger til hverandre.

Gjennomgangen viser at flere skoler har opplevd PPT som fraværende i etterkant av en omorganisering i 2020/2021, og dette oppgis samtidig som en medvirkende årsak til at antall henvisninger til PPT har økt. Fra og med inneværende skoleår har PPT gått tilbake til den tidligere modellen med faste kontaktpersoner som har faste treffpunkter med skolene, noe skolene oppfatter som positivt. Hvordan samarbeid med øvrige tjenester fungerer, vurderes ulikt mellom de utvalgte skolene, og oppleves å i stor grad være begrenset til enkeltsaker.

Kommunen har ingen oppvekstplan, og heller ingen kvalitetsplan for skole. Alle kommuner skal fra 2022, ha en overordnet plan for forebygging av omsorgssvikt og atferdsproblem. Det opplyses at det er påbegynt et arbeid med en overordnet felles plan på hele oppvekstfeltet (jf. Barnevernloven 3-1 annet ledd), men at denne ikke vil bli ferdigstilt i år. Det vurderes som uheldig at kommunen ikke har dette på plass, da denne kan bidra til mer felles praksis, felles målbilde og tyngde i satsningen. Dette er også noe som etterlyses både i spørreundersøkelsen og intervju.

Anbefalinger:

Vi anbefaler kommunen å:

- styrke barnehage- og skoleansattes kompetanse i å snakke med barn om bekymringer knyttet til dem, samt sikre at skoleansatte har generell kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer.
- iverksette tiltak som hindrer at barnehageansatte blir blendet for barnets språkutvikling.
- i større grad sikre at barnehagene har felles rutiner som beskriver arbeidsflyt og ansvar for hvordan ansatte skal handle ved bekymring for et barn.
- vurdere tydeligere føringer og minstekrav for hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske skal dokumenteres og evalueres i barnehagene og skolene.
- avklare forventninger i samarbeidet med andre tjenester, særlig i de tilfeller hvor barnehagen og skolen henviser til andre instanser.
- sikre at felles kunnskapsgrunnlag blir en del av kommunens pålagte oppvekstplan/plan for forebygging av omsorgssvikt og utvikling av atferdsvansker.

KOMMUNEDIREKTØRENS KOMMENTAR

Kommunedirektørens kommentar mottatt 03.11.2022

Tema for revisjonsprosjektet har vært å vurdere hvordan barnehager og barneskoler, i samarbeid med ulike støtte- og hjelpetjenester, arbeider med tidlig innsats med særlig søkelys på barns og elevers psykiske helse og grunnleggende faglige ferdigheter.

Revisjonen har sett på satsingsområder, systemer og rutiner på overordnet nivå i kommunen, for barnehagesektor og skolesektor, og i et utvalg virksomheter; to barnehager (en kommunal og en privat) og to barneskoler. Gjennom intervjuer av ledere/ansatte i de utvalgte barnehagene og skolene har revisjonen sett nærmere på hvordan tidlig innsats følges opp i praksis. I tillegg er representanter for støtte- og hjelpetjenestene intervjuet. Det er også gjennomført en spørreundersøkelse blant ledere og ansatte i alle barnehagene (kommunale og private) og i alle barneskolene.

Totalt sett gir dette grunn til å anta at rapporten gir et representativt bilde av kommunen. Hovedtrekkene i beskrivelsen stemmer også overens med kommunedirektørens inntrykk.

Kommunedirektøren ser positivt på at forvaltningsrevisjonen tar et dypdykk på viktige områder i sektoren. Det gir en anledning til å få innsikt, evaluere, lære og å sette i gang tiltak for forebygging til nytte for sårbare barn. Rapporten viser viktigheten av å tenke helhet og peker på utfordringer for oppvekstområdet. Mye av dette henger sammen med pågående satsinger.

På oppvekstområdet er det over tid jobbet systematisk med tidlig innsats. Kommunedirektøren er fornøyd med at rapporten løfter fram mye av det arbeidet som er gjort i barnehager og skoler, (noe som bl.a. vises ved at alder på barn som henvises til PPT har gått ned). Dette er samtidig et område hvor vi stadig må jobbe for å forbedre oss, og det pågår utviklingsarbeid på flere områder.

Rapporten peker på følgende forbedringspunkter som kommunen anbefales å følge opp:

- styrke barnehage- og skoleansattes kompetanse i å snakke med barn om bekymringer knyttet til dem, samt sikre at skoleansatte har generell kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer.
- iverksette tiltak som hindrer at barnehageansatte blir blendet for barnets språkutvikling.
- i større grad sikre at barnehagene har felles rutiner som beskriver arbeidsflyt og ansvar for hvordan ansatte skal handle ved bekymring for et barn.
- vurdere tydeligere føringer og minstekrav for hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske skal dokumenteres og evalueres i barnehagene og skolene.
- avklare forventninger i samarbeidet med andre tjenester, særlig i de tilfeller hvor barnehagen og skolen henviser til andre instanser.

- sikre at felles kunnskapsgrunnlag blir en del av kommunens pålagte oppvekstplan/plan for forebygging av omsorgssvikt og utvikling av atferdsvansker.

Kommunedirektøren vil følge opp anbefalingene fra revisjonen. Forbedringspunktene vil også danne et godt grunnlag for den videre satsingen på Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis (KOSIP) og arbeid internt i organisasjonen for å styrke systematisk samarbeid mellom barnehage/skole og støtte- og hjelpetjenestene.

1 INNLEDNING

1.1 HVA ER EGENTLIG TIDLIG INNSATS?

Tidlig innsats i skoler og barnehager har i en årrekke vært omtalt og drøftet i både læreplandokumenter og en rekke utdanningspolitiske dokumenter som stortingsmeldinger og offentlige utredninger.

Meld. St. nr. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*, viser til at tidlig innsats må ligge til grunn for barnehagen og skolens arbeid på alle områder – enten det gjelder det pedagogiske arbeidet, læringsmiljøet eller barnas og elevenes sosiale og emosjonelle ferdigheter. Videre at skolen også må være i stand til å støtte elever som har personlige, sosiale eller emosjonelle vansker knyttet til opplæringen.

I Meld. St. nr. 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats*, defineres tidlig innsats som et godt pedagogisk tilbud fra tidlig småbarnsalder, at barnehager og skoler arbeider for å forebygge utfordringer, og at tiltak settes inn umiddelbart når utfordringer avdekkes. Tiltak kan være å tilrettelegge innenfor det ordinære tilbudet og/eller ved å sette inn særskilte tiltak. Både barnehage, skole og SFO oppgis som viktige arenaer for å forebygge, oppdage og følge opp ulike utfordringer som barn og elever møter i hverdagen.

Tidlig innsats krever tidlig oppdagelse, og både kunnskap og dokumentasjon viser at barn og unge ikke blir oppdaget tidlig nok. Helsedirektoratet fremhever i dette viktigheten av å bygge et felles kunnskapsgrunnlag for alle som er involvert i arbeidet med barn og unge, da det vil kunne bidra til en mer enhetlig forståelse og tolkning av samordning på både individ og systemnivå. Til hjelp for kommunen i dette arbeidet har Helsedirektoratet, sammen med fem andre direktorat¹, utarbeidet nasjonal faglig retningslinje² *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge*. Disse retningslinjene oppsummerer, presiserer og peker retning for hvordan kommunen bør ivareta sitt ansvar for tidlig oppdagelse gjennom kunnskap, rutiner og samarbeid på tvers av tjenesteområder som er involvert i oppfølging av barn og unge. Målet er å styrke oppdager- og handlingskompetansen hos ledere og ansatte i kommunen, og med det nå de utsatte barn og unge.

¹ Utdanningsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Politidirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.

² **Nasjonale faglige retningslinjer** blir gitt på områder med behov for nasjonal normering. Anbefalingene er relatert til pasienter og befolkning, og Helsedirektoratet har et lovfestet mandat til å utgi nasjonale faglige retningslinjer (RVTSSor.no). Retningslinjer er ikke direkte rettslig bindende for mottakerne, men kan langt på vei være styrende for de valg som skal tas. Ved å følge oppdaterte faglige retningslinjer vil fagpersonell bidra til å oppfylle kravet om faglig forsvarlighet i lovverk. Dersom en velger løsninger som i vesentlig grad avviker fra de faglige retningslinjene, bør dette være dokumentert (Helsedirektoratet.no).

Retningslinjen, som erstatter veilederen *Fra bekymring til handling*, er rettet mot de tjenesteområdene som arbeider med barn og unge, hvor barnehage og skole er særlig nevnt.

Barns tidlige utviklingsforløp, både i forhold til språk og sosiale ferdigheter, innehar kritiske perioder der de er utsatte og sårbare. Av den grunn er de prisgitt den oppmerksomhet, støtte og omsorg de får fra sine omgivelser. Barnehage og skole er begge arenaer som skal bidra til at barn skal bli trygge og trives. Trygge barn som trives, lærer bedre. Tidlig innsats og oppdagelse må derfor ses i sammenheng med både barnehagens og skolens oppgave med å fremme barns grunnleggende behov.

Også [Barnevernsreformen](#), som trådte i kraft 1.1.2022, retter oppmerksomheten mot en styrking av det forebyggende arbeidet og tidlig innsats. Dette, samt det å bedre tilpasse hjelp etter barn og familiers behov, er oppgitt som to av fire mål for reformen. Fra samme tidspunkt (1.1.2022) er det et krav om at kommunestyret skal vedta en plan for kommunens arbeid for å forebygge omsorgssvikt og atferdsproblem (jf. Barnevernloven 3-1 annet ledd). Planen skal bidra til en overordnet forankring av det forebyggende tilbudet og fordeling av kommunens ressurser til arbeidet, samt sikre forpliktende og systematisk innsats for å legge til rette for helhetlige tjenester.

Tidlig innsats vil i dette prosjektet anvendes på to måter. For det første omfatter det innsats på et tidlig tidspunkt i barnets liv, deriblant gjennom barnehagen og i de første skoleårene. For det andre omfatter det tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes, uansett på hvilket tidspunkt i barnehage- eller skoleløpet det er. Tidlig innsats omfatter slik sett så vel forebygging, som avdekking og intervensjon.

1.2 AVGRENSNINGER

I 2020/21 ble Kompetanseløft for spesialpedagogikk og inkluderende praksis innført. Ordningen skal sikre at kommuner har den nødvendige kompetanse og tverrfaglige samarbeid i «laget rundt barna» slik at det rask skal kunne gis et inkluderende læringsmiljø og dekke eventuelt behov for særskilt tilrettelegging. Målet for kompetanseløftet er at alle kommer har tilstrekkelig kompetanse tett på barna og eleven for å kunne fange opp og gi et inkluderende og tilpasset pedagogisk tilbud til alle, inkludert barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging.

Videre at barnehager, skoler og støttesystem rundt barn og unge skal jobbe sammen for å skape et inkluderende fellesskap og tilpasse det pedagogiske tilbudet slik at alle får et best mulig utgangspunkt for utvikling og læring.

Kompetansebehovet deles gjerne i tre nivå³, der vi i denne revisjonen vil vi se nærmere på kommunens kompetanse knyttet til Nivå 1;

Alle barn og unge trenger tilpasset tilbud; Har kommunen og «laget rundt barnet» en grunnkompetanse knyttet til læringsrelaterte forhold og psykososial forhold/psykisk helse muligheter/utfordringer?

Målgruppen for kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis er ansatte i barnehage og skole, barnehage- og skoleeier, ansatte i PP-tjenesten og andre tverrfaglig tjenester i kommunen og fylkeskommunen. Satsningen omfatter hele laget rundt barna og elevene, og skal bidra til at den spesialpedagogiske hjelpen er tett på barna. Løftet skal videre bygge på lokale vurderinger av behov for kompetanse. Behov for kompetanse kan kartlegges gjennom spørreundersøkelsen KOSIP, som blant annet kartlegger praksis knyttet til inkludering, tverrfaglig samhandling og organisering, samt ledelse og organisasjonsutvikling. Videre gir den informasjon om status per nå og ønsker for framtiden. Sola kommune har brukt kompetansekartleggingen KOSIP i sitt arbeid med kompetanseløftet.

Prosjektet retter oppmerksomheten mot barnehagens innsats gjeldende tidlig oppdagelse og rett hjelp tidlig. For elever på 1.-7. trinn rettes hovedfokuset mot tidlig oppdagelse og tidlig hjelp mot både det faglige og sosioemosjonelle. Det ligger utenfor rapportens mandat å vurdere kvaliteten på spesialundervisningen og ordinær undervisning. Vi har heller ikke hatt særskilt fokus på kommunens arbeid med minoritetspråklige elever.

Det er ikke gjennomført intervjuer med barn, elever og foresatte.

1.3 METODE

I denne forvaltningsrevisjonen har vi foretatt en såkalt metodetriangulering av data. Dette innebærer at de ulike problemstillingene blir belyst gjennom bruk av forskjellige datakilder. Rapporten bygger på både intervjuer, dokumentanalyser og spørreundersøkelse.

Det er gjennomgått relevante plandokumenter, rutiner og statistikk både på kommunenivå og virksomhetsnivå. Fire virksomheter inngår i revisjonen: Sola barnehage (privat), Solstrålen barnehage (kommunal), Skadberg skole og Storevarden skole. Utvalget er basert på innspill og informasjon fra administrasjonen. Det er gjennomført intervjuer med 25 personer. Noen av

³ Nivå 1: *Alle barn og unge trenger tilpasset tilbud;* Har kommunen og «laget rundt barnet» en grunnkompetanse knyttet til læringsrelaterte forhold og psykososial forhold/psykisk helse muligheter/utfordringer?

Nivå 2: *Barn og unge med spesielle behov for tilrettelegging;* Har kommunen og «laget rundt barnet» ressurser med kompetanse ut over grunnkompetanse på nivå 1, til å møte barn og unge med behov for spesiell tilrettelegging? Har alle som jobber med barn med spesielle behov/vedtak dybdekunnskap i barnets muligheter/utfordringer?

Nivå 3: *Barn/elever med varige og omfattende/særlige komplekse behov.* Har kommunen og «laget rundt barnet» en ekspert innenfor relevant tematikk?

intervjuene har vært gjennomført som gruppeintervjuer. En oversikt over intervjuene ligger i rapportens [vedlegg](#).

Vi har gjennomført to spørreundersøkelser, én til barnehagene (både private og kommunale) og én til skolene. Spørreundersøkelsen til skolen ble sendt til ledelsen og pedagogisk personell på 1.-7.trinn, totalt 402 ansatte. Svarprosenten er på 31 prosent (127 ansatte). Spørreundersøkelsen til barnehagen ble sendt til ledelse og ansatte i alle barnehagene, totalt 570 ansatte med en svarprosent på 27 prosent (154 ansatte).

De fleste spørsmålene er formulert som påstander hvor respondentene må ta stilling til hvor enig eller uenig vedkommende er på en skal fra 1-5, hvor 1 står for helt uenig, og 5 står for helt enig. I presentasjonen av resultatene vil vi hovedsakelig ta utgangspunkt i gjennomsnittskår, men noen ganger også prosentandel som oppgir at de er enige eller uenige. «Enige» vil da omfatte de som har krysset av for 4 eller 5 på skalaen. Tilsvarende vil «uenige» omfatte de som har krysset av for 1 eller 2 på skalaen. Vi har også utført en tilsvarende spørreundersøkelse i Tysvær kommune, og vil i enkelte tilfeller sammenligne resultatene fra spørreundersøkelsen i Sola med resultatene fra Tysvær.

I den grad vi sammenligner gjennomsnittskåren på tvers av de ulike barnehagene og skolene, tar vi kun utgangspunkt i enhetene med 5 eller flere respondenter for hvert spørsmål. Dette utgjør i utgangspunktet 11 barnehager og 9 skoler. Noen respondenter har imidlertid hoppet over noen av spørsmålene, og det vil derfor i enkelte tilfeller være færre barnehager og skoler som sammenlignes. Dette vil i så fall spesifiseres.

Vår vurdering er at metodebruk og kildetilfang har gitt et tilstrekkelig grunnlag til å besvare prosjektets formål og de problemstillinger kontrollutvalget vedtok.

1.4 REVISJONSKRITERIER

Revisjonskriterier er krav eller forventninger som brukes for å vurdere funnene i undersøkelsen. Revisjonskriteriene skal være begrunnet i, eller utledet av, autoritative kilder innenfor det reviderte området, for eksempel lovverk og/eller politiske vedtak.

I dette prosjektet legger vi følgende kilder til grunn for utvikling av revisjonskriterier:

- Opplæringsloven med forskrift
- Barnehageloven med forskrifter, bl.a. rammeplan for oppgaver og aktiviteter
- Meld. St. nr. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*
- Meld. St. nr. 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*
- Nasjonal faglig retningslinje for tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge
- Barnevernsloven
- Oppvekstområdets egne mål og rutiner

Ut fra disse kildene er det utledet revisjonskriterier som fremgår i de kapitler hvor de enkelte problemstillingene blir behandlet.

2 ORGANISERING

2.1 INNLEDNING

Sola kommune har flere tjenester rettet mot barn og unge, organisert under tjenesteområdet Oppvekst og kultur. Dette inkluderer:

Figur 1: Organisasjonskart, tjenester for barn og unge

Selv om det er tidlig innsats i barnehage og skole som er fokus for denne revisjonen, samarbeider disse med støtte- og hjelpetjenestene i kommunen. Sammen utgjør disse arenaene «laget» rundt barnet. Fra fjorårets årsrapport for Sola kommune framgår det at kommunens mål er helhetlige og godt koordinerte tjenester som møter behovet hos det enkelte barn og ungdom – altså at barn og unge får *rett hjelp til rett tid*. Det påpekes at «*Et helhetlig tjenestetilbud krever god samhandling mellom de ulike tjenestene på alle nivå*», og at dette er en pågående satsing.⁴ I det følgende vil vi gi en oversikt over ulike hjelpe- og støttetjenester og team som barnehagene og skolene kan dra nytte av i sitt arbeid med tidlig innsats.

2.2 BARN, UNGDOM OG FAMILIETJENESTEN

Barn, ungdom og familietjenestens mål er å sikre lett tilgjengelige, relevante, tilstrekkelige og brukervennlige tjenester, og skal sørge for at «*barn og unge får rett hjelp tidlig i alder og*

⁴ Årsrapport 2021, Sola kommune

problemutvikling»⁵. Tjenesten består av helsestasjons- og skolehelsetjenesten, familiesenteret og ungdomsteamet.

Familiesenteret er et gratis tverrfaglig tilbud til foreldre, barn og ungdom. Familiesenteret tilbyr blant annet foreldreveiledning, «tett på»-veiledning i hjemmet, samtaler med barn og unge, samt terapi for traumeutsatte barn. Familiesenteret deltar også i samarbeid med andre som følger opp barnet, slik som barnehage og skole. Familiesenteret har også et konsultasjonsteam for spisevansker.

Skolehelsetjenesten tilbyr blant annet individuelle samtaler med elever, og helsesykepleiere har forebyggende undervisning på utvalgte klassetrinn i tema som psykisk helse, seksuell helse og krenkelser, vold og overgrep. Årsrapporten 2021 viser til et økende antall elever med behov for hjelp til psykiske vansker, og at det er en økning i antall barn og unge med alvorlige og sammensatte vansker. Det understrekes som viktig at tjenestene er godt synlige, og at elevene opplever lav terskel for å ta kontakt. Det blir i årsrapporten 2021 opplyst at skolehelsetjenesten de siste årene har økt tilstedeværelsen og tilgjengeligheten på skolene. Skolehelsetjenesten har blitt styrket med 5,6 årsverk siden 2016 og har nå 10,1 årsverk.⁶

På samme måte som skolehelsetjenesten skal være et tilbud for elever i Sola kommune, er **helsestasjon for barn** (0-5 år) et tilbud til barn i barnehagealder. Helsestasjonen skal bidra til å blant annet fremme fysisk, psykisk og sosial utvikling hos barn, samt avdekke fysiske og psykiske utviklingsavvik tidlig. Helsestasjonen har i tillegg en viktig rolle i å forebygge, avverge og avdekke vold, overgrep og omsorgssvikt.⁷

2.3 PPT

PPT er en sakkyndig instans i spørsmål om barn og elevers opplæringssituasjon. I tillegg til å skrive sakkyndige vurderinger, skal PPT også hjelpe barnehager og skoler med systemrettet arbeid. Dette innebærer både kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling, slik at barnehagene og skolene bedre kan tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter forutsetningene til barna og elevene.

I Sola kommune har organiseringen av samarbeidet mellom PPT og barnehagene og skolene endret seg gjennom årene. Fra å ha faste kontaktpersoner med faste treffpunkter med den enkelte skole og barnehage, gikk PPT bort fra dette før barnehage- og skoleåret 2020/2021. Denne

⁵ Handlings- og økonomiplan 2022-2025, Sola kommune

⁶ Tilstandsrapport for grunnopplæringen 2021-22, Sola kommune

⁷ <https://www.sola.kommune.no/barn-og-unge/helsestasjon-og-skolehelsetjeneste/helsestasjon-for-barn/>

organiseringen ble erstattet av en mer behovsrettet ordning, hvor PPT tilpasset tidsbruken til den enkelte virksomhets behov. I stedet for faste kontaktpersoner på skolene, ble skolene tildelt rådgivere ut fra rådgivernes kompetanse. Dette innebar at det kunne være forskjellige rådgivere fra sak til sak på den enkelte skole. Vi får opplyst at årsaken til omorganiseringen blant annet var at økt pågang av enkeltsaker førte til at tjenesten ikke hadde tid til en like tett og frekvent tilstedeværelse som ønsket. Fra og med skoleår 2022/2023 har samarbeidet imidlertid blitt omorganisert på nytt, og man har gått tilbake til ordningen med faste kontaktpersoner med faste treffpunkter i både barnehage og skole. Hver barnehage har én kontaktperson med faste treffpunkter en gang i måneden, mens hver skole nå har to kontaktpersoner med faste treffpunkter hver andre uke.

PPT melder om en gradvis økning i henvisninger siden 2014, og at pågangen under pandemien har vært ekstra stor. Fra slutten av 2020 økte henvisningene med over 50 prosent. Det vises til at denne økningen *«har vært, og er, en formidabel utfordring for en tjeneste som allerede har kapasitetsutfordringer»*.⁸ I tillegg opplevde tjenesten at *«sakene som ble tilmeldt var mer komplekse og krevde oppfølging fra flere virksomheter i kommunen»*. Dette har ført til at ventetiden på oppstart av nye saker anslås til 14-15 uker. Dette kommer i tillegg til selve saksbehandlingstiden på tre måneder.

Mens andelen henvisninger har økt markant de siste årene ([vedlegg](#)), har andelen systemsaker⁹ vært mer stabilt med mellom 70 og 80 saker årlig.

De siste 10 årene har alder ved henvisningstidspunkt endret seg. Mens det i 2012 var flest i aldersgruppen 10-12 år som ble henvist, har det siden 2018 vært flest barn i aldersgruppen 3-5 år som ble henvist. I underkant av 70 prosent henvises PPT fra 0-9 år.¹⁰

I PPT sin tilstandsrapport fra 2021 framgår det at PPT har en klar ambisjon om å styrke systemarbeidet ut mot barnehager og skoler. *«Ved å finne løsninger innenfor det allmennpedagogiske tilbudet kan vi redusere antall spesialpedagogiske tiltak»*. På grunn av økningen i enkeltsaker har imidlertid mye av kapasiteten gått med til utredningsarbeid og utarbeidelse av sakkyndige vurderinger, heller enn systemarbeid. Kapasitetsutfordringene hindrer dermed PPT i å være så tett på som de har ambisjoner om.

⁸ Tilstandsrapport for Sola PPT, 2021

⁹ Dette kan eksempelvis innebære veiledning til personalgrupper på hvordan møte barn med autismspekterdiagnoser, hvordan tilrettelegge begynneropplæring i lesing og skriving, eller hvordan drive profesjonelle læringsfellesskap.

¹⁰ Tilstandsrapport for Sola PPT, 2021

En annen viktig forutsetning som nevnes for å kunne lykkes med kompetanseheving og organisasjonsutvikling i barnehager og skoler, er at tjenestene har et felles målbilde og at virksomhetene bidrar til å legge til rette for dette arbeidet. PPT opplever at i de barnehagene og skolene en har lykkes med dette arbeidet har antall henvisninger blitt redusert. Fra 01.01.2022 ble PPT tilført ett ekstra årsverk for å styrke det systemrettede arbeidet.

2.4 SAMARBEIDSFORA OG TVERRFAGLIGE TEAM

Sola kommune har etablert en rekke samarbeidsfora og tverrfaglige team rettet mot barn, unge og familier. På overordnet nivå har kommunalsjef ledermøter hvor lederne for alle tjenestene samles. Fagstab oppvekst jobber med å kvalitetssikre samarbeidet mellom PPT, skoler og barnehager, samt har regelmessige møter med skolesjef og barnehagesjef. Senter for styrket barnehagetilbud deltar også på møtene med barnehagesjef.

I 2021 startet PPT, barneverntjenesten og familiesenteret opp med felles møter på ledernivå. Formålet er å sikre at kommunen bidrar til riktig hjelp til rett tid, og tilbyr koordinerte tjenester for felles brukere.

Kommunens **tverrfaglige ressursteam** er knyttet til autismespekterdiagnoser. Det består av et koordinerende team som tar imot henvendelser, og som er tverrfaglig sammensatt av PPT, familiesenteret, skole, barnehage og koordineringsansvarlig, og et veiledningsteam som veileder skolene, barnehagene og foreldre. Ressursteamet får veiledning fra BUP Sola, som også var med i oppbyggingsfasen av teamet.

Kommunens **konsultasjonsteam for vold og seksuelle overgrep** består av representanter fra barnevern, PPT, Barn, ungdom og familietjenesten, BUP og fagstab oppvekst. I tillegg møter politiet ved behov. Teamet gir råd og veiledning ved bekymring for om et barn er utsatt for overgrep, og har kunnskap om hvilke instanser som har ansvar i slike saker, og hvem som eventuelt kan bistå i den videre oppfølgingen. Teamet gir også råd om hvordan man kan snakke med barnet og familien.

På kommunens internettside finner vi informasjon om **Tverrfaglig team**. Deltakere i dette teamet er oppgitt å være: foresatte, barnehage/skole, familiesenteret, ungdomsteamet (gjelder team 3-ungdom), barneverntjeneste, PPT og helsetjeneste. Tiltaket er rettet mot foresatte, og beskrives som et lavterskeltilbud rettet mot utfordringer eller bekymringer knyttet til et barns utvikling. Videre heter det at teamet skal avklare oppfølgingsbehov og lage en plan sammen med foreldrene, og i tilfeller hvor flere tjenester er involvert avklare samarbeid og ansvarsfordeling. I intervjuene vises det imidlertid til at dette tilbudet nå er i et «vakuum». Det blir opplyst at teamet, slik det er beskrevet på hjemmesiden, er slik det startet, og at det den gang da ble satt av ressurser til å ha et møte hver andre uke. Teamet fungerte ikke etter hensikt, og det ble ikke benyttet i ønsket grad. Tilbakemeldingen fra noen skoler var at terskelen for bruk av tjenesten var høy, og at det opplevdes som overveldende for foresatte. Da det ikke ble ansett som hensiktsmessig å binde ressurser til tilbudet, er det bestemt å starte et samhandlingsprosjekt hvor konseptet og tankegodset til teamet skal overføres til den enkelte skole. Forskjellen er at teamet på den enkelte

skole skal bestå av kjente aktører for foresatte, som skolens helsesykepleier og PPT-kontakt. Hypotesen er at dette vil bidra til større trygghet og lavere terskel for foreldre til å ta kontakt. Storevarden skole skal være pilotskole i prosjektet.

Tverrfaglig team er fortsatt et tilbud gjennom kommunens hjemmeside, og det vises til at en del foresatte og skoler fremdeles tar kontakt. Fra overordnet nivå oppleves det å være et vakuum på hva som er det egentlige tilbudet i dag. Vi får opplyst at det settes ned en gruppe hvis noen tar kontakt, men at det per i dag ikke er satt i system.

Sammen om barn og familie i Sola – samhandlingsmodellen. Sola kommune sitt mål er at alle barn skal ha en trygg og god oppvekst. Dette innebærer at barn og familier som trenger hjelp skal få den hjelpen de trenger. Kommunen har en modell for hvordan kommunen skal arbeide for at barn kan trives og ha en god oppvekst. Denne ligger tilgjengelig på kommunens internettside, og gir blant annet informasjon om hvordan ansatte skal samarbeide med barn, ungdom og foresatte, og med andre ansatte, når barn eller familier strever eller er i en vanskelig situasjon.

Her framgår at ansatte har en plikt til å fange- og følge opp hjelpebehov. Dette omfatter situasjoner hvor barnet selv- og/eller andre uttrykker uro/bekymring. Som ansatt skal du ta imot informasjon fra andre. Om du ikke selv kan følge opp, skal du sikre at andre gjør det. Den tar også for seg hvordan gå frem dersom en som ansatt er bekymret: *snakk med din leder, snakk med barnet og/eller foresatte. Ta kontakt med andre tjenester. Ikke vent – det er viktig å få en rask avklaring på hvorvidt det foreligger et hjelpebehov.* Siden har også link til en veileder på hvordan samtale med et barn som er en bekymret for; snakkmedbarn.no.

Kommunen har også en samhandlingsmodell for [barn som pårørende](#).

3 BARNEHAGEN

3.1 INNLEDNING

I Sola kommune er det 30 barnehager, herunder 12 kommunale og 14 private, i tillegg til 3 åpne barnehager. I 2021 gikk nærmest alle (99 prosent) barn 1-5 år i Sola kommune i barnehage.¹¹

Solstrålen barnehage er kommunens største kommunale barnehage. Barnehagen har 80 barn og ca. 20 ansatte fordelt på to bygg; avdeling Dravhaug og avdeling Øygarden. Det er rundt 15 minutters gåavstand mellom de to byggene. Hvert bygg har tre avdelinger.

¹¹ Kilde: SSB

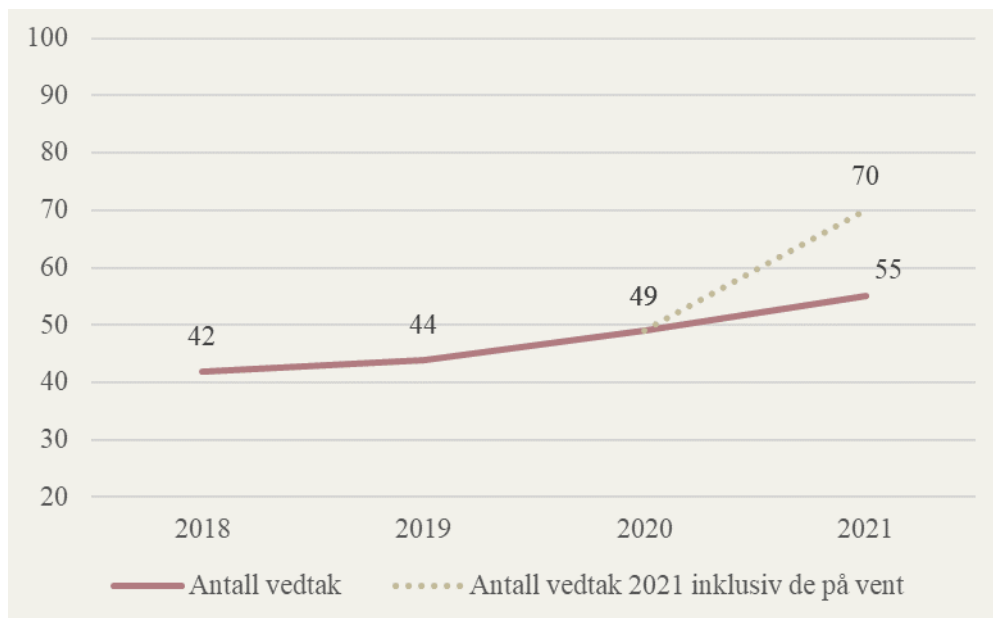
Sola barnehage er en privat barnehage med ca. 50 barn og 17 ansatte. Barnehagen har tre avdelinger.

3.1.1 BAKGRUNNSINFORMASJON

Statistikk fra [Utdanningsdirektoratet](#) viser at 26 av barnehagene oppfyller pedagognormen, hvorav 16 av disse er med dispensasjon, mens to barnehager ikke oppfyller pedagognormen. Av kommunens 28 barnehager er det én barnehage som ikke oppfyller bemanningsnormen.

Barn med særlige behov kan ha rett til spesialpedagogisk hjelp, og andelen barn med spesialpedagogisk hjelp i Sola har økt de siste årene:

Figur 2: Utvikling i antall vedtak

Kilde: Sola kommune

Tall fra kommunen viser at andel barn med spesialpedagogisk hjelp i 2021 på 3,9 prosent, inkludert de vedtakene som var på vent. Dersom vi tar utgangspunkt i antall vedtak og vedtakstimer som i tillegg er på vent, har antall vedtak fra 2019 økt med 26 stykker, og antall vedtakstimer med 428 timer.¹² Tall fra kommunen viser også en økning i autismspekterdiagnoser, fra ett barn i 2018 til 16 barn i 2022. Av disse er 75 prosent

¹² Dette er også tallene Handlings- og økonomiplanen 2022-2025 tar utgangspunkt i.

flerspråklige. Hvert barn med autismespekterdiagnose har i gjennomsnitt ca. 30 timer spesialpedagogisk hjelp i uken.

3.1.2 KRAV OG ANBEFALINGER

Tidlig oppdagelse og tidlig innsats

Av nasjonal faglig retningslinje *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* framgår sterke anbefalinger knyttet til kommuneledelsens ansvar i å sikre at ansatte som jobber med barn og unge har kunnskap og kompetanse om beskyttelses- og risikofaktorer og tegn og signaler som kan gi grunnlag for å oppdage utsatte barn og unge. Det påpekes at kunnskapen særlig bør finnes hos ansatte som arbeider der barn og unge tilbringer størstedelen av dagen, som i barnehage og skole. I tillegg poengteres viktigheten av rutiner for hvordan ansatte kan handle på bakgrunn av bekymring, og at bekymring for barn og unge bør være basert på systematiske observasjoner og dokumentasjon av vedvarende tegn og signaler, (eventuelt anonyme) samtaler/drøftelser med kollegaer og leder og samtaler med barn/foreldre. Det bør resultere i en lederforankret beslutning om videre oppfølging av barnet.

I rammeplanen for barnehager kapittel 1, underkapittel Livsmestring og helse, heter det at barnehagen, gjennom den daglige og nære kontakten med barna, er i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Videre følger at barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud. Tilretteleggingen skal vurderes og evalueres underveis og justeres i tråd med barnets behov og utvikling. Videre heter det at barnehagen jevnlig skal vurdere det pedagogiske arbeidet og vurderingsarbeidet skal bygge på refleksjoner som hele personalgruppen er involvert i.

I strategiplanen¹³ for barnehagene i Sola vises det til barnehageeiers ansvar for at personalet har riktig og nødvendig kompetanse. Det er styrer i den enkelte barnehage som skal sørge for at de ansattes kompetanse tas i bruk, og at kvalitetsutviklingen er målrettet mot barnehagens kjerneoppgaver. I planen defineres kvalitet blant annet som barns reelle opplevelse av trygghet i et inkluderende fellesskap med ansatte som innehar formell og ervervet kompetanse om barns utvikling, evne til å omsette teori til praksis og tid til å bygge og støtte trygge og varige relasjoner mellom barn-voksne og barn-barn. Strategiplanen viser også til at barnehagene i Sola skal jobbe systematisk og i samarbeid med laget rundt barnet, og sammen med barnet for å inkludere *alle* barn. Å forbedre kvaliteten på det ordinære tilbudet framheves som det viktigste grepet for å styrke en inkluderende praksis. Det vises til at alle barn skal ha likeverdige muligheter til læring og utvikling uavhengig av barnas forutsetninger. «*Det innebærer at det er tilstrekkelig*

¹³ «Kvalitet i Solabarnhagen – Strategi mot 2030». Gjeldende fra august 2022.

kompetanse som er tett på barn og at det allmennpedagogiske og spesialpedagogiske tilbudet ses i sammenheng».

Samarbeid

I barnehagens rammeplan, kapittel 2 står det at barnehagestyrer har ansvar i å sikre at barnehagen har innarbeidet rutiner for samarbeid med relevante institusjoner, slik som skolen, helsestasjonen, den pedagogisk-psykologiske tjenesten og barnevernet. Det er derimot ikke presisert i bestemmelsen om dette gjelder individnivå, systemnivå eller i begge tilfeller. I nasjonal faglig retningslinje *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* er det en sterk anbefaling at kommunen sikrer at det er etablerte avtaler om samarbeid mellom virksomheter involvert i oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til.

3.1.3 REVISJONSKRITERIER

På bakgrunn av gjennomgangen over er følgende revisjonskriterier utledet:

- Personalet i barnehagen har kompetanse i å oppdage barn som trenger hjelp og støtte.
- Barnehagen har rutiner for handling og oppfølging av barn som vekker uro/bekymring.
- Barnehagen iverksetter tiltak for barn med behov for ekstra støtte. Tiltak evalueres og om nødvendig justeres i tråd med barnets behov.
- Barnehagene har innarbeidet rutiner for samarbeid med andre tjenester.

3.2 TIDLIG OPPDAGELSE I BARNEHAGEN

3.2.1 KOMPETANSEUTVIKLING

Barnehagene i Sola deltar i Regional ordning for kompetanse i barnehager (REKOMP) sammen med fem andre kommuner i region Midt (Stavanger, Randaberg, Kvitsøy, Hjelmeland og Strand). Ordningen skal bidra til at barnehager utvikler sin pedagogiske praksis gjennom barnehagebasert kompetanseutvikling, og sikre likeverdig kvalitet i alle barnehagene i kommunen. Den skal også stimulere til godt samarbeid mellom barnehagemyndighetene, barnehageeiere, PPT, universiteter og høyskoler, statsforvalterne og andre aktører.

De fleste barnehager deltar/har deltatt i prosjektet «Inkluderende barnehage- og skolemiljø» i regi av Utdanningsdirektoratet. I 2021 ble det jobbet med å sette kunnskapen i system slik at det

samsvarer med de nye tilføyelsene i barnehageloven, og at alle barn skal oppleve seg inkludert i fellesskapet.¹⁴

Av strategiplanen framgår det at alle ansatte skal støttes med felles opplæring og begrepsforståelse om den autoritative voksenrollen og et autoritativt klima, der målet er å skape kvalitet og felles forståelse. Dette gjelder også for samhandlingspartnere i skolen og PPT. I tillegg skal alle ansatte få opplæring i pedagogisk analyse, som er en modell for analyse av pedagogiske utfordringer med mål om å komme fram til hensiktsmessige tiltak i den pedagogiske praksisen. Dette verktøyet skal blant annet brukes før en eventuell henvisning til PPT. Vi får opplyst at alle styrerne og pedagogiske ledere har fått opplæring i modellen. De pedagogiske lederne skal videre forankre dette hos de øvrige ansatte i sine respektive avdelinger.

I intervju vises det til at den autoritative voksenrollen og pedagogisk analyse er kommunens hovedsatsinger innen kompetanseutviklingen, og at dette skal bidra til at alle drar i samme retning. På den måten er det også tydelig for PPT hva de skal bidra med i relasjon til deres mandat om organisasjons- og kompetanseutvikling i barnehagene.

Solabarnehagen er også med i Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og en inkluderende praksis. Satsingen omfatter hele laget rundt barnet og skal bidra til at den spesialpedagogiske hjelpen er tett på de barna som har behov for det. Relatert til dette har Sola gjennomført en kartlegging av kompetansebehovet i barnehage og skole (KOSIP-undersøkelsen). Dette arbeidet vil være med å prege kompetanseutviklingen i planperioden, og ses i sammenheng med REKOMP. Kommunen har nylig mottatt resultatene, og det er nedsatt en tverrfaglig prosjektgruppe som skal finne fokusområder og kjernekomponenter som skal videreutvikles i Solabarnehagen. Vi får opplyst at arbeidsgruppen er i undersøkelsesfasen.

I 2015/2016 fikk alle barnehagene kompetanseheving i Kvello-modellen, hvor målet er å identifisere barn i risiko, og sette inn riktig tiltak til rett tid. Vi får også opplyst at flere pedagogiske ledere i kommunen har vært på kurs om vold og overgrep i regi av Stine Sofies Stiftelse. Fra våren 2022 har styrere og pedagogiske ledere også fått kompetanseutvikling i Sommerfugleffekten, som blant annet omhandler den autoritative voksenrollen. Vi får opplyst at når barnehagene er ferdig med dette opplegget, skal det startes kompetanseheving gjennom Tuning Into Kids.¹⁵ Det vises til at dette er besluttet i kommunalsjefen sin ledergruppe på bakgrunn av resultatene for KOSIP-undersøkelsen for hele kommunen, og skal gjelde for alle

¹⁴ Kilde: årsrapport 2021, Sola kommune

¹⁵ Tuning into kids (TIK) er et evidensbasert foreldreveiledningsprogram som fokuserer på det emosjonelle båndet mellom foreldre og barn. Programmet retter seg primært mot foreldre til barn i alderen 3-12 år. I TIK benyttes emosjonsveiledning, som er ferdigheten å gjenkjenne, forstå og respondere på barnets følelser på en måte som er nyttig for barnet.

ansatte i Oppvekst og kultur som jobber med barn og unge. Dette inkluderer med andre ord også barnehageansatte.

Senter for styrket barnehage tilbud startet høsten 2022 kompetanseheving i Marte Meo¹⁶ for alle ansatte på senteret. Noen av de ansatte får tilbud om å ta Marte Meo terapeut-utdanning, mens de resterende blir praktikere.

3.2.2 PLANER, RUTINER OG PROSEDYRER

Strategiplan

Sola kommune har en egen strategiplan for Solabarnehagen¹⁷; *Kvalitet i Solabarnehagen – strategi mot 2030*. I utarbeidelse av planen har kommunen mottatt innspill fra styrere (fra både private og kommunale barnehager) og andre aktører innen oppvekstfeltet. I tillegg har et utvalg foreldre fått mulighet til å uttale seg om hva kvalitet i barnehagen er for dem og deres barn.

De kommunale barnehagene er forpliktet til å jobbe i tråd med strategiplanen, mens de private barnehagene inviteres til å ta aktiv del i kvalitetsarbeidet planen omfatter.

Strategiplanen skal ivareta kvalitet, og helhetlig og sammenhengende utvikling av barnehagene i Sola fra 2022 mot 2030. Planen skisserer blant annet overordnede og generelle mål, som peker på viktige utviklingsområder for å sikre barnehager med høy kvalitet for alle barn.

Strategiplanen beskriver kvalitetskjenntegn på følgende fem satsingsområder: lærende fellesskap, barns rett til medvirkning, mangfold og gjensidig respekt, livsmestring i et trygt og godt miljø, inkluderende fellesskap.

Under hvert satsingsområde medfølger også en liste med tilhørende kvalitetskjenntegn. I denne revisjonen er det særlig de to siste satsingsområdene som aktualiserer seg: *Livsmestring i et trygt og godt miljø* og *Inkluderende fellesskap*.

Barnehagens ledelse har ansvar for å konkretisere strategiplanens satsingsområder i virksomhetens årsplan og daglige praksis. Den enkelte barnehagevirksomhet kan i tillegg velge egne satsingsområder.

¹⁶ Marte Meo-metoden er en kommunikasjons- og relasjonsorientert veilednings- og behandlingsmetode. Den nyttes i familier, barnehager, skoler og institusjoner ved bekymring rundt barns utvikling og atferd. Metoden benytter videoopptak som arbeidsredskap, og man tar utgangspunkt i dagligdagse samspillsituasjoner.

¹⁷ Solabarnehagen brukes i strategiplanen som et samlebegrep på Sola kommunes kommunale barnehager og de private barnehagene med tilhørighet i Sola kommune. Vi bruker samme begrep i denne rapporten.

Rutine for trygt barnehagemiljø – inkludert verktøy

Kommunens hjemmeside har en egen del om [Trygg og god oppvekst i Sola](#). Denne vektlegger trygge og gode barnehage- og skolemiljø uten mobbing og andre krenkelser. Her vises det til Solabarnehagens føringer og praksis for forebygging, avdekking, håndtering og etterarbeid. Rutinen klargjør ansvaret den enkelte medarbeider har i de ulike fasene. I forebyggingsfasen inkluderer dette universelle tiltak for å fremme trygt og godt barnehagemiljø. Avdekkingsfasen viser til ansattes oppgaver og ansvar når det kommer til varsling og iverksetting av undersøkelse ved kunnskap/mistanke om mobbing eller andre krenkelser. Tilsvarende beskriver håndteringsfasen hva de ansatte skal gjøre etter at undersøkelsen er ferdigstilt og pedagogisk leder/styrer på bakgrunn av denne konkluderer at barnet har vært utsatt for mobbing eller andre krenkelser. Etterarbeidet inkluderer fokus på lekeferdigheter og sosial og emosjonell kompetanse, samt jevnlig samtaler mellom pedagogisk leder, styrer og foresatte.

Hjemmesiden inneholder også ulike verktøy og ressurser som kan være til hjelp for barnehagene i arbeidet med trygt og godt barnehagemiljø. Her kan nevnes [Dialogmodellen](#), som er en erfarings- og forskningsbasert modell med utgangspunkt i forskningsprosjektet «Hele barnet, hele løpet, mobbing i barnehagen». Modellen skal bidra til å skape en god dialog og godt samarbeid mellom foresatte og ansatte i mobbesaker.

Skjema for kartlegging av voksnes relasjoner med barn er et verktøy for å sikre at alle barna blir sett og ivaretatt. I dette skjemaet skal hver enkelt ansatt gi hvert barn på avdelingen én av fire farger, som igjen symboliserer den voksnes relasjon til barnet. En beskrivelse av fargene framgår av tabellen under.

Tabell 1: Kartlegging av personalets relasjoner til barna i barnehagen

Rød farge	Svart farge	Blå farge	Grønn farge
<ul style="list-style-type: none">• De barna ”som får trække inn i sjelen din med støvler på”• De barna du gir privilegier• De barna du umiddelbart forstår og blir glad i	<ul style="list-style-type: none">• De barna som får det til å koke over for deg• De barna som gjør at du blir sintere enn situasjonen egentlig tillater• De barna du ikke forstår	<ul style="list-style-type: none">• De barna som ikke kontakter deg• De barna du ikke selv kontakter	<ul style="list-style-type: none">• Barn du har utmerket kontakt med, men som likevel ikke er «røde»

Metoden kartlegger med andre ord de voksnes relasjon til- og holdning ovenfor barna. Her får vi opplyst at verktøyet gjør det mulig å avdekke barn som ikke har god kontakt med noen i personalet. En slik kartlegging kan tydeliggjøre barn som personalet må være mer bevisst på å gi oppmerksomhet og oppfølging.

Bussen er en observasjonsmetode der barna velger fire barn som de ønsker skal være med på busstur. Metoden kan blant annet avdekke hvem som velger å være sammen med hvem, og hvilke barn som ofte blir stående utenfor.

Sjekkliste for miljøet i barnehagen er et verktøy som primært brukes på avdelings- og personalmøter. Sjekklisten inneholder en rekke spørsmål om miljøet og samspillet i barnehagen som ansatte må ta stilling til.

Skjema for barnesamtale inneholder en rekke spørsmål til barna, med mål om å avdekke mobbing i barnehagen. Barnets opplevelse, ansvaret til de ansatte og involvering fra foreldre er kjernepunkter i barnesamtalen.

Skjema for problemløsning med barna inneholder refleksjonsspørsmål som kan brukes sammen med barnegruppen som et forebyggende tiltak mot mobbing.

I tillegg vises det til **skjema for aktivitetsplan** i barnehagen. Barnehagen skal lage en skriftlig plan (aktivitetsplan) når det settes inn tiltak i en enkeltsak. Planen beskriver tiltakene, tidsperioden, hvem som har ansvaret, og tidspunkt for evaluering.

Prosedyre for tidlig innsats

Kommunen har utarbeidet en rutine for samarbeid mellom PPT og barnehagene¹⁸, som også omhandler prosedyrer for tidlig innsats. Her fremgår hva ansatte skal gjøre ved bekymring knyttet til et barn, og skrittene *før* en eventuell henvisning til PPT:

1. Bekymring for enkeltbarn eller gruppe drøftes på pedagogisk ledermøte og med styrer.
2. En pedagog fra en annen avdeling, ressurspedagog eller styrer observerer med et utenfra-blikk.
3. Bekymringen drøftes med foresatte og tiltak fastsettes i samarbeid med foresatte.
4. Tiltakene iverksettes i en hensiktsmessig periode valgt ut fra problemstilling og evalueres og dokumenteres underveis.
5. Hvis tiltakene ikke fungerer, må de jevnlig evalueres og en må vurdere henvisning til andre instanser.
6. Evaluere tiltakene med foreldre, informer og få tillatelse til å koble på andre instanser.
7. PPT, eventuelt andre instanser, kontaktes for videre drøfting og veiledning
8. Eventuelt nye tiltak prøves ut under tett veiledning fra PPT i en hensiktsmessig periode.
9. Bekymring avsluttes og interne tiltak fortsetter, - eller enighet om å sende en formell henvisning til PPT.

I rutinen understrekes det at PPT bør involveres som samtalepartner/veileder også for punktene 1-5, enten på anonymt grunnlag eller med samtykke fra foresatte.

¹⁸ «Rammer for samarbeid mellom PPT og barnehagene»

3.2.3 BARNEHAGENES RUTINER

Som nevnt er de kommunale barnehagene forpliktet til å følge kommunens overordnede planer og rutiner, mens de private barnehagene blir anbefalt å følge disse. I tillegg har hver enkelt barnehage gjerne utarbeidet egne rutiner. Tabellen under viser en oversikt over dokumenter som omhandler tidlig innsats/opptagelse i de to utvalgte barnehagene¹⁹:

Tabell 2: Oversikt over dokumenter relatert til tidlig innsats i de utvalgte barnehagene

Sola barnehage	Solstrålen barnehage
Barn med behov for spesiell tilrettelegging	Handlingsplan mot mobbing
Fysisk og sosial aktivitet i barnehagen	Startsamtale i Solabarnehagen
Mistanke om omsorgssvikt	Virksomhetsplan
Mistanke om vold eller overgrep i hjemmet	Årsplan
Mobbing og annen krenkende atferd mot barn	
Opplysnings- og informasjonsplikt	
Opplysningsplikt til og samarbeid med barnevern	
Pedagogisk arbeid	
Psykososialt barnehagemiljø	
Samarbeid med barnets hjem	
Samarbeid med hjelpeinstanser	
Vold og krenkende atferd hos barn i barnehagen	
Årsplan	

Av oversikten framgår det at Sola barnehage har en rekke planer og rutiner på dette området. Tre av disse omhandler det psykososiale barnehagemiljøet. Disse tydeliggjør de ansattes ansvar i arbeidet, og omtaler både det forebyggende arbeidet og ansattes plikt til å gripe inn, varsle, undersøke, iverksette tiltak og utarbeide aktivitetsplan. Rutinene inkluderer også eksempler på situasjoner og tegn og signaler hos barn og barnegruppen som ansatte må være oppmerksomme på relatert til mobbing og andre krenkelser. Barnehagen har også rutiner for hva ansatte skal gjøre ved mistanke om omsorgssvikt eller vold og/eller overgrep. Disse spesifiserer at ansatte må ha

¹⁹ Vi ba barnehagene oversende diverse rutiner/prosedyrer de hadde knyttet til tidlig innsats/opptagelse, som f.eks. overordnede rutiner, rutiner for handling/saksgang ved bekymring, mal for tiltaksplaner, barne- og/eller foreldresamtaler.

kunnskap om disse temaene og være oppmerksomme på forhold ved barnet som kan utløse behov fra barneverntjenesten. Rutinene klargjør også videre handling/saksgang ved både diffus bekymring, sterk bekymring, samt ved tvilsomme/usikre tilfeller.

Sola barnehage har også en rutine for barn med behov for spesiell tilrettelegging, som skal sikre at disse blir ivaretatt og får delta i barnehagens aktiviteter. Denne understreker viktigheten av tidlig hjelp, og at hovedfokuset alltid skal være «å hjelpe og støtte barnet før vansker/atferd får befestet seg og utvikle seg til et problem for barnet». Det vises til at så langt det er mulig, skal barnets behov bli ivaretatt innenfor det ordinære barnehage tilbudet. Rutinene omtaler videre hvilke metoder barnehagen skal ta i bruk for å fange opp barn med ulike utfordringer, og videre handling/saksgang når utfordringer er oppdaget.

Solstrålen barnehages handlingsplan mot mobbing spesifiserer barnehagens plikt til å forebygge, stoppe og følge opp mobbing og andre krenkelser, jf. [endringer i barnehageloven](#). Det vises til at personalet må ha kunnskap om hvordan mobbing kan forebygges, og at alle ansatte skal følge med på hvordan barna har det i barnehagen. Ved mistanke/kjennskap til at barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal dette meldes fra til styrer. Av rutinen framgår det at følgende tiltak iverksettes: pedagogisk analyse, observasjoner, sosiogram, barnesamtaler og foreldremøter. Selve handlingsplanen sier lite om *hvordan* barnehagen forebygger mobbing og fremmer et godt miljø, eller hvilke signaler ansatte skal være oppmerksomme på. Styrer viser imidlertid til kommunens rutine for trygt barnehagemiljø (nevnt over) som gir felles føringer for Solabarnehagen. I tillegg gir virksomhetsplanen en beskrivelse av hvordan barnehagen arbeider med inkluderende fellesskap, vennskap og lek.

Av virksomhetsplanen til Solstrålen barnehage framgår det at personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages.

Solstrålen barnehage benytter seg av kommunens mal for startsamtaler. Vi får opplyst at denne benyttes første uken i tilvenningen som et tiltak for tidlig innsats og tidlig hjelp. Målet med samtalen er å bli bedre kjent med barnet og familien, samt gi familien kjennskap til barnehagens pedagogiske arbeid og samarbeidspartnere. Malen inneholder spørsmål som blant annet retter seg mot barnets bo- og familiesituasjon, interesser og eventuelle behov.

3.2.4 TIDLIG OPPDAGELSE I PRAKSIS

Tidlig innsats innebærer både forebygging og tidlig inngripen. Sistnevnte forutsetter imidlertid at utfordringer faktisk oppdages. I dette må barnehagene ha et system som fanger opp barn som strever. Vi vil her se nærmere på hvordan de to utvalgte barnehagene, samt barnehageansatte for øvrig arbeider nettopp i forhold til det å oppdage sårbarhet.

Sola barnehage

I intervju får vi opplyst at barnehagen har satset på bemanning som et forebyggende tiltak, og at dette gir bedre forutsetninger for å både fange opp og tilrettelegge for barn som strever. Det vises til at barnehagen har omgjort en om vikarstilling til en fast stilling, har kjøkkenassistent, samt tar i bruk vikar i pedagogenes plantid. Vi får opplyst at barnehagen har et stabilt personal, lav turnover og lavt sykefravær, og at dette bidrar til kontinuitet for både ansatte, foreldre og barn.

Barnehagen har utarbeidet et system som har til hensikt å fange opp barn som strever med inkludering og lek. Dette inkluderer både personalarbeidet, samt arbeidet med foreldre og barna. Når det gjelder personalarbeidet har barnehagen økt sin kompetanse og brukt praksisfortellinger for å lære mer om hva som skjer i lek. I tillegg har barnehagen, i samarbeid med kontaktperson i PPT, utviklet en egen «samværskultur», som skal gjennomsyre hele barnehagens praksis. Samværskulturen utgjør barnehagens system for å fremme inkludering og lek, samt forebygge utenforskap, og omhandler hvordan barns selvfølelse påvirkes av voksnes lederstil. I den sammenheng påpekes det at de voksne i barnehagen i størst mulig grad skal støtte og lede barna i tråd med den autoritative voksenrollen.²⁰ I personalarbeidet jobber barnehagen med å øke kompetansen innenfor samværskulturen, og både case og kollegaveiledning med PPT benyttes aktivt i dette arbeidet. Hver avdeling har 3-4 slike kollegaveiledninger i året.

Hvordan barnehagen jobber med samværskulturen og den autoritative voksenrollen blir også formidlet i barnehagens planer, foreldremøter og foreldresamtaler. Foreldre blir i tillegg gjort bevisste på hvordan de kan støtte opp om dette i hjemmet. Videre får vi opplyst at barnehagen har én uke tilvenning, hvor foreldrene skal være til stede.

Videre vises det til at alle barna i barnehagen er et såkalt «VI-barn» minst to ganger i året. Å være et «VI-barn» innebærer at et enkeltbarn er i fokus én bestemt uke, i form av at personalet skal observere og være mer bevisst på dette barnet i løpet av denne uken. Barnet blir så tatt opp på avdelingsmøte, hvor både positive kvaliteter og eventuelle utfordringer blir løftet fram. På denne måten mener barnehagen at de sikrer at alle barn blir sett, samtidig som det danner et godt grunnlag for å tidlig oppdage barn som strever. Det vises til at dette ikke utelukkende handler om å definere spesifikke utfordringer, men like gjerne kan være områder hvor barnet trenger litt ekstra støtte og veiledning i hverdagen.

²⁰ Den autorative voksne bygger en positiv relasjon med barna og mestrer balansen mellom varme og kontroll. Den voksne ser barnets perspektiv og har medvirkning i fokus. Krav settes ut fra barnets forutsetninger, og den voksne utøver positiv grensesetting.

Vi får opplyst at barnehagen tidligere har brukt observasjons- og kartleggingsverktøy som *TRAS*²¹ og *Alle med*²², men at dette er noe som er gått bort fra. Å gjennomføre *TRAS* på alle barna blir oppgitt som tidkrevende, samt unødvendig for barn som ikke har behov for det. Verktøyet brukes imidlertid fremdeles på barn som barnehagen anser har behov for det, og at dette gjerne baseres på ansattes magefølelse. Vi får opplyst at barnehagen likevel skriver ned generelle observasjoner i hverdagen, og at dette gjøres systematisk i forkant av foreldresamtaler. En av de pedagogiske lederne viser eksempelvis til at punktene i *Alle med-skjemaet* benyttes som utgangspunkt for observasjonene i forkant av foreldresamtalene. Resultatene av observasjonene kommuniseres til foreldrene i foreldresamtalene.

De intervjuede opplever selv at barnehagen tidlig klarer å oppdage barn som strever. De viser blant annet til at barnehagen er liten og at de voksne kjenner barna godt, noe som gjøre at en tidlig fanger opp eksempelvis endringer i atferd. Samtidig påpekes det at normalområdet er stort, og at barna utvikler seg forskjellig. Det understrekes likevel at normalen må være innen «*visse rammer*». For eksempel trenger det ikke være bekymringsfullt at barnet ikke snakker så mye så lenge det forstår. Men dersom forståelsen mangler, er dette noe som utløser bekymring. I den sammenheng får vi samtidig opplyst at ansatte som jobber tettest på barna kan bli litt blinde på barnas språk. Med dette menes at de ansatte lærer det enkelte barnets språk/måte å kommunisere på, og at språket dermed kan registreres å være innenfor normalområdet selv ved avvik.

Barnehagen gjennomfører også trivselssamtaler med barna. Det vises imidlertid til at en får mer ut av de ustrukturerte samtale/de samtalen som tas sporadisk når en er i situasjoner med barna.

Vi får opplyst at en ved utløst bekymring involverer både andre ansatte på avdelingen og daglig leder, og at det raskt opprettes dialog med foreldre. Barnehagen viser til at de også har flere arenaer for drøfting av problemstillinger rundt barn – for eksempel pedagogmøter, avdelingsmøter og personalmøter. I tillegg vises det til lav terskel for å drøfte bekymringer med PPT.

Solstrålen barnehage

Fra de intervjuede i Solstrålen barnehage vises det til at barnehagens arbeid med tidlig innsats først og fremst handler om å forebygge. Vi får opplyst at barnehagen blant annet jobber mye med inkluderende fellesskap, vennskap og lek. Videre understrekes kunnskap og kompetanse som viktige forutsetninger for tidlig oppdagelse. Det vises til at personalet holder seg faglig oppdatert, og ansatte gir styrer skryt for å ha hevet kompetansen i hele personalet. Før personalmøter og

²¹ *TRAS* er et verktøy for systematisk observasjon av barns språkutvikling. *Alle med* er et observasjonsskjema som går på den helhetlige utviklingen til barnet. Skjemaet skal dekke barnets seks utviklingsområder: språkutvikling, lek, sosioemosjonell utvikling, hverdagsaktiviteter, trivsel og sansemotorisk utvikling.

²² *ALLE MED* er et observasjonsmaterieell som skal gi et helhetlig bilde av barnet og hva det mestrer.

planleggingsdager velges det ut felles fagslitteratursom den enkelte ansatte må sette seg inn i, og jobbe med gjennom case og refleksjonsoppgaver. Det settes også av tid til refleksjon og kollegaveiledning på personalmøter, avdelingsmøter og pedagogmøter. Kontaktperson ved PPT deltar på både personalmøte og fagdager med pedagogiske ledere og barne- og ungdomsarbeidere for å bistå med kompetanseutvikling i ulike tema.

I tråd med kommunens strategiplan har barnehagen fokus på den autoritative voksenrollen, og de har jobbet med å formidle dette også til foreldrene. De to siste årene har den autoritative voksenrollen vært tema på foreldremøte, med felles informasjon etterfulgt av gruppearbeid. Vi får opplyst at kontaktperson fra PPT også har deltatt på foreldremøtene.

Videre vises tilvenning og oppstartsamtaler med foreldrene til som tidlig innsats. Også Solstrålen barnehage har tilvenning på én uke, noe vi får opplyst er felles for alle barnehagene i Sola. Når det gjelder oppstartsamtalene, har kommunen nylig utarbeidet ny mal for disse. I intervjuene vises det til at mange av spørsmålene kan oppleves nærgående og direkte, da de blant annet inkluderer spørsmål knyttet til rusmidler, psykisk og fysisk helse etc. Erfaringen er imidlertid at foreldrene åpner seg, og at den nye samtalemalen gir gode muligheter til å både fange opp utfordringer og iverksette tiltak tidlig.

Det blir videre opplyst om at også kartlegging og observasjoner blir brukt for å fange opp sårbarhet. Barnehagen bruker både *bussen* og *skjema for kartlegging av personalets tilknytning til barna* (kap. 3.2.2). Disse gjennomføres to ganger i året, og det vises til at dette danner et godt grunnlag for å oppdage barn som strever med det sosiale, eller som trenger mer oppmerksomhet fra voksne. Når det gjelder observasjoner, innebærer dette både dagligdagse observasjoner av for eksempel lek og annet samspill, eller mer strukturerte observasjoner ved oppstått bekymring. I likhet med Sola barnehage har også Solstrålen barnehage tidligere benyttet verktøyene TRAS og Alle med, men har besluttet å gå bort fra at alle barn skal kartlegges ved hjelp av disse. De brukes nå ved spesifikke bekymringer eller oppdagede utfordringer.

Både pedagogmøter, avdelingsmøter og personalmøter benyttes som arena for å drøfte bekymringer rundt barn. På avdelingsmøter settes også av tid til å gå gjennom hvert enkelt barn, og ta opp eventuelle problemstillinger man undrer seg over. Det vises til at barne- og ungdomsarbeidere gjerne har observert noe som pedagogisk leder ikke har, og omvendt.

De intervjuede viser også til at tidlig oppdagelse ofte handler om magefølelse, og at magefølelsen gjerne bunner i erfaringer man har gjort seg tidligere. «*Har noen sånne hvor du kjenner det i magen*». Bekymringer kan eksempelvis utløses av det som oppfattes som små eller store avvik fra et barns væremåte/atferd, eller fra en barnegrupes samspill. Det vises til at barn har mange uttrykk, og at det er personalets oppgave å forstå og tolke disse signalene. I den forbindelse framheves det at begge byggene til barnehagen er små, og at de voksne kjenner barna godt – også på tvers av avdelinger. Vi får opplyst at de ansatte har lav terskel for å drøfte bekymringer med både styrer, andre ansatte og foreldre.

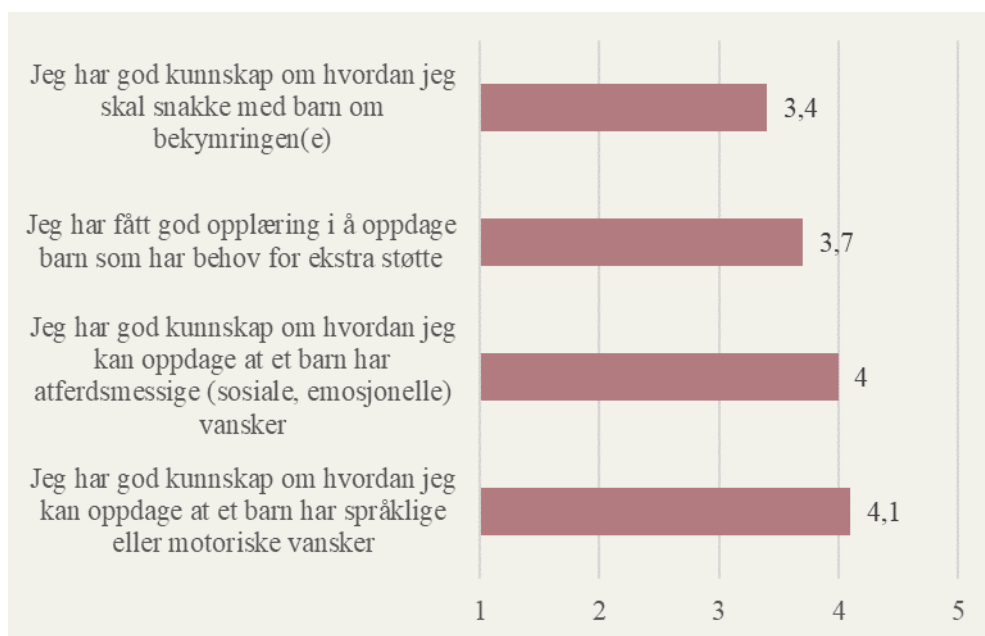
Også her påpekes at ansatte kan bli litt blinde på barnas språk. Det vises til at ved å jobbe tett på barna, lærer man barnets kommunikasjonsform og derav blir mindre bevisst på hvor mye barnet snakker. Vi får opplyst at barnas språkutvikling er noe som tas opp på foreldresamtaler, og derfor er noe som de pedagogiske lederne må ha tenkt gjennom på forhånd. I slike tilfeller kan det gjøres oppdagelser som gjerne gir erkjennelse av at det burde vært satt inn tiltak tidligere.

Det opplyses ellers at barnesamtaler tas spontant, og at det blir mer naturlig enn den strukturerte barnesamtalen.

Ansattes vurdering av egen kompetanse

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte om å vurdere sin egen kompetanse knyttet til tidlig oppdagelse ved å ta stilling til ulike påstander. Resultatene framkommer i figuren under.

Figur 3: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig, N=131). Oppgitt i gjennomsnitt.

Fra figuren ser vi at barnehageansatte oppfatter at de selv har god kunnskap om hvordan de kan oppdage barn med både atferdsmessige og språklige/motoriske vansker, samt mener at de har fått relativt god opplæring i dette. De er mindre trygge på egen kunnskap om hvordan snakke med barn om bekymringer. Totalt oppgir 42 prosent at de er enige i påstanden om at de har god kunnskap om å snakke med barn om bekymringene. Dette er tilsvarende likt resultat som i Tysvær kommune.

Gjennomsnittskåren varierer imidlertid både på tvers av stillingstittel og barnehager. Eksempelvis skårer pedagogene jevnt over høyere enn fagarbeiderne på alle de fire påstandene.²³ Det er likevel større variasjoner på tvers av barnehagene. Eksempelvis varierer skåren på påstanden om man har god kunnskap i å oppdage atferdsmessige vansker mellom 3 (verken enig eller uenig) og 4,8 (helt enig). Tilsvarende varierer skåren på påstanden om man har god kunnskap i å snakke med barn om bekymringene fra 2,2 (uenig) til 4 (enig).

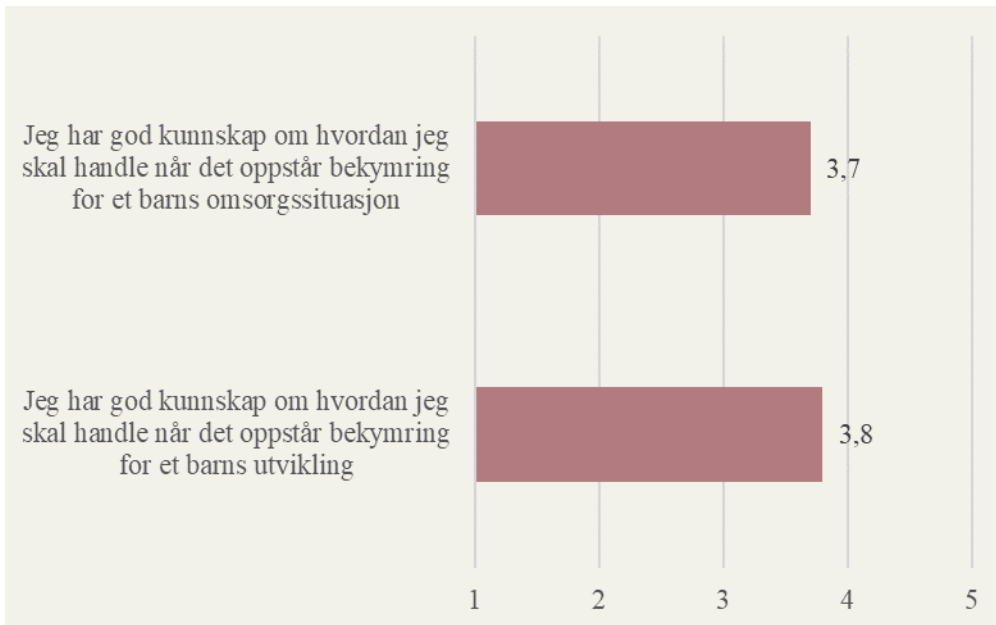
I intervju med pedagogiske ledere framgår det at de i hovedsak vet hvordan de skal snakke med barn om bekymringene - i *teorien*, og at kommunen har gode verktøy for dette tilgjengelig på både hjemmesiden og intranettet. Det påpekes likevel at mange kan være usikre eller utrygge på hvordan slike samtaler skal gjennomføres i praksis, og at det kan være redd for å stille feil eller ledende spørsmål, bruke feil ord, eller plante tanker hos barnet. «*Redd for å ødelegge en sak med å stille feil spørsmål eller si noe galt*». På grunn av denne usikkerheten har den ene barnehagen i noen tilfeller benyttet seg av barneverntjenesten, enten ved at barneverntjenesten veileder barnehagen, eller at representanter derfra kommer innom barnehagen og gjennomfører barnesamtaler. Vi får også oppgitt eksempler på saker hvor momenter har kommet fram i barnesamtaler med barnevernet som ikke hadde kommet fram tidligere, og som bekreftet barnehagens bekymring. I intervju etterlyser flere pedagogiske ledere mer kompetanseheving på barnesamtaler.

I intervju med hjelpe- og støttetjenester er imidlertid den genrelle oppfatningen at barnehageansatte har bedre kompetanse enn de tror, og ofte kun trenger trygghet og bekreftelse på at det de gjør er riktig. Det vises til at den nære relasjonen mellom de barnehageansatte og barna gir gode forutsetninger for å få informasjon fra barnet.

Videre ba vi de ansatte ta stilling til to påstander om handlingskompetanse:

²³ Eksempelvis på påstanden om man har god kunnskap om hvordan å oppdage barn med språklige/motoriske vansker, er gjennomsnittskåren til pedagogene 4,3. Tilsvarende for fagarbeidere er 3,8.

Figur 4: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig, N=131). Oppgitt i gjennomsnitt.

Figuren viser at respondentene selv oppfatter at de har relativt god kunnskap om hvordan de skal handle ved oppstått bekymring. Totalt 67 prosent er enige i påstanden om at de har god kunnskap om hvordan de skal handle ved bekymring for et barns utvikling. Tilsvarende tall ved bekymring for et barns omsorg er 60 prosent.

Også på disse påstandene skårer pedagogene høyere enn fagarbeiderne. Mens fagarbeiderne har en gjennomsnittskår på 3,5 på begge påstandene, har pedagogene en gjennomsnittskår på 3,9 (omsorgssituasjon) og 4,1 (utvikling). Tilsvarende varierer også snittet på tvers av barnehagene fra ca. 3 (verken enig eller uenig) til 4,3 (enig).

3.2.5 VURDERING

Gjennomgangen viser at barnehagene har en felles strategiplan som legger føringer for både kvalitet- og kompetanseutvikling. Gjennom strategiplanen har barnehageeier i tillegg gitt barnehagene en tydelig retning på den pedagogiske praksisen, gjennom satsingen på den autoritative voksenrollen og pedagogisk analyse. Barnehagene har i løpet av de siste årene også fått en rekke felles kompetansehevingstiltak i regi av kommunen. Både innenfor satsingsområdene, men også i tidlig oppdagelse og hvordan identifisere barn i risiko. Det oppfattes positivt at kommunen har jobbet med å bygge opp en kollektiv kompetanse på dette området.

Etter vår oppfatning arbeider de utvalgte barnehagene systematisk med kompetanseutvikling internt i barnehagen, blant annet gjennom tett samarbeid med PPT. I spørreundersøkelsen mener respondentene selv at de har god kunnskap om hvordan oppdage både atferdsmessige og

språklige vansker. Etter vår vurdering har barnehagene i kommunen kompetanse i hvordan oppdage barn som trenger hjelp og støtte. Dette støttes også av henvisningstall fra PPT som viser at barn i aldersgruppen 3-5 år utgjør den største henvisningsgruppen. Sammenlignet med 2012 var det flest barn i aldersgruppen 10-12 år som ble henvist.

Respondentene skårer likevel sin egen kompetanse som lavest når det gjelder å snakke med barn om bekymringene knyttet til dem, hvor under halvparten (42%) opplever at de har god kunnskap om dette. Som vi skal se i neste kapittel, oppgir kun 60 prosent at de alltid eller ofte snakker med barnet i bekymringssaker, dvs. at 40 prosent gjør dette sjeldnere. I eksempelvis Lund svarer 84 prosent at de alltid eller ofte snakker med barnet. Noen av barna kan naturligvis være for små til å ha utviklet språk, men gjennomgangen i neste kapittel viser også tendenser til at barn blir involvert for sent i bekymringssaker. Her mener pedagogene i større grad enn fagarbeiderne (31 prosent) at et barn blir involvert for sent. Det påpekes at det er forskjeller på tvers av barnehager her.

Vi har ikke grunnlag til å fastslå noen årsakssammenheng her, men det kan tenkes at de to faktorene, manglende kompetanse til å snakke med barn om bekymring og involvering av barn ved bekymring, kan fungere selvforsterkende. På den ene siden kan manglende kompetanse øke terskelen for å involvere barnet. Men, ved å ikke involvere barnet i bekymringssaker får man heller ikke muligheten til å øke kompetansen i å snakke med barnet om bekymringene. Her vil vi vise til Nasjonal faglig retningslinje «Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge», som trekker fram at ansatte som arbeider med barn og unge bør ha kunnskap om samtalemetoder, og kompetanse i å snakke med barn og unge de har bekymringer for. Samtale med barn og unge er sammen med observasjon av tegn og signaler en del av prosessen for å identifisere barn og unge med behov for hjelp. Dette bekreftes også av at ansatte viser til momenter som har kommet fram i barnesamtaler med barnevernet som ikke hadde kommet frem tidligere og som bekreftet barnehagens bekymring. De ansattes evne til å snakke med barn og legge til rette for deres medvirkning i saker som angår dem, er grunnleggende for å gi dem riktig hjelp og støtte. Derfor er kunnskap og kompetanseheving blant de ansatte avgjørende for å kunne bli trygg i å samtale med barn og unge.

Gjennomgangen viser at kommunen har tilgjengelige verktøy for dette på intranettet, men de intervjuede etterlyser mer kompetanseheving på barnesamtaler. Vi opplever at de i teorien vet hva de skal gjøre og hva de skal unngå, men at de er usikre når det kommer til praksis. Etter vår vurdering er dette uheldig dersom dette gjør at ansatte unngår de viktige barnesamtalene og med det mister muligheten til å gi barnet rett hjelp tidlig. Tilgang til kompetanse kan eksempelvis sikres gjennom gode veiledningsverktøy og praktiske øvelser sammen med helsestasjonstjenesten eller kontaktperson i barnevernet. Det kan også være hensiktsmessig å benytte ansatte som er trygge på dette som en ressurs internt i barnehagen.

Både Sola barnehages system med «VI-barn» og Solstrålens system med å vie hvert enkelt barn oppmerksomhet på avdelingsmøte, kan bidra til å sikre at hvert barn blir sett og med det gi gode forutsetninger for å tidlig avdekke sårbarhet. Begge barnehagene opplyser å ha gått bort fra systematisk bruk av kartleggingsverktøy som TRAS og Alle med. Disse verktøyene opplyses nå å tas i bruk «ved behov». Det fremstår i dette som uklart hva som utløser bruken, og hvem som

vrurderer nødvendigheten. Variasjonene i barns språkutvikling er store, og det er viktig å være klar over store individuelle forskjeller. Personalets kunnskap om barns språktilegnelse er derfor svært viktig for å kunne avdekke de første tegn, som eksempelvis sen/forsinket språkutvikling, på det som senere kan beskrives som spesifikke språkvansker. Ut fra barnehagenes egen oppfatning av å kunne bli blind for barnets språkutvikling, vurderes fravær av systematiske kartlegginger knyttet til dette som en risiko for å ikke oppdage tidlig. En mer systematisk kartlegging av språkutvikling vil kunne gi indikasjoner på om dette er noe som bør følges opp med små justeringer i hverdagen, eller om det bør iverksettes mer inngripende tiltak og eventuell ytterlig kartlegging og hjelp fra støttetjenestene.

Barnehagene oppfattes å ha kompetanse og struktur/systemer for å oppdage sårbarhet hos barn. En større systematikk i bruk av verktøy og felles/praktisk rettet opplæring i samtaler med barn om bekymringer som oppstår, vurderes derimot å kunne styrke kompetansen til å tidligere oppdage de sårbare barna.

3.2.6 ANBEFALINGER

Vi anbefaler kommunen å:

- styrke barnehageansattes kompetanse i å snakke med barn om bekymringer knyttet til dem.
- iverksette tiltak som hindrer at barnehageansatte blir blendet for barnets språkutvikling.

3.3 FRA BEKYMRING TIL HANDLING

3.3.1 TILTAK I BARNEHAGENE

Sola barnehage

Sola barnehage utarbeidet flere rutiner for hvordan ansatte skal handle på bakgrunn av bekymring, jf. kapittel [3.2.3](#). I intervju vises det til at rutinene tas opp på personalmøter og planleggingsdager, og ellers er lett tilgjengelig for de ansatte.

Vi får opplyst at når en uro/bekymring oppstår, løftes det videre til kolleger og/eller daglig leder, og drøftes på avdelingsmøte. Det påpekes at også foreldre involveres raskt, og at barnehagen i mange tilfeller planlegger veien videre derfra. Videre handling avhenger samtidig av hva man er bekymret for. Det vises til at det i noen tilfeller er tilstrekkelig å bare snakke med foreldrene før det løser seg. Andre ganger må tiltak iverksettes over en lengre periode. I den forbindelse påpekes det at personalet har en grunnleggende holdning om at det ikke er barnet det er noe galt med, men at det som regel er miljøet rundt som fører til vanskene. Det er altså de voksne, og ikke barnet, som må tilpasse seg: *«Ikke alle skal passe inn i boksen, men boksen må passe til barnet»*. Dette innebærer at det er de voksne som må ta ansvar og endre arbeidsmåter, måter å møte barnet på, eller momenter med omgivelsene og miljøet rundt barnet.

I tillegg til drøfting med kolleger, daglig leder og foresatte, fortelles det at det også er utbredt å foreta observasjoner, og skriftliggjøre disse, blant annet gjennom løpende protokoll. I tråd med anbefalingene til Sola kommune har Sola barnehage også tatt i bruk pedagogisk analyse²⁴ som verktøy for å kartlegge situasjoner og utfordringer, både for enkeltbarn og barnegrupper, mer grundig. På bakgrunn av det som kommer fram i drøftingene og observasjonene blir man enige om aktuelle tiltak.

Når det gjelder barn med språklige utfordringer, får vi opplyst at typiske tiltak er å «*bade de i språk*». Dette kan innebære lesing, samtaler og aktuelle språklige eller (munn)motoriske øvelser, avhengig av hva som er utfordringen. Dersom et barn eksempelvis har utfordringer med å uttale bestemte konsonanter, øver man gjerne på disse gjennom rim og regler beregnet for dette. Samtidig vises det til at det kan være utfordrende å vite forskjell på språkforsinkelse og språkvanske. Vi får opplyst at man i slike tilfeller som regel ber om råd fra kontaktperson i PPT, som igjen gjerne rådfører seg med logoped i PPT. Det savnes imidlertid tilgang til en «lavterskel» logoped som kunne kommet innom barnehagen for å observere og lytte.

Når det gjelder barn med emosjonelle, sosiale eller atferdsmessige utfordringer, vises det til at personalet prøver å kartlegge hva som er utfordring og årsak. Hvis et barn for eksempel plutselig endrer atferd, får vi opplyst at de ansatte prøver å finne ut om det er noe i barnehagen eller noe i hjemmet eller fritiden som kan være årsaken til atferdsendringen. Det vises til at typiske tiltak for emosjonelle, sosiale eller atferdsmessige utfordringer, er tett voksenoppfølging fra trygge voksne som skaper gode rammer rundt barnet. Dette innebærer imidlertid ikke kun å jobbe med det spesifikke barnet, men også omgivelsene og organiseringen rundt barnet. Et tiltak kan for eksempel være å dele barna inn i mindre grupper, eller større grad av voksenstyrte aktiviteter. Dersom et barn har utfordringer med lek, er de voksne tettere på for å støtte og veilede barnet i leken. Ved å ha voksne tett på kan en også i større grad jobbe proaktivt og være i forkant av situasjoner som er utfordrende for barnet, og avverge utageringer. I den forbindelse får vi opplyst at barnehagen har et stort fokus på hvilken voksenrolle som gjør at en klarer å dempe slike symptomer hos barnet. Det vises til at de voksne kjenner igjen signalene barnet avgir i forkant av utageringer, og at de voksne da kan gripe inn og hjelpe barnet med å regulere disse. Ved sosioemosjonelle utfordringer framheves det som viktig at dette er noe som jobbes med hele dagen. Dette innebærer også et tett samarbeid med foreldre.

Samtidig vises det til at barnehagen har mest kompetanse på «normalfeltet» og det allmennpedagogiske. Dersom tiltak innenfor det allmennpedagogiske ikke har ønsket effekt, kan barnehagen få råd og veiledning fra for eksempel barneverntjenesten, helsesykepleier eller familiesenteret, avhengig av hva utfordringene er. Barnehagen viser dessuten til et tett samarbeid med PPT, hvor kontaktperson kan komme innom for å observere det aktuelle barnet og veilede de ansatte videre. Vi får opplyst at barnehagen har få oppmeldinger til PPT, og at det meste blir løst

²⁴ Pedagogisk analyse er et verktøy som fokuserer på de voksnes rolle og hvordan personalet selv skal rigge seg for å kunne hjelpe.

på et tidlig stadium gjennom tett samarbeid med både PPT og foreldre. Opplevelsen er at i de tilfellene der foreldre og barnehage jobber parallelt med tiltak og har fokus på det samme, løser sakene seg ofte. I den forbindelse får vi opplyst at både de ansatte i barnehagen og kontaktperson i PPT bistår med foreldreveiledning.

I tillegg får vi også oppgitt et eksempel på en sak hvor tiltaket har vært å sette inn ekstra ressurser. Dette var en avdeling hvor flere barn hadde behov for noe ekstra, men på helt forskjellige måter. Barnehagen selv iverksatte tiltak, men tiltakene ga ikke ønsket effekt. Vi får opplyst at ansatte var usikre på om barna burde meldes opp til PPT, eller om det ville være tiltak nok å sette inn en ekstra person for en periode. Beslutning om å sette inn en vikar på topp av ordinær bemanning for en periode på tre måneder, viste seg å være tilstrekkelig for å kunne snu utviklingen til at driften i ettertid kunne håndteres med ordinær bemanning. Barnehagen fikk i disse tre månedene bevilget ekstra midler til ressursen på topp.

De intervjuede viser til at barnehagen tidlig setter inn tiltak, men at de har blitt bedre på å være i «dvelingsfasen». Vi får opplyst at man prøver å finne årsaker, for eksempel om det er noe i hjemmet eller i barnehagen, som forårsaker atferden. De intervjuede erkjenner likevel at de ikke alltid finner årsaken til endringer hos barnet eller bekymringer som melder seg. Det påpekes også at barnehagen ikke alltid kan gjøre noe med årsaken, men at de kan endre på barnets omgivelser- og eventuelle opprettholdende faktorer i barnehagen.

Solstrålen barnehage

Når det gjelder rutiner for handling, får vi opplyst at barnehagen forholder seg til de kommunale planene for trygt og godt barnehagemiljø og rammer for samarbeid med PPT. Det vises til at alle aktuelle planer er lett tilgjengelig på intranettet.

Når en bekymring/uro oppstår, påpekes det at en i første omgang diskuterer bekymringen med kolleger og/eller styrer. Det framheves som viktig å finne ut hva som er den egentlige utfordringen. Dersom et barn har utfordringer med å komme inn i lek vil de eksempelvis se nærmere på om det er fordi barnet kjeder seg, har barnet språkutfordringer eller er det overgangen fra liten til stor avdeling som gjør at barnet føler seg utrygg? Ved eksempel plutselige atferdsendringer vil en blant annet prøve å finne ut i hvilke situasjoner dette melder seg. I den forbindelse understrekes viktigheten av å involvere foreldrene tidlig, og høre hva de tenker kan være mulige årsaker. Dersom informasjon fra foresatte og drøftinger med kolleger og styrer ikke tilstrekkelig opplyser situasjonen, vil det bli gjennomført strukturerte observasjoner over tid. Disse skriftliggjøres gjennom løpende protokoll. I den forbindelse understrekes viktigheten av at hele avdelingen involveres, da det «*kan hende at vi ser forskjellige ting*».

I likhet med Sola barnehage, viser også de intervjuede fra Solstrålen barnehage til en grunnleggende holdning om at det er de voksne som må legge til rette og justere seg, og ikke barnet. «*Foreldre skal være trygge på at det ikke er barnet som «mangler» noe, men vi som må jobbe med noe*». De intervjuede viser til at det har skjedd en holdningsendring i barnehagen over

tid, og at fokuset på den autoritative voksenrollen og pedagogisk analyse²⁵ har bidratt til dette. Det vises til at det i utgangspunktet er enkelt å skylde på eksterne faktorer, som manglende leker eller ressurser, men at man ved å «*snu speilet*» ved hjelp av pedagogisk analyse heller har et fokus på hva de voksne eventuelt gjør som opprettholder situasjonen eller hva de voksne kan gjøre for å endre/avhjelpe.

Vi får også oppgitt et eksempel på en avdeling som hadde utfordringer i garderoben i overgangen fra spising til utetid. Det ble gjort en pedagogisk analyse av situasjonen for å kartlegge hva som ikke fungerte, og hva som var de opprettholdende faktorene. Analysen viste at de ansatte ikke var tett nok på i situasjonen. Det ble videre utarbeidet forslag til tiltak, og endelige tiltak ble valgt ut basert på aktuell teori på området. Vi får opplyst at dette fungerte bra, og at avdelingen ser endringer i etterkant.

Vi blir fortalt at barnehagen har mange flerspråklige barn, og en høy andel barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp. Det vises til at de fleste av vedtakene omhandler språklige vansker. Vi får oppgitt flere eksempler på tiltak som skal styrke det generelle språkmiljøet i barnehagen. Eksempler på dette er brukt av bilder, dagsplaner (med bilder) og tegn-til-tale²⁶. I den forbindelse vises det til at barnehagen skal på besøk til Solås barnehage i Gjesdal kommune for å lære mer om tegn-til-tale, og hvordan man kan organisere lekemiljøet i forbindelse med dette.²⁷

Ved oppdagede språklige vansker, får vi opplyst at typiske tiltak er legge enda større trykk på språk, eksempelvis gjennom at man leser mer bøker, synger mer, eller har språkleker. Et annet tiltak er å dele barna inn i mindre grupper, der gruppen gjerne er sammensatt av barn som er språksterke og barn som har språkvansker. Ofte blir gruppene satt til spesifikke aktiviteter som skal motivere til å bruke språket. Også tegn-til-tale brukes som et spesifikt tiltak, og det vises til at dette gir barnet en mulighet til å bli forstått.

Når det gjelder barn med emosjonelle, sosiale eller atferdsmessige utfordringer, får vi opplyst at en først starter å kartlegge hva som egentlig er utfordringen, samt når og hvordan det kommer til uttrykk. Det vises for eksempel til at barnehagen enkelt kunne ha satt opp et gjerde for å hindre et barn i å kaste stein på biler, men at «*det stopper ikke barnets impulser*». Ansatte prøver heller å kartlegge hvorfor barnet kaster stein. Eksempel på tiltak i slike tilfeller kan være mer

²⁵ Pedagogisk analyse er et verktøy som fokuserer på de voksnes rolle og hvordan personalet selv skal rigge seg for å kunne hjelpe.

²⁶ Tegn-til-tale er et kommunikasjonssystem hvor man bruker tale i tillegg til tegn med hendene. Det er en metode for å støtte og utvikle språk, der målet er å lære talespråk.

²⁷ Solås barnehage er kjent for å jobbe systematisk med tegn-til-tale, se for eksempel her: <https://www.utdanningsnytt.no/tegn-til-tale/i-solas-barnehage-bruker-alle-ansatte-tegn-til-tale-alltid/313251>

voksenstyrte aktiviteter, og det å gi god informasjon om aktiviteten i forkant. I tilfeller med sosiale utfordringer oppgis det å dele barna opp i mindre grupper som aktuelt tiltak.

De intervjuede selv opplever at de stort sett er raske med å iverksette tiltak, og knytter dette til økt kunnskap, som igjen bidrar til at vansker blir oppdaget tidligere. Likevel påpekes det at man ved overgangssituasjoner eller andre situasjoner som har med organisering å gjøre, kunne vært tidligere ute og gjøre «går for lenge i kaoset». Vi får opplyst at det kan være flere årsaker til at tiltak ikke iverksettes med en gang. Avdelingsmøter, som er en arena for drøfting av bekymringer, kan utgå ved sykdom. Dersom sykdom går på rundgang i personalet, kan det i verste fall gå noen uker før neste avdelingsmøte. I slike tilfeller vil en ansatt med bekymring for et barn være avhengig av å ta dette i uformelle treffpunkter og ad hoc-samtaler i hverdagen. Det gjør at saker lett glippe/forsvinner i den daglige driften. Dette opplyses å særlig gjelde på stor avdeling. På småbarnsavdelingen har ansatte et pusterom i sovetiden.

I likhet med Sola barnehage viser også de intervjuede fra Solstrålen barnehage til at de ved bekymring alltid iverksetter tiltak innenfor det allmennpedagogiske først. Dersom tiltakene ikke fungerer, eller det er saker hvor barnehagen ønsker mer kompetanse, opplyses at de kan ta kontakt med barnevernet, helsestasjonen, familiesenteret eller PPT for råd og veiledning. Kontaktpersonen i PPT kan eksempelvis komme innom barnehagen for å observere og gi forslag til hvordan barnehagen kan jobbe videre.

Vi får opplyst at bruken av pedagogisk analyse har gjort de ansatte bedre på kartlegging av underliggende årsaker. Barnehagen vil alltid, i første omgang, iverksette tiltak innenfor det allmennpedagogiske. Det påpekes likevel at det kan være vanskelig å finne årsaken til observerte utfordringer, og at barnehagen i slike tilfeller trenger hjelp fra støttetjenester «til å se problemet og finne tiltak».

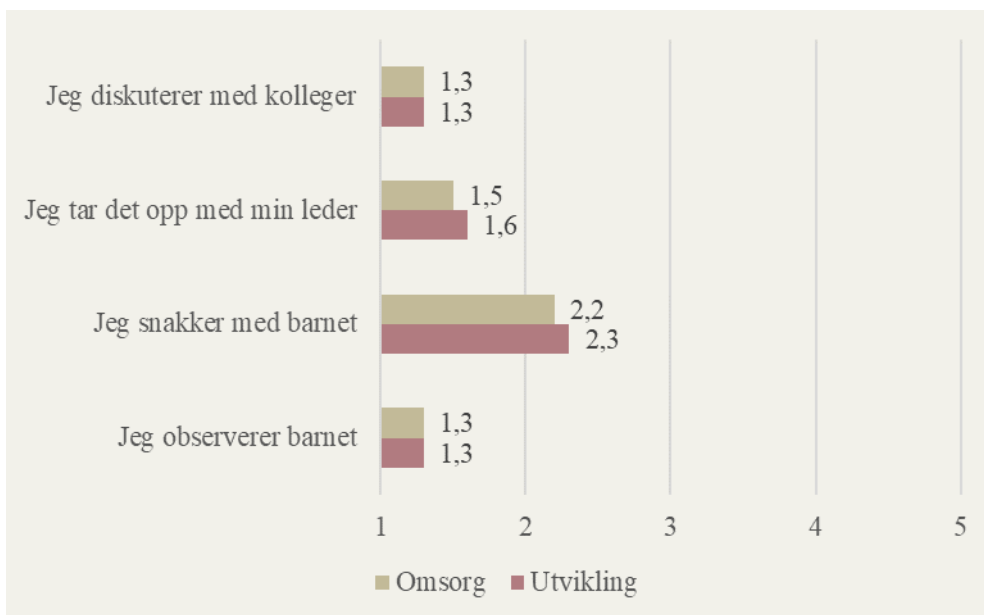
Barnehagen viser til gode erfaringer med å benytte seg av det tverrfaglige teamet i kommunen. I tillegg har barnehagen spesialpedagoger fra Senter for styrket barnehagetilbud, som er tilknyttet enkeltbarn. Det opplyses at ansatte i barnehagen drar nytte av deres kompetanse, og det vises til at mange av tiltakene som spesialpedagogene iverksetter også gagnar hele barnegruppen.

Oppfattelser av bekymringshåndtering og iverksetting av tiltak

Av spørreundersøkelsen framgår det at 92 prosent har vært bekymret for et barns utvikling i løpet av de siste to årene. Tilsvarende har 62 prosent vært bekymret for et barns omsorgssituasjon. Alle respondentene, utenom 6 stykk, oppgir å ha handlet på bakgrunn av bekymringen.

Videre stilte vi spørsmål om hvordan de ansatte håndterer bekymringer for et barns utvikling og omsorgssituasjon. Respondentene fikk presentert noen handlingsalternativer, og måtte ta stilling til hvor ofte de utførte disse handlingene gjennom å velge én av følgende kategorier: *Alltid, ofte, av og til, sjelden, aldri*. Det skal påpekes at ulike stillinger også har forskjellige ansvarsområder, som innebærer at enkelte handlingsalternativer ikke er aktuelle for eksempelvis fagarbeiderne. I figuren under presenterer vi handlingsalternativene som er relevante for både pedagoger og fagarbeidere.

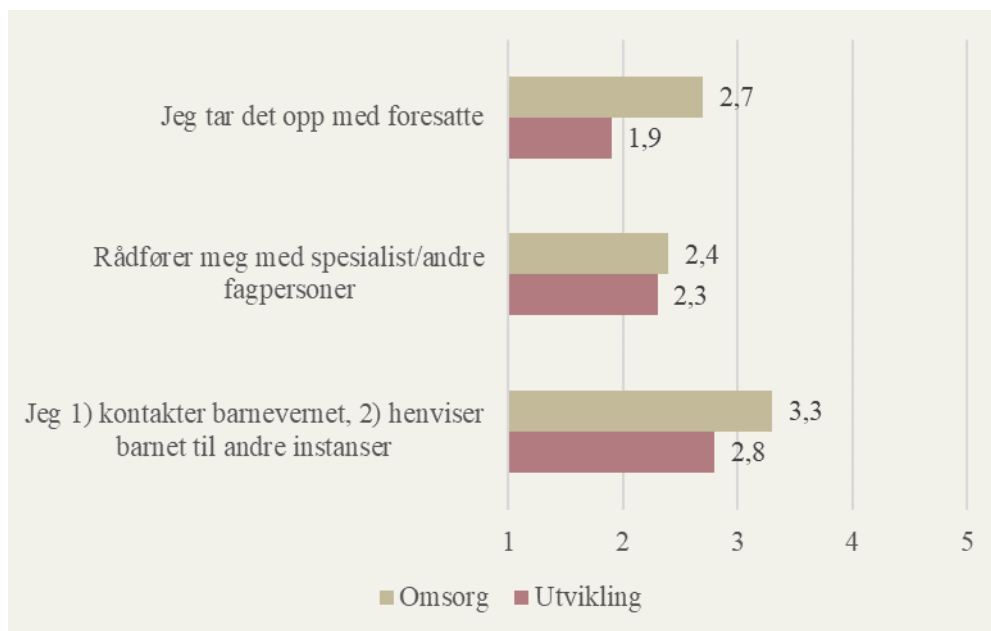
Figur 5: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=131. Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren ser vi at disse handlingene er svært utbredt, hvor nesten samtlige enten alltid eller ofte både observerer barnet og diskuterer med både leder og kolleger. Spørreundersøkelsen i Tysvær viser tilsvarende bilde. Drøyt 60% svarer at de alltid eller ofte snakker med barnet. Det vil si at i underkant av 40% gjør det sjeldnere.

Neste figur viser handlingsalternativene som i hovedsak faller inn under pedagogiske ledere/barnehagelærere sitt ansvar. I figuren viser vi kun svarene fra denne yrkesgruppen.

Figur 6: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=75. Oppgitt i gjennomsnitt.

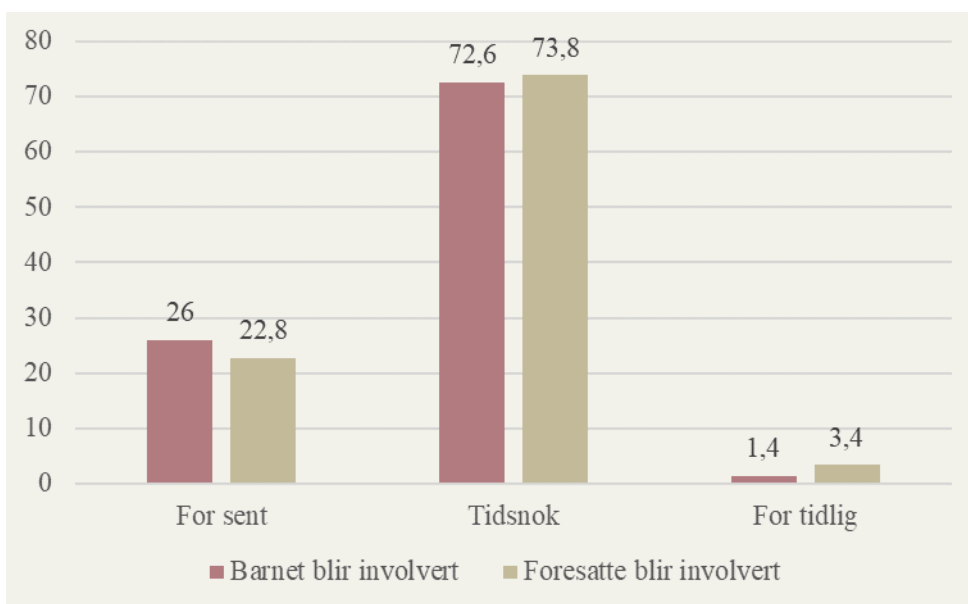
Skåren viser at pedagogene relativt ofte rådfører seg med andre fagpersoner ved bekymring for et barns utvikling og omsorgssituasjon. I bekymringssaker som omhandler utvikling er det drøyt 30 prosent som oppgir at de alltid eller ofte gjør dette, men halvparten krysser av at de gjør dette av og til. I bekymringssaker vedrørende et barns omsorgssituasjon er det også flest (37 prosent) som oppgir at de kontakter barnevernet *av og til*. Nesten like mange, 32 prosent, svarer at de sjelden gjør dette, mens 15 prosent oppgir at de aldri kontakter barnevernet.

Når det gjelder bekymring for et barns utvikling, ser vi at pedagogene ofte tar opp bekymringer med foresatte, hvor 74 prosent svarer at de alltid eller ofte gjør dette. Samtidig ser vi at i bekymringssaker som omhandler et barns omsorgssituasjon tas bekymringen i mindre grad opp med foresatte enn i saker som omhandler et barns utvikling.²⁸ Med et snitt på 2,7 tilsvarer det at bekymring knyttet til omsorg, blir tatt opp med foresatte *av og til*.

Relatert til i hvilken grad man snakker med barn og foresatte om bekymringer, er også hvorvidt respondentene mener at barnet og foresatte blir involvert tidnok i bekymringssaker:

²⁸ Dersom bekymringen gjelder alvorlig omsorgssvikt som f.eks. vold og overgrep, skal foreldre heller ikke varsles.

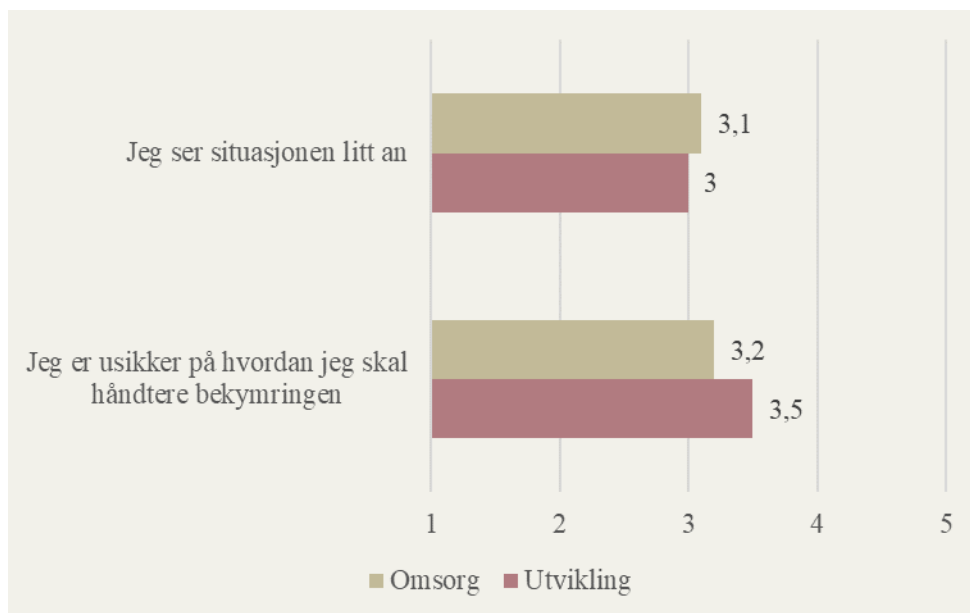
Figur 7: Ta stilling til følgende påstander om involvering av barn/foresatte i bekymringssaker. N=149. Oppgitt i prosent.

Mens de aller fleste mener at både foresatte og barn blir involvert tidsnok, er det hhv. 23 og 26 prosent som mener at foresatte og barnet involveres for sent. Når det gjelder involvering av barnet, mener pedagogene i noe større grad enn fagarbeiderne at barnet involveres for sent. Mens 31 prosent av pedagogene mener dette, er tilsvarende tall for fagarbeiderne 23 prosent.

Den neste figuren viser hvorvidt respondentene pleier å se an situasjonen eller være usikre på hvordan de skal håndtere bekymringen for et barns omsorgssituasjon og utvikling:

Figur 8: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=125. Oppgitt i gjennomsnitt.

Når det gjelder å se an situasjonen, tilsvarer gjennomsnittsskåren *av og til*. Svarfordelingen er imidlertid relativt normalfordelt, noe som tilsier at respondentene ikke er samstemte her.²⁹ Når det gjelder bekymring for et barns utvikling, svarer 58 prosent at de *av og til* ser an situasjonen. De resterende svaralternativene er likt fordelt – altså svarer like mange at de ofte ser an situasjonen som de som svarer at de sjelden gjør dette. Tilsvarende er tilfelle for de som svarer at de alltid ser an situasjonen, som de som svarer at de aldri ser an situasjonen. Når det gjelder bekymring for et barns omsorgssituasjon, svarer 51 prosent at de ser an situasjonen *av og til*. De resterende svaralternativene er relativt normalfordelt. Pedagogene og fagarbeiderne har samme gjennomsnittsskår her, men det er nokså store variasjoner mellom barnehagene både når det gjelder omsorgssituasjon og utvikling, hhv. fra 2,8 – 3,6 og 2,3 – 3,2.³⁰

Av svarene framgår det at respondentene sjeldnere er usikre på hvordan de skal håndtere bekymring for et barns utvikling enn omsorgssituasjon. Svarene her er også mindre normalfordelt, og de fleste krysser av for at de *av og til* eller *sjelden* er usikre. Det er likevel en høyere andel som krysser av for at de *ofte* eller *alltid* er usikre (20 prosent) for hvordan en skal håndtere bekymring for et barns omsorgssituasjon, sammenlignet med et barns utvikling (8 prosent). Også på denne påstanden har pedagogene og fagarbeidere samme skår, men det er

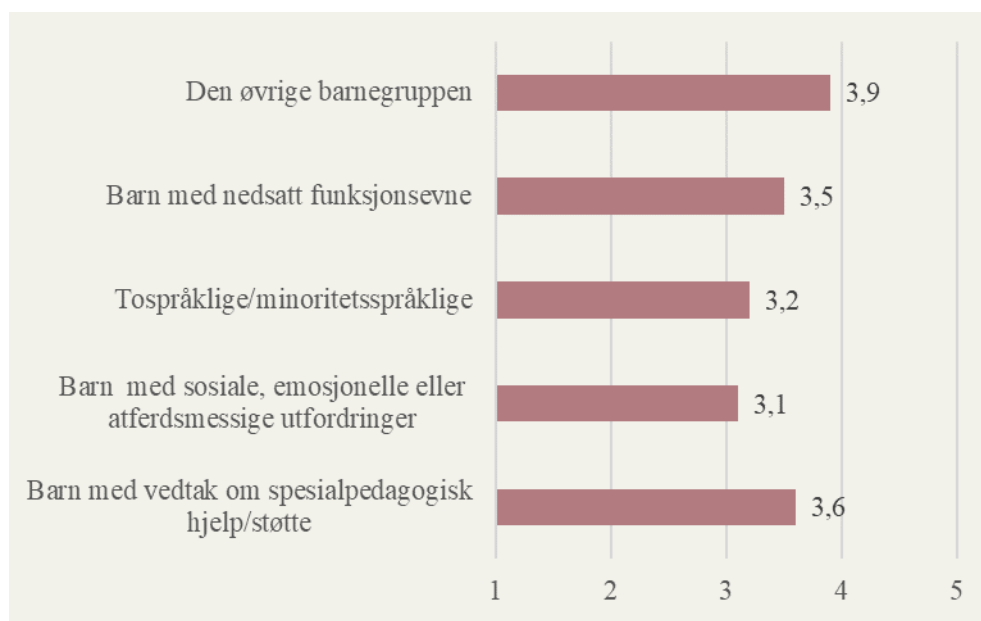
²⁹ At svarene er normalfordelt vil si at flest har krysset av for den midtre kategorien, og at omtrent like mange fordeler seg på enighetssiden som på uenighetssiden.

³⁰ Her sammenligner vi mellom 8 barnehager, ettersom 3 av barnehagene som i utgangspunktet hadde over 5 respondenter, har færre respondenter på disse spørsmålene.

variasjoner mellom barnehagene både når det gjelder omsorgssituasjon og utvikling, hhv. fra 2,7 – 3,6 og 3,3 – 4.

Respondentene ble også bedt om å vurdere barnehagetilbudet til utvalgte grupper av barn. Resultatene framgår av figuren nedenfor.

Figur 9: I hvilken grad klarer barnehagen, etter din vurdering, å gi følgende barn et tilstrekkelig barnehagetilbud? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad, N=154)

Her framgår at barnehageansatte selv mener at barnehagetilbudet i stor grad klarer å imøtekomme behovet i barnegruppen generelt, og til dels ivaretar et tilstrekkelig tilbud til barn med rett på spesialpedagogisk hjelp og nedsatt funksjonsevne. Tilbudet oppleves i noen grad å imøtekomme behovet til tospråklige/minoritetsspråklige barn og barn med sosiale, emosjonelle eller atferdsmessige utfordringer. Samtidig er det store variasjoner på tvers av barnehagene. Barnehagetilbudet til tospråklige varierer eksempelvis fra 2,3 til 4,2, mens tilbudet til barn med sosiale, emosjonelle eller atferdsmessige utfordringer varierer mellom 2,5 og 3,9. Noen barnehager mener med andre ord at de i stor grad gir et tilstrekkelig tilbud, mens andre barnehager mener at de i mindre grad gjør dette.

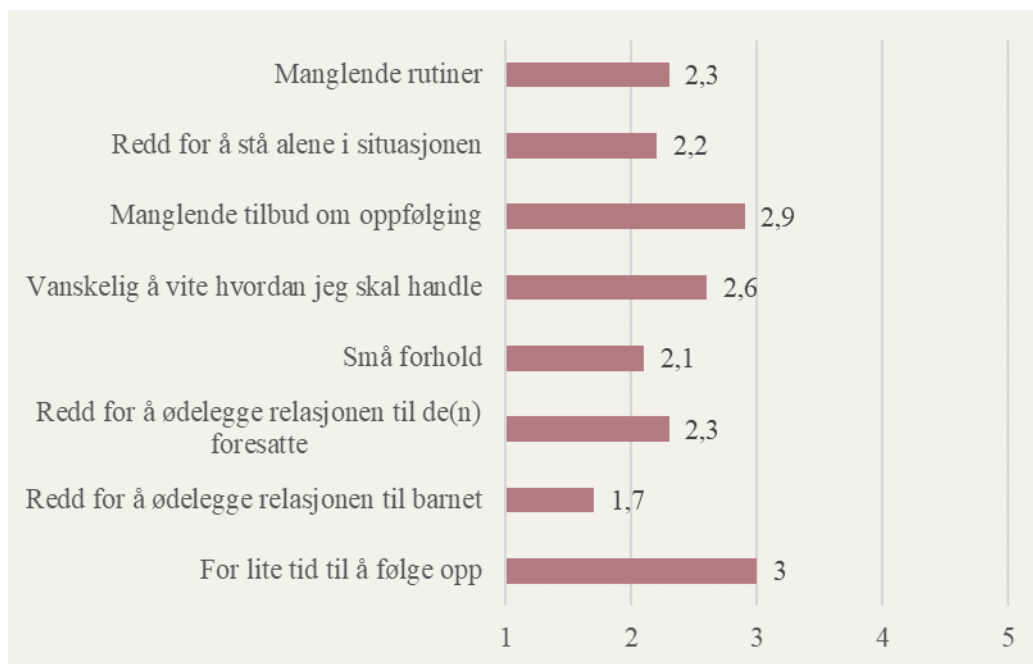
Gjennom intervju med representanter fra Barn, ungdom og familietjenesten uttrykkes en oppfatning av at barnehager (og skoler) er raske med å iverksette tiltak ved atferdsmessige utfordringer, men gjerne uten å ha forstått hva som er den egentlige utfordringen, eller hva som er årsaken til atferden. En fallgrube i den sammenheng er iverksetting av tiltak som demper symptomene, heller enn å finne ut av hva som skaper atferden i utgangspunktet.

Vi får opplyst at resultatene fra KOSIP-undersøkelsen viser behov for mer kompetanse på både atferdsmessige- og emosjonelle utfordringer. Dette gjelder både for barnehage og skole.

Barrierer som kan hindre handling

I spørreundersøkelsen ble de ansatte bedt om å ta stilling til hvilke barrierer som kan være et hinder for å handle slik man ønsker i bekymringssaker. Resultatene framgår i figuren under.

Figur 10: I hvilken grad er følgende barrierer et hinder for deg i å handle slik du ønsker i bekymringssaker vedr. barn? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad, N=129)

Som vi ser av figuren er den største barrieren for de barnehageansatte for lite tid til å følge opp, etterfulgt av manglende tilbud om oppfølging. Med et gjennomsnitt på 3, tilsvarer det at det i noen grad er en barriere, men det er variasjoner fra barnehage til barnehage her. Mens sistnevnte varierer fra 1,9 til 3,3, varierer førstnevnte fra 2,1 til 4.

Disse barrierene er også noe som løftes fram i intervjuene med både barnehageansatte og representanter fra støttetjenestene. Det vises blant annet til at selv om kommunen oppfyller pedagog- og bemanningsnormen, er det kun noen timer til dagen hvor det er full bemanning. Dette skyldes blant annet pedagognormen og avtaler om plantid som gjør at det tidvis er færre personale sammen med barna.³¹ I tillegg kan andre faktorer, som eksempelvis sykefravær eller antall barn med behov for ekstra støtte, påvirke. For lite tid til å følge opp er også noe som løftes fram i kommentarene i spørreundersøkelsen. Vi gjengir et eksempel under:

³¹ Dette gjelder også for landet for øvrig, se blant annet her: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/oppfolging-av-bemanningsnorm-og-forsterket-pedagognorm-i-barnehagen/?depth=0&print=1>

«Med bare tre voksne til 18 barn, er det ikke mulig å følge alle opp så mye som hvert enkelt barn skulle hatt. (...) Én voksen er på kjøkken, én er i lek med noen barn, den siste voksne håndterer en konflikt med noen barn, Da er det fortsatt mange barn som ikke har voksentetthet, som flyter imellom, men som også trenger».

Flere barnehageansatte, både i intervjuer og i spørreundersøkelsen, etterlyser bedre tilgang på lavterskel bistand. Vi gjengir her noen eksempler fra kommentarer i spørreundersøkelsen:

«Savner tverrfaglig lavterskel tilbud»

«Tidvis kommer barnehagen til kort og har behov for ekstern hjelp. Her er det ønskelig å få tilgang til hjelp uten at det nødvendigvis må fattes enkeltvedtak eller har store søknadsprosesser i forkant».

«Det må veldig mye til før en eventuelt får noe som helst ekstra hjelp/oppfølging»

«Sola kommune har ennå en lang vei å gå i å få tjenestetilbudet for barn og unge til å samarbeide på tvers og skape gode møtepunkt. (...) Jeg savner et bredt tilbud der kommunens instanser samkjører sine tjenester enda mer».

Det vises blant annet til «stor treghet i det kommunale systemet når det gjelder oppmelding til spesialhjelp/spes.ped og logoped», og at kapasitetsutfordringene hos PPT med påfølgende lange saksbehandlingstider medfører at barnehagene ikke får rett hjelp tidnok. Samtidig påpekes det at det av og til kun er behov for ekstern hjelp i kortere perioder, men at lange søknadsprosesser og saksbehandlingstider gjør at man gjerne ender opp med et større vedtak enn nødvendig fordi barnets vansker har utviklet seg parallelt.

Fra intervjuene i Sola barnehage knyttes tilgang på lavterskel bistand til noen som kan komme inn raskt ved behov. Vi får opplyst at man savner større tilgang på spesialkompetanse, som eksempelvis logoped, som kan komme innom barnehagen for observasjon og veiledning på kort varsel. Samtidig vises det til behovet for rask hjelp i form av ekstra ressurser når noe står på i en barnegruppe.

Representanter fra støttetjenester påpeker at det i en barnegruppe er barn med ulike behov innenfor normalområdet. Inntrykket til flere av de intervjuede er at det varierer fra barnehage til barnehage hvorvidt man klarer å ivareta disse barna innenfor det allmennpedagogiske tilbudet, eller om det søkes bistand fra eksterne. Vi får videre opplyst at en henvisning av et barn fra en barnehage, ikke nødvendigvis ville blitt henvist om det gikk i en annen barnehage. Forskjellen her blir forklart med ulik grunnbemanning, struktur og ledelse. Samtidig beskrives også utenfra-og-inn-hjelp som en stor driver for mange barnehager, og det vises til ulike holdninger til problemløsning: «Kom-og-fiks kontra lagtenkning». Dette kommer også fram i intervju med barnehageansatte. Både Solstrålen barnehage og Sola barnehage blir av representanter fra støtteapparatet beskrevet som å ha kommet langt her. Ansatte i Solstrålen påpeker at det har skjedd en holdningsendring i barnehagen de siste årene, mens ansatte i Sola barnehage blant

annet uttaler at «*unger har lov til å være spesielle uten at en tenker at en må melde bare fordi de har en annen måte å være på*».

Barnehagenes støttetjenester påpeker at kommunen mangler et felles målbilde: «*Sånn gjør vi det i Sola*». Det uttrykkes et ønske om å få til en helhetstenkning, og det vises til at en av intensjonene med KOSIP-etterarbeidet er å skape større likhet mellom barnehagene (og mellom skolene). Som vi kommer nærmere inn på senere i rapporten, er kommunen i startgropen med å opprette ressursgrupper på hver enkelt skole. Disse gruppene skal inkludere skolens ledelse, spesial- og sosialpedagogiske ressurser, helsesykepleier og PPT. Formålet er å få til en mer felles struktur på skolene, samt å få inn det tverrfaglige blikket *før* det iverksettes tiltak. Fra Oppvekststaben får vi opplyst at det også er aktuelt å opprette slike ressursgrupper i hver enkelt barnehage. Det påpekes at disse vurderingene vil være en del av etterarbeidet i forbindelse med KOSIP-undersøkelsen.

3.3.2 EVALUERING OG DOKUMENTERING AV TILTAK

Av intervjuene framgår det at begge barnehagene har relativt lik praksis for evaluering av tiltak. Ved iverksetting av tiltak settes en frist på én til tre uker antall uker, avhengig av hva som er utfordringen. I løpet av denne tiden fortsetter de ansatte å observere, før effekten av tiltakene evalueres i avdelingsmøte ved fristens utløp. Det påpekes at tiltakene ikke nødvendigvis har umiddelbar effekt, og at noen tiltak må jobbes med over tid før man kan se en endring. Samtidig understrekes det at tiltak forutsetter progresjon, og at avdelingene er raske med å endre på tiltak dersom endring uteblir. På avdelingsmøtene tas det en diskusjon og vurdering på hva som fungerer, ikke fungerer, hvilke tiltak som kan justeres, eller eventuelt hvilke andre tiltak som kan prøves ut. Her blir pedagogisk analyse også løftet fram som et nyttig verktøy. Fra intervjuede i Sola barnehage vises det til at evalueringene kan bidra til små justeringer, som hvor barnet er plassert ved bordet, eller større endringer innen det organisatoriske som bemanning, vaktsystem eller gruppesammensetning.

Ved manglende progresjon oppgis at vanlig praksis i begge barnehagene er å be om råd og veiledning fra hjelpe- og støttetjenester. Hjelpe- og støttetjenestene kan bistå med veiledning og foreslå nye tiltak, og PPT kan sammen med barnehagen vurdere om det er et behov for å henvise barnet til PPT.

Når det gjelder dokumentering av tiltak i Sola barnehage, blir vi informert om at alle tiltak dokumenteres i en egen bok som kalles «VI-bok». Dette gjelder både opprinnelige, justerte og eventuelt nye tiltak. Alle barn har også en egen barnemappe, men her dokumenteres mer konkrete saker, som eksempelvis dokumentasjon i forbindelse med oppmeldinger til PPT.

Ved Solstrålen barnehage får vi opplyst at ansatte skriver logg og tar notater, i tillegg til å skrive referat fra foreldresamtaler og avdelingsmøter. Videre dokumenteres tiltak ved bruk av pedagogisk analyse. Også her har alle barna en egen barnemappe, hvor dokumentasjon i forbindelse med oppmelding til PPT, samt aktivitetsplaner i forbindelse med mobbesaker, dokumenteres. Det uttales at styrer loggfører muntlig beskjed, men det uttrykkes en usikkerhet i

forhold til hvor mye/lite som logges. De intervjuede sier at de kan bli bedre til å dokumentere informasjonsflyt og muntlige beskjeder.

3.3.3 VURDERING

Nasjonale undersøkelser viser at det for den enkelte ansatte kan være vanskelig å gå fra bekymring til handling. Dette kan ha bakgrunn i at man ikke vet hva man skal gjøre med bekymringen eller hvordan den blir fulgt opp i det videre. Det å ha rutiner for hvordan ansatte skal gå frem, kan derimot redusere den enkeltes barrierer og på den måten sikre at bekymringer blir nærmere utforsket. Gjennomgangen viser at kommunen, på overordnet nivå, har skriftlige rutiner som beskriver hvordan barnehageansatte skal handle fra bekymring til henvisning til PPT, samt rutiner for handling når barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. Sola barnehage har i tillegg en rekke egne rutiner som mer konkret beskriver hvordan ansatte skal handle ved for eksempel mistanke om omsorgssvikt. Disse vurderes som gode.

Vi registrer derimot at det ikke foreligger noen rutiner for handling ved avdekking/bekymring for språklige utfordringer, men oppfatter at de aktuelle barnehagene har handlingsalternativ som iverksettes. Dette kan med fordel tas inn som en del av barnehagenes skriftlige rutiner. Dette anses også som hensiktsmessig i lys av funnene i forrige kapittel.

Barnehagene oppfattes å ha en etablert praksis hvor bekymringer blir drøftet med kolleger, leder eller andre støttetjenester før eventuelle tiltak blir iverksatt, og det vises til lav terskel for å ta kontakt med PPT og barnevernet for veiledning.

På den andre siden viser resultat fra spørreundersøkelsen at ansatte oftere er usikre på hvordan de skal håndtere bekymring for et barns omsorgssituasjon, kontra et barns utvikling. At 20 prosent svarer at de ofte eller alltid er usikre kan bety at barn ikke får nødvendig og riktig hjelp. Samtidig oppgir hele 47 prosent av pedagogene i spørreundersøkelsen at de sjelden eller aldri kontakter barnevernet ved bekymring for et barns omsorgssituasjon. Undersøkelsen sier derimot ikke noe om årsaken til hvorfor de ikke tar kontakt med barnevernet. Det er heller ikke slik at barnevernet skal kontaktes i alle tilfeller hvor det vekkes en bekymring for omsorgssituasjonen til et barn. Her har barnehagene anledning til flere initiativ, som eksempelvis samtale med barnet, samtale med foreldre og eventuelt andre samarbeidspartnere på lavere tiltaksnivå enn barnevern. Det viktige i dette er at barnehageansatte har aktive rutiner som ansatte enkelt kan ta ut i praksis og støtte seg til slik at bekymringer for et barn blir videre utforsket, og unngår at bekymringer ikke blir tatt tak i grunnet usikkerhet hos ansatte.

Av informasjon fra virksomhetene skapes et inntrykk av en fleksibilitet rundt barna der kreativitet innenfor gitte rammer blir utnyttet dersom det blir oppdaget sårbarhet hos et barn. Tiltak som går igjen, er mindre barnegrupper og at de voksne er tettere på. Inntrykket er at barnehagene strekker seg langt for å tilrettelegge innenfor det allmennpedagogiske tilbudet, og har en holdning om at det er barnehagen som må tilpasse seg barnet, og ikke omvendt. Det oppfattes også at tiltak i hovedsak blir iverksatt, men det vises også til en erkjennelse av at en noen ganger havner bakpå –

eksempelvis i forhold til språkutvikling og organiseringer som ikke fungerer optimalt. Det identifiseres også en risiko for at tiltak ikke iverksettes tidlig, da deler av praksisen er avhengig av at møter faktisk blir gjennomført og at det er anledning til ad-hoc samtaler.

Sola barnehage har rutiner for handling ved omsorgssituasjon, og disse vurderes som gode, men vi finner ikke tilsvarende rutiner i Solstrålen barnehage. Ingen av barnehagene har heller rutiner for bekymringer knyttet til språk. Vi oppfatter at barnehagene har en etablert praksis for hvordan generelle bekymringer skal håndteres, også når bekymringen er knyttet til språk eller omsorgssituasjon. Det vurderes imidlertid som sårbart når dette ikke er nedfelt i barnehagens rutiner. En kan med det risikere at bekymringer ikke blir fanget opp, og/eller at håndtering av bekymring og eventuelt iverksetting av tiltak blir tilfeldig.

Begge barnehagene har relativt lik praksis for evaluering av tiltak. Her oppgis frister og avdelingsmøtene som arena for evaluering. Selv om det oppfattes at barnehagene er raske med å endre tiltak dersom det ikke tidlig viser progresjon, registreres en viss sårbarhet knyttet til arena for evaluering. Dette da det er opplyst at avdelingsmøter gjerne utsettes ved sykdom, og at det i noen tilfeller kan gå flere uker før et neste møte. Videre har vi mottatt lite informasjon om hvordan tiltakene måles og hvem som er og bør være involvert i evalueringen.

Pedagogisk analyse løftes fram som et nyttig verktøy for de ansatte, både med tanke på voksenrollen, men også i dokumentasjon av tiltak. Sola barnehage har i tillegg en rutine på at alt dokumenteres i barnas *VI-bok*. Hva alt er, kommer ikke tydelig fram. Solstrålen viser også til at tiltak dokumenteres, mer da gjennom referater, logg og notater. Begge barnehagene har barnemappe, hvor oppmelding PPT eller barnehagemiljø-saker blir dokumentert.

Vi finner ingen overordnede krav eller føringer fra kommunen på hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske skal evalueres og dokumenteres. Praksisen til barnehagene i denne undersøkelsen, fremgår også noe ulik. Dokumenterte evalueringer av iverksatte tiltak kan sikre god og nødvendig informasjon i overganger, samt danne et viktig grunnlag for eventuelle henvisninger til andre støttetjenester, som eksempelvis PPT eller BUP. Dette kan med fordel sikres gjennom felles rutiner, men bør derimot – så langt det lar seg gjøre – ikke være så omfattende at det går på bekostning av tid sammen med barna.

Riktig tiltak tidlig kan i noen tilfeller kreve et tverrfaglig blikk. Flere kommuner har/er i ferd med å etablere tverrfaglige team/ressursteam i barnehagene. Vi er kjent med at kommunen vurderer å etablere et slikt team i den enkelte barnehage, og dette vurderes som positivt. Dette både med tanke på kompetanseutvikling, tidlig oppdagelse og oppfølging av bekymringer og tiltak.

3.3.4 ANBEFALINGER

Vi anbefaler kommunen å:

- i større grad sikre at barnehagene har felles rutiner som beskriver arbeidsflyt og ansvar for hvordan ansatte skal handle ved bekymring for et barn.
- vurdere tydeligere føringer og minstekrav for hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske skal dokumenteres og evalueres.

3.4 DE VIKTIGE ANDRE – TVERRFAGLIG INNSATS

Samarbeid på tvers er utgjør en viktig ressurs i arbeid med tidlig oppdagelse og rett hjelp tidlig, men vil i stor grad handle om kjennskap til- og tilgang til støttetjenesters kompetanse. Dette fordrer samarbeidsarenaer hvor flere instanser, som har barn og unge som sin målgruppe, treffes. Samhandling og kompetansedeling innad i de ulike tjenesteområder, samt kjennskap og kunnskap om hva andre tjenesteområder kan bidra med, er derfor essensielt i arbeid med tidlig innsats. Samarbeid med andre er av den grunn viktig uavhengig av om barnet har en vedtaksfestet rett til oppfølging eller ikke.

Barnehagens samarbeid med andre kommunale tjenester er hjemlet i lov eller forskrifter og fremgår som sterke anbefalinger i retningslinjer. Samme gjelder andre tjenesters samarbeid med barnehagen.

3.4.1 ORGANISERING OG SAMARBEID

Alle barnehagene i kommunen har fast styrersamling en gang i måneden sammen med barnehagesjef. I tillegg har de kommunale barnehagene og de private barnehagene enkelte styrersamlinger hver for seg. Ut over dette møtes styrerne til felles fagsamlinger i forbindelse med REKOMP³², mens de pedagogiske lederne deltar i et lærende nettverk som møtes to ganger i året.

For tre år siden startet oppvekststaben opp med årlige kvalitetssamtaler i alle barnehagene. Dette opplyses å gi staben god innsikt i hvordan barnehagene jobber, hva de er gode på, og områder de eventuelt må jobbe mer med. Vi får tilbakemelding om at dette oppleves konstruktivt.

Både kommunale og private barnehager blir involvert i kommunens arbeid med ulike planer og strategier på oppvekstfeltet.

³² Se kap. [3.2.1](#).

Senter for styrket barnehagetilbud

Sola kommune leverer spesialpedagogisk kompetanse til barnehagene gjennom Senter for styrket barnehagetilbud. Senteret har ansvar for å fatte vedtak om spesialpedagogisk hjelp etter sakkyndig vurdering fra PPT, samt vedtak om tilrettelegging av barnehagetilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne³³. Senterets ansatte gir barn med enkeltvedtak oppfølging i barnehagen der barnet går, samt gir råd og veiledning til ansatte som jobber i barnehagen.

Senteret har i underkant av 60 ansatte, fordelt på tre kompetansekategorier: spesialpedagoger med minimum 4 år utdanning, utførere av spesialpedagogisk hjelp med minimum bachelorgrad (pedagoger, sosionomer, vernepleiere, barnevernspedagoger, sykepleier etc.) og barne- og ungdomsarbeidere.

Vi får opplyst at senteret i forbindelse med Nordahl-rapporten (2018)³⁴ økte antall timer med direkte arbeid i barnehagene. Vi får opplyst at noen av de økte timene var ment å brukes til tidlig innsats, før en eventuell henvisning, men grunnet økning i vedtak/vedtakstimer, er det imidlertid ikke ressurser til dette.

Senterets ansatte ambulerer mellom noen få barnehager, og vi får opplyst at dette gir mulighet til å sette inn spisskompetanse i de ulike sakene.

PPT

Av kommunens rutine for samarbeid mellom PPT og barnehagene framgår det at PPT har to møter med styrer i løpet av året; ett møte på starten av barnehageåret til strategisk planlegging og forventningsavklaringer, og ett møte ved slutten av barnehageåret til evaluering.

Hver barnehage har ett treffpunkt i måneden med sin faste kontaktperson fra PPT. Kontaktperson skal gi veiledning til barnehagens ansatte på både individ- og systemnivå. Av samarbeidsrutinen mellom PPT og barnehage framgår det at sentrale tema på systemnivå inkluderer tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet, tidlig innsats og inkludering, personalets profesjonstøvelse, voksenrolle, barnehagens og avdelingens struktur, og organisering og kontekst.

³³ Jf. barnehageloven §§ 31 og 37.

³⁴ Nordahl, T., m.fl. (2018) *Inkluderende fellesskap for barn og unge*. Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging. Bergen: Fagbokforlaget

Barneverntjenesten

Av [samarbeidsavtalen](#) mellom barnehage og barnevern framgår det at det avholdes to årlige møter mellom barneverntjenesten (ved kontaktperson) og den enkelte barnehage. Kontaktperson skal også delta på én til to av barnehagens personalmøter og foreldremøter årlig. Av samarbeidsavtalen framgår det at kontaktperson og barnehagen avklarer seg imellom innholdet i kontakten/samarbeidet. Barnehagen skal stå for første kontakt, og har ansvar for å signere og iverksette samarbeidsavtalen.

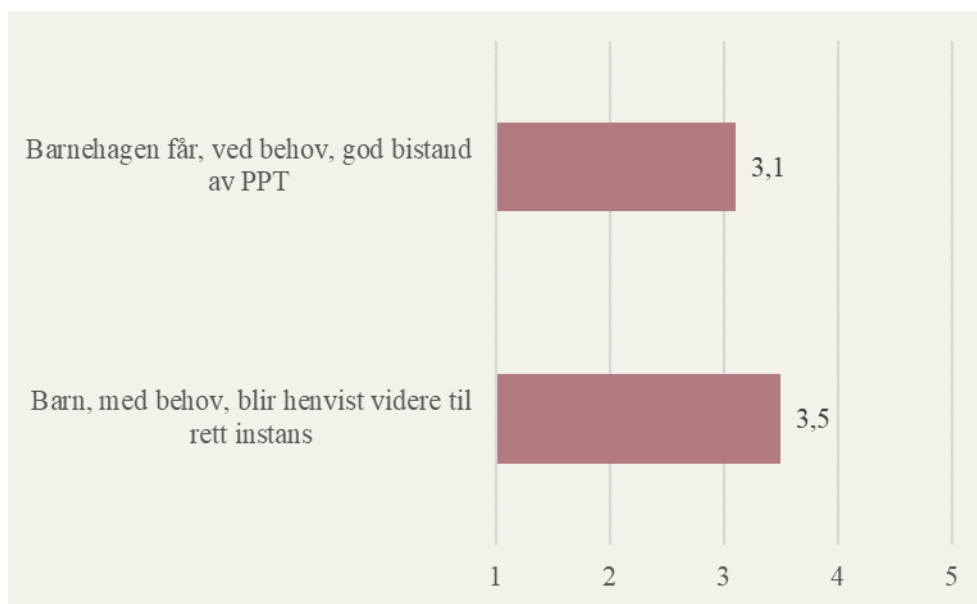
3.4.2 ANSATTE OPPLEVELSE AV SAMARBEID PÅ TVERS

Både ledelse og ansatte i begge barnehagene beskriver samarbeidet med PPT som godt. Kontaktpersonene beskrives som tett på, og barnehagen opplever lav terskel for å ta kontakt ved bekymring. PPT bistår med veiledning og observasjoner, både knyttet til enkeltbarn i individsaker, og på gruppe-/systemnivå. Fra intervjuede i Sola barnehage får vi opplyst at kontaktperson i mindre grad er innoen barnehagen nå enn tidligere, ettersom samarbeidet gjennom årene har gjort barnehagen «*mer selvhjulpen*» og tryggere på hvordan de skal håndtere ulike problemstillinger på egenhånd. Kontaktperson her benyttes i stor grad til kollegaveiledning, og bistår også i foreldreveiledning.

Gjennom prosedyrene for samarbeid barnehage-PPT, er det systematisert et forløp og prosess før en eventuell henvisning til PPT kan foretas. Ingen barn henvises før saken er drøftet med PPT. Sola barnehage har få barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp i barnehagen, mens Solstrålen barnehage over tid hatt en høy andel barn med vedtak. Vi får opplyst at Solstrålen har faste samarbeidsmøter knyttet til barn med vedtak, to ganger i halvåret. Her deltar både styrer, pedagogisk leder, foreldre, PPT og Senter for styrket barnehage deltar. I forkant av disse møtene foretar kontaktperson i PPT observasjoner på de aktuelle avdelingene. Fra PP-tjenestens kontaktperson i Solstrålen barnehage får vi opplyst at individsaker også benyttes som utgangspunkt for arbeid på systemnivå, blant annet ved veilede de ansatte rundt problemstillinger knyttet til organisering av dagen og planlegging av det pedagogiske opplegget.

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte om å ta stilling til hvor enige de var i noen påstander om samarbeid i bekymringsaker. Resultatet framgår av figuren under.

Figur 11: Hvor enig er du i følgende påstander om samarbeid i bekymringsaker i barnehagen? (Skala 1-5, hvor 1=helt uenig, 5=helt enig, N=153). Oppgitt i gjennomsnitt.

Med et gjennomsnitt på 3,5 er respondentene mer enige enn uenige i påstanden om at barn med behov blir henvist videre til rett instans. Samtidig ser vi at respondentene i mindre grad er enige i påstanden om at barnehagen, ved behov, får god bistand av PPT. En skår på 3,1 tilsvarer at respondentene verken er enige eller uenige i denne påstanden.

Samtidig er det store variasjoner mellom barnehagene her. Når det gjelder hvorvidt man mener at barn, ved behov, blir henvist videre, varierer snittet fra 3 til 4,5. På spørsmålet om hvorvidt barnehagen får god bistand av PPT i bekymringsaker, varierer snittet mellom 2,4 og 4,1.

Barnehagene har også en kontaktpersoner i barnevern. I intervjuene vises det til lav terskel for å ta kontakt og drøfte saker anonymt. Fra intervjuede i Solstrålen barnehage får vi opplyst at kontaktperson blant annet har vært med på fagdager for personalet, og skal også være til stede på kommende foreldremøte. Hensikten er å gjøre foreldrene kjent med barnevernet som en samarbeidspartner, og bidra til å ufarliggjøre tjenesten.

Når det gjelder helsestasjonen og familiesenteret, er et eventuelt samarbeid knyttet opp mot enkeltsaker. Det vises til generelt lite samarbeid med helsestasjonen, og at eventuell kontakt er mer preget av orienteringer fram og tilbake. Noen pedagogiske ledere framhever at de ønsker et tettere og mer gjensidig samarbeid, og at barnehagen og helsesykepleier i større grad legger en plan for hvordan de kan jobbe sammen i saker som gjelder enkeltbarn, heller enn hver for seg.

Til tross for generelt liten grad av samarbeid med helsestasjonen, får vi oppgitt eksempler på at barnehagene har tatt kontakt for råd og veiledning til for eksempel bleieslutt og søvn. Sistnevnt tilfeldig da helsesykepleier egentlig var innom barnehagen for et annet formål, men tilfeldigvis var der på samme tid som sovnetiden til de minste barna. For de ansatte opplevdes dette som svært nyttig: «Var der av helt andre grunner, men kom med så mye bra».

I intervju med barnehagene vises det til at de er godt kjent med familiesenterets tilbud, og at de anbefaler foreldre å ta kontakt med tjenesten dersom de har utfordringer som omhandler eksempelvis grensesetting, samlivsbrudd, samspill mellom foreldre eller samspill mellom barn og foreldre.

Solstrålen barnehage har i tillegg benyttet seg av kommunens tverrfaglige team ved flere anledninger. Barnehagen har da presentert saken anonymt, eller ved samtykke fra foreldre, og fått råd og veiledning fra teamdeltakerne.

3.4.3 VURDERING

Gjennomgangen viser at barnehagene benytter seg av støttetjenestene, og at de stort sett er fornøyd med hvordan samarbeidet med de ulike fungerer. Særlig samarbeidet med PPT oppleves som godt. Kontaktpersonene beskrives som tett på og det er lav terskel for kontakt. Det er også et systematisert forløp og prosess før henvisninger, som oppfattes å være godt kjent for de barnehageansatte. Kommunen har utarbeidet en overordnet samarbeidsavtale mellom barnehage og barnevern, som legger føringer for at den enkelte kontaktperson og barnehage skal avklare innholdet i samarbeidet. Vi har ikke mottatt noen av de utvalgte barnehagenes samarbeidsavtaler med barnevernet. Vi finner lite informasjon i planverk og rutiner knyttet til samarbeid med og bistand fra helsestasjonen.

Det vises derimot til lav terskel for å drøfte saker anonymt med barneverntjenesten, og barnehagene har sin kontaktperson i tjenesten. Samarbeidet med helsestasjon og familiesenteret framgår begrenset til enkeltsaker. Her er lite samarbeid, og kontakten er preget av informasjon og orienteringer. Et tettere og mer gjensidig samarbeid, hvor det i større grad legges planer for hvordan man jobbe sammen, kan bidra til bedre ivaretagelse av «hele» barnet. Det vil også støtte opp under tankegangen om laget rundt barnet.

Skal en lykkes i arbeidet som lag rundt barnet, vil dette kreve tydelige forventninger og klare føringer om samarbeidsrutiner som er lett tilgjengelig for den enkelte barnehageansatte. Det oppfattes at det er god dialog mellom barnehager og støttetjenester, men at praksisen kan være noe tilfeldig. Dette da funn indikerer ulike holdninger til løsninger på de utfordringer barnehagene møter - hvorvidt en selv er løsningen, eller om det forventes at andre skal komme og fikse. Gode rutiner i dette kan også være avklarende med tanke på forventninger til hverandre.

Det oppfattes at utfordringene i samarbeidet med PPT, først viser seg når barnet er henvist. Ventetiden fra henvisning til faktisk hjelp blir vist til som lang, noe som gjøre at utfordringene ofte også er større når hjelpen iverksettes. Dette til tross for at henvisningen etter rutiner skal være klarert med PPT på forhånd. Det kan her virke som at samarbeidet på mange måter opphører når henvisningen er sendt, altså når et barn er identifisert med behov for tettere oppfølging. Her bør det sikres at ansatte i barnehagen gis hjelp og støtte gjennom veiledning fra PPT på hvordan unngå at barnets utfordring får utviklet seg til å bli mer utfordrende i påvente av den sakkyndige utredningen.

Ansattes opplevelse av tilbudet som blir gitt barnehagebarna, varierer. Noen mener de gir et godt tilbud mens andre mener det er mindre godt. Vi ser også at de største barrierene for å handle slik man ønsker i bekymringssaker er for lite tid til å følge opp barnet og manglede tilbud om oppfølging. Intervjuer og kommentarer i spørreundersøkelsen viser at flere ansatte opplever det som utfordrende å gi hvert enkelt barn det de trenger av støtte og oppfølging innenfor den ordinære bemanning. Her vises blant annet til behov for rask hjelp i form av ekstra ressurser for en kortere periode når noe står på i en barnegruppe. Sola barnehage blir i så måte et eksempel på at ytelsessjokk i en kortere periode kan snu en negativ utvikling til å fungere som normal drift.

Det blir i intervju vist til at barnehagene tenker ulikt når utfordringer melder seg. Det vises til at utenfra-og-inn-hjelp er en stor driver for mange, mens andre opplever å i større grad ha søkelys på hvordan barnehagen selv kan tilrettelegge. I den forbindelse vurderes det som hensiktsmessig at barnehagene, sammen med kommunen, utforsker nærmere om de kan ha uløst potensiale i tilrettelegginger som kan favne flere. Uavhengig av dette er det likevel viktig at hjelpe- og støttetjenestene er tilgjengelige når barnehagene har behov for hjelp, for med det å sikre at barna får rett hjelp tidlig.

Tegn og signaler som utløser bekymring kan være både vage, diffuse og vanskelige å tyde. Gode verktøy og lett tilgang til drøftinger med andre faggrupper er derfor et viktig ledd i arbeid med tidlig oppdagelse og tidlig innsats. Samarbeid på tvers anses i flere tilfeller som en forutsetning for å kunne iverksette rett tiltak tidlig. Innføringen av en ressursgruppe i hver enkelt barnehage vurderes å være et viktig ledd i dette arbeidet.

3.4.4 ANBEFALING

Vi anbefaler kommunen å:

- avklare forventninger i samarbeidet med andre tjenester, særlig i de tilfeller der barnehagen henviser til andre instanser.

4 SKOLE

4.1 INNLEDNING

Sola kommune har 8 barneskoler og én kombinert barne- og ungdomsskole. For skoleåret 2021-2022 var det 2581 elever på 1.-7.trinn.

Skadberg skole ligger på Skadberg og er den største barneskolen i Sola kommune. Det er ca. 550 elever og 75 ansatte.

Storevarden skole er en barneskole lokalisert i Tananger. Skolen har ca. 380 elever og 45 ansatte.

4.1.1 BAKGRUNNSINFORMASJON

Årlig avholdes det nasjonale prøver i engelsk, lesing og regning for 5. trinn. Resultatene viser at elever i Sola i 2021/2022 ligger på landsgjennomsnittet i regning og lesing, men skårer bedre enn landsgjennomsnittet i engelsk. Ifølge tall fra utdanningsdirektoratet oppfyller Sola kommune normen for lærertetthet på både 1.-4. trinn (15 elever per lærer) og 5.-7.trinn (20 elever per lærer). Lærertettheten ligger omtrent likt med snittet for Rogaland på 1.-4.trinn, og noe over Rogalandssnittet på 5.-7.trinn.

I skoleåret 2021/22 hadde i snitt 6,2 prosent av elevene i grunnskolen i Sola kommune spesialundervisning.³⁵ Dette er lavere enn både Rogalands- og landssnittet.³⁶ Skoleåret 2021/22 utgjorde dette 227 elever, noe som betyr en økning på 32 elever fra forrige skoleår.

Det oppgis i kommunens siste årsrapport/tilstandsrapport at økningen har vært markant gjeldende barn og unge med omfattende hjelpebehov og utfordringer innen psykisk helse og psykososiale vansker. Med over 200 henvisninger til PPT i 2021, er dette høyeste registrerte tall i Sola. Samtidig blir nærmere hver femte undervisningstime brukt til spesialundervisning. Det vises til at dette påvirker skolenes muligheter til å bruke ressurser til forebygging i den ordinære undervisningen.

³⁵ Kilde: Tilstandsrapport for grunnpøplæringen 2021-2022, Sola kommune

³⁶ Som er hhv. 7,6 og 7,8 prosent.

Grunnet økning i antall vedtakstimer på spesialundervisning, forventes et merforbruk på skoleområdet i 2022.³⁷

Det vises til at skolene over tid har hatt knapt med ressurser til spesialundervisning, i tillegg til at økningen dette året er spesielt stort (se [vedlegg](#)), hvor enkelte elever krever 2:1 bemanning. I tertialrapporten skisseres effekt av pandemi, ressursmangel og flere elever som krever 1:1 bemanning, som mulige årsaker.

4.1.2 KRAV OG ANBEFALINGER

Tidlig oppdagelse og tidlig innsats

Tilpasset opplæring og tidlig innsats for den enkelte elevs læring og utvikling er tydelig presisert i [Opplæringsloven §§ 1-3 og 1-4, Meld. St. nr. 16 \(2006-2007\) ...og ingen sto igjen Tidlig innsats for livslang læring](#) og [Meld. St. nr. 31 \(2007-2008\) Kvalitet i skolen](#). Prinsippet *Tilpasset opplæring* viser blant annet til at skolen skal legge til rette for læring for alle elever og stimulere den enkeltes motivasjon, lærelyst og tro på egen mestring.

I august 2018 ble bestemmelsen om tidlig innsats i opplæringsloven erstattet med nye regler om intensiv opplæring³⁸. Dette gir skolen en lovfestet plikt til å gi elever på 1. – 4. trinn som strever et tilbud om intensiv opplæring i lesing, skriving og regning. Dette som en del av den ordinære opplæring.

Intensiv opplæring er her knyttet direkte til tidlig innsats, og det framgår av forarbeidene at tiltak skal iverksettes med en gang det er avdekket at en elev har behov for tilrettelegging. Det er ingen fasit på hvordan denne opplæringen skal gjennomføres, men vises til at det er en pedagogisk oppgave å ta stilling til hvilke tiltak som er nødvendige og formålstjenlige for den enkelte elev. Dersom skolen ikke, innen rimelig tid, ser noen positive effekter av den intensive opplæringen som tilsier at eleven vil kunne følge forventet progresjon, må skolen vurdere om det er behov for å endre opplegget, eller om eleven trenger spesialundervisning.

I [Opplæringsloven §10-8](#) heter det at skoleeier har ansvar for å ha riktig og nødvendig kompetanse i virksomheten. Skolen skal ha et system som gir nødvendig kompetanseutvikling med sikte på å fornye og utvikle den faglige og pedagogiske kunnskapen og å holde seg orientert om og være på høyde med utviklingen i skolen og samfunnet. Videre framgår av kommuneloven

³⁷ Tertialrapport 1.tertil 2022

³⁸ Opplæringslova § 1-4. **Tidleg innsats på 1. til 4. trinn.** På 1. til 4. årstrinn skal skolen sørge for at elevar som står i fare for å bli hengande etter i lesing, skriving eller rekning, raskt får eigna intensiv opplæring slik at forventa progresjon blir nådd. Om omsynet til eleven sitt beste talar for det, kan den intensive opplæringa i ein kort periode givast som eineundervisning.

§ 25 at kommunen skal ha internkontroll med administrasjonens virksomhet for å sikre at lover og forskrifter følges.

Av nasjonal faglig retningslinje for [Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge](#) er det en sterk anbefaling til *alle som arbeider med barn og unge, og særlig ansatte som arbeider der barn og unge tilbringer størstedelen av dagen, om å være oppmerksomme på tegn og signaler som gir grunn til bekymring og ha kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer. Bekymringer bør være basert på systematiske observasjoner og dokumentasjon av vedvarende tegn og signaler, (eventuelt anonyme) samtaler/drøftelser med kollegaer og leder og samtale med barn/foreldre. Det bør resultere i en lederforankret beslutning om videre oppfølging av barnet. Skolene er sentrale i et slikt arbeid og derav en viktig arena for å komme tidlig inn i saker hvor det er bekymring. Videre påpekes at ansatte bør følge kommunens rutiner for oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til. Det er kommunens ledelse som har ansvar for at relevante virksomheter har rutiner for hvordan handle dersom bekymring for et barn. Dette forutsetter kompetanse om normalutvikling og kompetanse om hva som kan tyde på at et barn kan være risikoutsatt. Videre heter det at ansatte bør identifisere barn som lever i risikosituasjoner som kan kreve at andre tjenester enn barneverntjenesten iverksetter tiltak.*

Samarbeid med andre

Skolens samarbeid med andre kommunale tjenester er hjemlet i lov eller forskrifter og framgår som sterke anbefalinger i retningslinjer. Samme gjelder andre tjenesters samarbeid med skole.

Kommunens årsrapport for 2021 påpeker at tjenester for barn og unge skal være synlige. Det er mål om helhetlige og godt koordinerte tjenester som møter behovet til det enkelte barn slik at rett hjelp kan gis til rett tid. Videre vises det til at et helhetlig tilbud krever god samhandling mellom de ulike tjenestene på alle nivå og det opplyses at forebygging og tidlig innsats/barnevernsreformen får betydning for alle tjenestene på oppvekstfeltet.

I opplæringsloven § 15-8 følger det at skolen skal samarbeide med relevante kommunale tjenester om vurdering og oppfølging av barn og unge med helsemessige, personlige sosiale eller emosjonelle vansker. I nasjonal faglig retningslinje Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge er det en sterk anbefaling at kommunen sikrer at det er etablerte avtaler om samarbeid mellom virksomheter involvert i oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til. Videre heter det at avtalene bør forankres og implementeres på en god måte hos ledere i virksomhetene, og inkludere ulike samarbeidsformer på tvers av sektorer og nivåer. De må følges tett opp av ledere, slik at avtalene er kjent og blir fulgt i virksomhetene.

Stortingsmelding 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO* påpeker at det er et behov for å styrke det profesjonelle samarbeidet internt på den enkelte skole, og på tvers av skolen og det øvrige støttesystemet.

4.1.3 REVISJONSKRITERIER

På bakgrunn av gjennomgangen over er følgende revisjonskriterier utledet:

- Skolen har rutiner og verktøy for tidlig å avdekke om barn blir hengende etter faglig.
- Skolen har kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer og tegn og signaler, slik at de tidlig kan oppdage og identifisere utsatte barn og unge.
- Skolen har rutiner for handling og oppfølging av elever som vekker uro/bekymring.
- Skolene har innarbeidet rutiner for samarbeid med andre tjenester.

4.2 TIDLIG OPPDAGELSE I SKOLEN

4.2.1 KOMPETANSEUTVIKLING

Sola kommune har en egen *Kompetanseplan for ansatte i grunnskolen, SFO og voksenopplæringen 2022-2025*. Denne viser til nasjonale føringer for kompetanse, kommunens tiltak og status per oktober 2021. Saksframlegget³⁹ til planen viser blant annet til krav om faglig fordypning i norsk, matematikk og engelsk for alle lærere, noe som medføre at kommunen må prioritere videreutdanning i disse fagene de kommende årene. Hvor stor andel av behovet som blir dekket i perioden, vil være avhengig av om lærere søker utdanningene og om kommunen blir tildelt tilstrekkelig med statlige studieplasser.

Skoleåret 2021-2022 hadde 93,7 prosent av lærerne i Sola godkjent utdanning for tilsetting i undervisningsstilling. I tilstandsrapporten for grunnskoleopplæringen i Sola kommune (2021-22) vises det til at kommunen har en økende andel lærere uten godkjent utdanning, høyt sykefravær og utfordringer med å få tak i kvalifiserte vikarer. Dette medfører at flere klasser og elever ikke får like god kvalitet og like stort omfang på den undervisningen de skal ha etter opplæringsloven.⁴⁰ I tilstandsrapporten løftes blant annet lærernormen fram som en utfordring «*når de økonomiske rammene nedjusteres og antallet elever med behov for spesialundervisning øker*».

På samme måten som barnehagene deltar i REKOMP, deltar skolene i Desentralisert ordning for kompetanseutvikling i skolen (DEKOMP), se [vedlegg](#). Samarbeidet tar utgangspunkt i skolenes behov for å utvikle kompetansen til alle ansatte. Målet med ordningen er å utvikle lærerutdanningen og bidra til bedre praksis i klasserommet som skal styrke den enkelte elev. Gjennom DEKOMP arrangeres ledernetverk for skoleledere, tillitsvalgte og PPT i hele utdanningsregionen to ganger i året.

³⁹ Saksframlegg, kompetanseplan for ansatte i grunnskolen, SFO og voksenopplæringen i Sola 2022-2025. Sak 38/3021, Utvalg for oppvekst og kultur.

⁴⁰ Tilstandsrapport for grunnskoleopplæringen 2021-2022, Sola kommune

På bakgrunn av gjennomførte KOSIP-undersøkelsen⁴¹ er det bestemt at alle ansatte i Kultur og oppvekst som jobber med barn og unge, skal få opplæring i Tuning Into Kids og Tuning Into Teens⁴². Flere skoler har også deltatt/deltar i prosjektet «Inkluderende barnehage- og skolemiljø» i regi av Utdanningsdirektoratet.

Det vises til at kommunen har månedlige rektormøter, nettverk for nøkkelpersonell og en oppstartsamling for nyutdanna lærere. Tre-fire ganger i året er det også planlagt faglige samlinger for alle skoleledere. Det påpekes at det er arrangert færre slike fagsamlinger de siste skoleårene grunnet smittevern og kapasitetsutfordringer.

Tilstandsrapporten (2021-22) viser til en planlagt *utviklingsdialog* mellom skolene og skoleeier, som skal avholdes hvert tredje år. Utviklingsdialogen skal med dette utgjøre en del av skoleeiers oppfølging med skolene, og skal rette oppmerksomheten mot utvikling av praksis og drøfting av skolenes oppfølging av nasjonale undersøkelser. Dette er imidlertid ikke igangsatt på grunn av kapasitetsutfordringer både på skolene og i oppvekststab. De siste skoleårene har staben derfor prioritert oppfølging av enkeltskoler som har utfordringer med å tilpasse driften til reduserte økonomiske rammer. I tillegg opplyses at mye av skolenes og stabens kapasitet har gått til pandemihåndtering og oppbygging av tilbud til ukrainske flyktninger.

4.2.2 PLANER, RUTINER OG PROSEDYRER

Sola kommune har ingen felles kvalitets- eller strategiplan for skolene i kommunen. Av overordnede planer er det utarbeidet en plan for overgang barnehage-skole, i tillegg til en veileder for trygt og godt skolemiljø. Vi får opplyst at det er besluttet at kommunen skal utarbeide en oppvekstplan, men at dette arbeidet ikke har startet opp.

Veileder for trygt og godt skolemiljø

Veileder for skolenes arbeid med elevenes skolemiljø ble tatt i bruk desember 2021. Denne skal gi skolene hjelp i arbeidet med å jobbe forebyggende med skolemiljø. Den gir konkrete råd og forslag til tiltak i oppfølgingen av skolenes fem aktivitetsplikt: følge med, gripe inn, varsle, undersøke, og sette inn tiltak.⁴³ Her finnes eksempelvis veileder til ulike typer observasjoner, samtaler og undersøkelser ansatte kan foreta. Den spesifiserer også at det kan være vanskelig å

⁴¹ KOSIP; En gjennomført kartlegging av kompetansebehovet i barnehage og skole, som en del av Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis.

⁴² Tuning into Teens (TINT) er et universelt foreldreveiledningsprogram som gis tenåringforeldre, med barn/ungdom i alderen 10 – 18 år. Programmet fokuserer på utviklingsmessige behov hos tenåringer

⁴³ Jf. Opplæringsloven kapittel 9A.

oppdage årsaken til at en elev ikke har det godt på skolen, og gir eksempler på hva som kan være tegn til bekymring.

Veilederen påpeker at observasjoner må systematiseres og diskuteres, og at «å følge med» ikke bare handler om å se og lytte, men også å tolke det som blir observert. I den forbindelse foreligger det også et observasjonsskjema med nøkkelspørsmål.

I tillegg til veilederen, som skal fungere som støtte og et retningsgivende dokument for grunnskolene i kommunen, skal også den enkelte skole ha utarbeidet sin egen rutine/handlingsplan for arbeidet med trygt og godt skolemiljø. Vi får opplyst at den enkelte skole sin rutine er kortere og i større grad knyttet til de lokale forholdene på skolen.

Rutine for meldeplikt til barnevernet

Statsforvalterens tilsyn i 2019, viste at skolene i Sola kommune hadde ulik praksis på oppfølging av meldeplikten til barnevern. Statsforvalteren konkluderte at kommunen ikke hadde et forsvarlig system for vurdering av om meldeplikten til barnevernet ble oppfylt. Vi får opplyst at samtlige skoler i ettertid har laget sin egen rutine i tråd med kommunens føringer (se [vedlegg](#)). Rutinene skal legges i kommunens internkontroll- og avvikssystem, Compilo. Vi har også mottatt oppvekststabens årshjul for vurdering av om meldeplikten til barnevernet blir oppfylt.

Veileder for bekymringsfullt skolefravær

Vi får opplyst at kommunen er i prosessen med å ferdigstille en felles veileder for bekymringsfullt skolefravær. Denne er utarbeidet av en tverrfaglig arbeidsgruppe ledet av SLT-koordinator, og har i løpet av prosessen innhentet innspill fra både skolene og støttetjenestene. Veilederen skal blant annet gi føringer for når skolene skal iverksette tiltak, på hvilket tidspunkt andre tjenester skal involveres etc. Vi får opplyst at veilederen skal presenteres og diskuteres på en samling med skolelederne og støttetjenestene i midten av oktober.

4.2.3 SKOLENES PLANER OG RUTINER

Storevarden skole

Storevarden skole har en håndbok for skoleåret 2022-23 som inneholder en rekke rutiner. Her finner vi skolens prosedyre for det forebyggende arbeidet med elevenes skolemiljø, samt rutine for handling når det oppdages at en elev ikke har det trygt og godt på skolen. Det spesifiseres at kontaktlærer skal gjennomføre kontinuerlige observasjoner og ha fokus på relasjonsbygging på alle trinn, samt være ekstra oppmerksom på elever som endrer atferd eller når faglige resultater blir dårligere enn forventet. Videre påpekes ansattes plikt til å følge med, gripe inn, varsle, undersøke og iverksette tiltak. Prosedyren tar for seg handlingsløpet fra oppdagelse til tiltak, samt tidsrammer og ansvar.

I håndboken foreligger også skolens kartleggingsplan. Denne fungerer som et slags årshjul for hvilke kartlegginger som skal gjennomføres når, og for hvilket trinn. Både de obligatoriske og frivillige nasjonale kartleggingsprøvene inngår i kartleggingsplanen, i tillegg til andre kartleggingsverktøy som skolen bruker.⁴⁴

I forbindelse med DEKOMP, har Storevarden utviklet rutiner for handling ved bekymring for en elev. Første skritt er å diskutere med kollega på trinnet og prøve ut tiltak som lærerne på trinnet kommer frem til. Her er lagt inn hjelpespørsmål til bruk i kartlegging og oppfølging.⁴⁵ Rutinene viser til forskjellige tiltak som kan prøves ut ved bekymringer for lesing, regning, skriving, eller ved utfordringer knyttet til det sosiale og/eller elevrollen (eleven har gått inn i en negativ elevrolle, har ADHD, eller barneautisme/autisme). Det presiseres at tiltakene skal dokumenteres og evalueres av de ansatte på trinnet. Rutinene viser også til videre handling dersom tiltakene ikke fører til bedring.

Skadberg skole

Skadberg skole har en handlingsplan for godt skolemiljø. Her spesifiserer aktivitetsplikten og prosedyre ved mistanke om at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø er skissert i fem handlingstrinn: mistanke – varsle - observasjon, undersøkelser - iverksette tiltak - oppfølging, evaluering. Handlingsplanen gir også en oversikt over forebyggende tiltak, f.eks. trivselslederprogrammet,⁴⁶ sosiogram,⁴⁷ spekter,⁴⁸ elevsamtale etc.

I likhet med Storevarden skole, har også Skadberg skole en håndbok for skoleåret 2022-23. Håndboken inneholder blant annet en [veileder for oppmelding av elever til PPT](#). Her finner vi også [prosedyre for bekymringsmelding til barneverntjenesten](#).

⁴⁴ Utdanningsdirektoratet har kartleggingsprøver i lesing og regning for 1. og 3.trinn. Prøvene på 1.trinn er frivillig for skolene å gjennomføre, mens prøvene for 3.trinn er obligatoriske. Tidligere var det også (frivillige) kartleggingsprøver i engelsk på 3.trinn, men disse utgår fra og med 2022.

⁴⁵ Hvilke endringer kan vi gjøre i forhold til struktur, relasjon, tilpassing, relevans og samhandling? Hvordan sikrer vi at alle får denne informasjonen? Hva er barnets kompetansenivå? Hvordan skal vi regulere? Når skal vi regulere?

⁴⁶ Trivselsprogrammet er Skandinavias største program for aktivitet og inkludering i barne- og ungdomsskolen. Mer om dette her: <https://trivselsleder.no/informasjon-om-trivselsprogrammet>

⁴⁷ Sosiogram er en metode for å kartlegge relasjonene mellom elevene i en klasse.

⁴⁸ Spekter er et ikke-anonymt verktøy for lærere, som brukes til å avdekke mobbing og kartlegge læringsmiljøet i en skoleklasse. Se mer her: <https://www.uis.no/nb/laringsmiljosenteret/spekter>

Utover dette har skolen, i likhet med Storevarden skole, en egen kartleggingsplan som fungerer som et slags årshjul for hvilke kartlegginger som skal gjennomføres når, og for hvilket trinn. De obligatoriske og frivillige nasjonale kartleggingsprøvene inngår i kartleggingsplanen, i tillegg til andre kartleggingsverktøy som skolen bruker.

4.2.4 GJENNOMGANG AV KARTLEGGINGSRESULTATER

I forbindelse med denne revisjonen har gått gjennom resultatene fra de nasjonale kartleggingsprøvene i lesing fra 1.-3.trinn for elevene som går i 4.klasse skoleåret 2022-23.⁴⁹

Hensikten med de nasjonale kartleggingsprøvene er å bidra til at elever med behov for oppfølging fanges opp. For å finne ut hvem disse er, er det definert en såkalt bekymringsgrense. Elever som har resultater på eller under bekymringsgrensen, skal følges opp med ekstra tilrettelegging.

Kartleggingsprøvene i lesing er inndelt i: å lese ord, å stave ord, å lese er å forstå. Tabellen nedenfor viser andelen elever som lå på eller under bekymringsgrensen på Skadberg skole:

Tabell 3: Andel elever som lå på eller under bekymringsgrense, Skadberg. (N 1.trinn: 52. N 2.trinn: 53. N 3.trinn: 54).

	1.trinn	2.trinn	3.trinn
Å lese ord	21,2 %	9,4 %	14,8 %
Å stave ord	32,7 %	17 %	11,1 %
Å lese er å forstå	28,8 %	32,1 %	16,7 %

Av tabellen over ser vi at *Å lese ord* har høyest andelen elever under bekymringsgrensen på 1.trinn, mens det *Å lese er å forstå* er andelen på eller under bekymringsgrensen relativt lik i 1. og 2.trinn, men nesten halvert på 3.trinn. Tilsvarende er andel på eller under bekymringsgrensen i *Å stave ord* på 1.trinn, redusert med en tredjedel på 3.trinn. Også andelen som ligger på eller under bekymringsgrensen i *å lese ord* er redusert mellom 1. og 3.trinn, men det er en økning i 3.trinn i forhold til 2.trinn.

Tabellen under viser tilsvarende resultater for Storevarden skole:

⁴⁹ Her har vi gjennomgått resultatene for to klasser på hver av de utvalgte skolene. Fra Skadberg skole har vi gjennomgått resultatene på 1-3.trinn for de elevene som går i 5.klasse skoleåret 2022-23. Dette fordi de ikke hadde resultatene for 4.trinn på grunn av en omlegging av det digitale systemet.

Tabell 4: Andel elever som lå på eller under bekymringsgrense, Storevarden. (N 1.trinn: 58. N 2.trinn: 60. N 3.trinn: 54).

	1.trinn	2.trinn	3.trinn
Å lese ord	15,5 %	20 %	51,9 %
Å stave ord	17,2 %	23,3 %	25,9 %
Å lese er å forstå	24,1 %	23,3 %	22,2 %

Vi ser at andelen som ligger på eller under bekymringsgrensen i å lese og stave ord har økt for hvert år for dette trinnet. Økningen er særlig stor når det gjelder å lese ord; fra ca. 15 prosent i 1.klasse, til over halvparten i 3.klasse. Andelen som ligger på eller under bekymringsgrensen i «å lese er å forstå» har blitt noe redusert i løpet av de tre årene.

Fra rektor på Storevarden skole får vi opplyst at skolen har erfart en generell «dupp» i lesing de siste årene. Det vises til at dette er observert på flere trinn, men ikke like markert som på dette trinnet. Vi får oppgitt at skolen selv undrer seg over dette. Det påpekes at det har blitt forsøkt ulike tiltak som lesekurs, veiledet lesing, Bison læringsstrategier og forskjellige andre teknikker. Det vurderes nå å sette inn tiltak på et bredere nivå, noe som innebærer å se på hele leseopplegget på skolen.

4.2.5 TIDLIG OPPDAGELSE I PRAKSIS

Skadberg skole

I intervjuene får vi opplyst at Skadberg skole, som den største i kommunen, har et stort mangfold av elever, og dermed også et stort behov for en strukturert og god oppfølging av disse elevene. For å møte dette behovet, vises det til at skolen har prioritert å ha to sosiallærere og to spesialpedagogiske koordinatorene, selv om dette ikke er lovpålagt. De spesialpedagogiske koordinatorene har ansvaret for koordineringen av spesialundervisningen på skolen, og gir veiledning på de ulike trinnene om saker knyttet til faglige vansker. Sosiallærerne har ansvar for å drive forebyggende og systematisk arbeid for et godt klasse- og skolemiljø, og skal bistå pedagoger med utfordrende klassemiljø. Sosiallærerne følger også opp enkeltelever som har utfordringer knyttet til eksempelvis atferd, utageringer, skolefravær etc.

Gjeldende identifisering av elever med behov for ekstra støtte, vises det til at dette er en prosess som starter i overgangen fra barnehagen til skole⁵⁰. Som en del av overgangen, har barnehagen og

⁵⁰ Plan Overgang fra barnehage til skole og SFO 2021-2024.

skolen overføringssamtaler for alle skolestarterne,⁵¹ og skolen har dermed (i de fleste tilfeller) mye informasjon om elevene før skolestart. Dette gjør at skolen kan gjøre aktuelle tilpasninger og iverksette eventuelle tiltak fra starten av. I tillegg til overføringssamtalene påpekes det at skolen har prioritert gjennomføring av oppstartsamtaler med foreldrene til elever på 1.trinn like etter oppstart/ i september. Slik får foreldrene anledning til å tidlig gi viktige opplysninger til barnets kontaktlærer. Vi får opplyst at også helsesykepleier på skolen har egne oppstartsmøter med foreldre og barn, noe skolen erfarer gir informasjon utover det som er overført fra barnehagen, som for eksempel utfordringer med spising.

Videre vises det til at både 1.trinn og 2.trinn har to kontaktlærere per klasse. Vi får opplyst at intensjonen med dette nettopp har vært å kunne avdekke mulige utfordringer tidligere og forebygge behovet for eventuell spesialundervisning senere i skoleløpet. Det vises til at ordningen med to kontaktlærere gir gode forutsetninger for å tidlig avdekke hvem som eksempelvis ikke finner seg til rette i klassen eller som strever med bokstavinnlæringen. Det gir også mulighet for å raskt iverksette nødvendige tilpasninger.

Når det gjelder tidlig oppdagelse av faglige vansker, vises det til at skolen gjennomfører en rekke kartlegginger fram til 5.trinn. Førsteklassingenes faglige ferdigheter kartlegges rett etter skolestart for å undersøke om alle elevene henger med, eller om noen har behov for tilpasninger. Eksempelvis testes progresjonen på bokstavinnlæringen på 1.trinn gjennom bokstavprøver. Når det gjelder lesing, foretar også de spesialpedagogiske koordinatorene/spesialpedagogene en grovkartlegging av leseferdigheter for alle elevene på 2.trinn. Dette innebærer at spesialpedagogene leser med alle elevene, hvor bøker på tre forskjellige nivå tas i bruk. Vi får opplyst at det umiddelbart blir iverksatt tiltak for de elevene som ikke mestrer det laveste nivå. Det vises til at grovkartleggingen også bidrar til å avdekke de elevene som er i gråsonen - altså de som ikke nødvendigvis har behov for tiltak, men som spesialpedagogene likevel følger litt ekstra med på.

Foruten det ovennevnte gjennomføres også de nasjonale kartleggingsprøvene i lesing og regning på småtrinnet, samt nasjonale prøver på 5.trinn. Når det gjelder kartleggingsprøvene, får vi opplyst at resultatene registreres i Conexus⁵², og i første omgang gjennomgås av kontaktlærer. Gjennom registreringen i Conexus kan lærere oppdage elever som ligger under bekymringsgrensen, sammenligne elevene og se deres faglige utvikling over tid. Dersom noen elever ligger på eller under bekymringsgrensen, skal kontaktlærer informere de spesialpedagogiske koordinatorene.

⁵¹ Barnehagen har i forkant blitt enige med foreldrene hvilken informasjon som barnehagen skal overbringe til skolen.

⁵² Et digitalt skoleutviklingsprogram.

Skolen viser til at de nylig har gitt en pedagog et dedikert ansvar for oppfølgingen av resultatene av nasjonale prøver på 5. trinn. Denne pedagogen skal også jobbe med leseferdigheter i overgangen mellom 4. og 5. klasse. Formålet er å fange opp de elevene som trenger å styrkes i forkant av prøvene, samt sikre en mer systematisk oppfølging av resultatene. Det opplyses at skolen har en rekke kartlegginger som synliggjør hvordan elevene ligger an fram til 5.trinn, men i mindre grad på 6. og 7.trinn. Progresjonen til elevene på mellomtrinnet blir først målt på i forbindelse med nasjonale prøver på 8. trinn.

Når det gjelder kartlegging av sosiale, emosjonelle eller atferdsmessige vansker, får vi opplyst at skolen blant annet bruker Spekter til kartlegging av læringsmiljø og avdekking av mobbing på 5.-7.trinn. Alle elevene på skolen fyller i tillegg ut sosiogrammer, og lærerne kan på den måten kartlegge relasjonene mellom elevene, samt fange opp om noen er ekskludert. I tillegg får vi opplyst at det gjennomføres trivselsundersøkelser og elevsamtaler. Disse verktøyene gjennomføres minst en gang i halvåret, i forkant av foreldresamtalene.

I intervjuene viser flere til en økning i emosjonelle og psykososiale vansker, også på de lavere trinnene. Skolen opplever blant annet en økning i antall elever med bekymringsfullt skolefravær, og at dette er en utfordring som begynner tidligere og tidligere. I den forbindelse vises det til at kommunen er i ferd med å utarbeide en veileder som skal være felles for alle skolene. Det påpekes at det har vært noen føringer også tidligere, men ikke noe som gir informasjon om hvor tidlig man skal iverksette tiltak eller når man skal reagere.

Videre får vi opplyst at ledergruppen de to siste årene har hatt fokus på å profesjonalisere trinnene og lage gode rammer for tidlig innsats-arbeidet. Som ett tiltak i dette arbeidet ble det i fjor (2021) startet opp *onsdagsmøter* for ansatte på alle trinn. Dette er avsatte møter til det sosial- og spesialpedagogiske arbeidet, samt en arena for å ta opp bekymringer. Gjennom onsdagsmøtene knyttes sosiallærerne og spesialpedagogene også tettere på lærerne. Vi får opplyst at selv om disse har vært tilgjengelige tidligere, har de ikke blitt benyttet i like stor grad som ønsket. Et av formålene med onsdagsmøtene har derfor også vært å strukturere bruken av de sosial- og spesialpedagogiske ressursene på en bedre måte. Skolen har laget en rotasjonsplan for hvordan de spesial- og sosialpedagogiske ressursene skal fordeles på de ulike trinnene fra uke til uke. Målet med onsdagsmøtene er at de ansatte skal få en god oversikt over alle elevene på det respektive trinnet, fange opp sårbarhet på et tidlig tidspunkt, samt har en arena for å drøfte disse elevene.

Storevarden skole

Skolen viser til at de har gode kartleggingsverktøy som danner grunnlag for tidlig oppdagelse av faglige vansker. Kartleggingen starter i 1.trinn med bokstavinnlæringen, og lærerne tester progresjonen til elevene gjennom høsten. Vi får opplyst at kartleggingen synliggjør de elevene som ikke følger forventet utvikling, og som det må iverksettes tiltak for.

I tillegg gjennomføres nasjonale kartleggingsprøvene i lesing og regning på småtrinnet, samt nasjonale prøver på 5.trinn. I likhet med Skadberg skole, registreres resultatene fra kartleggingsprøvene i Conexus. Vi får opplyst at resultatene fra kartleggingsprøvene og nasjonale prøver gjennomgås på trinnmøtet sammen med rektor og inspektør, og benyttes for å lage et styrkingstilbud til de elevene som ligger på eller under bekymringsgrensen.

I likhet med Skadberg skole, vises det til at skolen har en rekke kartlegginger som synliggjør hvordan elevene ligger an fram til 5.trinn, men i mindre grad på 6. og 7.trinn. Vi får opplyst at lærerne derfor må være kreative, og foreta egne kartlegginger på mellomtrinnet. Blant annet benyttes LUS⁵³ på alle trinn, noe som gir skolen bedre kunnskap om hvor langt den enkelte elev har kommet i leseutviklingen. Mellomtrinnet gjennomfører i tillegg ordkjedetest hvert halvår for å kartlegge elevenes ferdigheter i å avkode ord, samt Carlstens kartleggingsmateriell for lesing. I tillegg har skolen tilgang til en rekke andre tester og prøver som lærerne kan foreta.⁵⁴ Det vises likevel til at faglige ferdigheter i utgangspunktet er lettere å måle på småtrinnet, kontra mellomtrinnet. Det er eksempelvis lettere å måle hvorvidt en elev kan ulike bokstaver, enn å måle elevens forståelse av en tekst.

Når det gjelder kartlegging av sosiale, emosjonelle eller atferdsmessige vansker, benytter også Storevarden skole Spekter (på alle trinn), sosiogram, trivselsundersøkelser og elevsamtaler. Disse gjennomføres hvert halvår i forkant av foreldresamtalene. I tillegg bruker skolen et lignende skjema som Solstrålen barnehage bruker for å kartlegge relasjonen mellom lærere og elever.⁵⁵ På den måten kan skolen få oversikt over om det eksempelvis er noen elever som ikke har en god relasjon med noen i personalet. Resultatene analyseres i trinnmøtet, og danner grunnlag for aktuelle tiltak.

Samtidig påpekes det at utfordringer som omhandler det sosiale og emosjonelle er komplekst, og at faglige utfordringer i så måte er lettere å måle og avgrense. Flere opplever en økning i psykisk helseproblematikk de siste årene, og at utfordringer som tidligere har vært mest utbredt på ungdomsskolen i større grad nå også er til stede på barneskolen. Selv om skolen har kartleggingsverktøy som muliggjør tidlig oppdagelse av sosiale/emosjonelle vansker, vises det til at flere av disse elevene likevel kan gå under radaren. Dette gjelder ikke elever med atferdsproblematikk eller utagerende atferd: «*de ser vi med en gang*», men elever med utfordringer «*som ikke er så synlig utenpå*», som eksempelvis spisevegring eller angst. Det vises til at det kan gå lang tid før skolen oppdager dette, ettersom dette er elever som typisk er stille og

⁵³ LUS er en forkortelse for LeseUtviklingsSkjema, og er et vurderings- og kartleggingsverktøy for å få en bedre leseutvikling i skolen. LUS er et verktøy til hjelp for kvalitativ vurdering av elevers leseutvikling, og beskriver de ulike kvalitetene i en leseutviklingsprosess.

⁵⁴ Eksempelvis «Aski raski», «Multi», «Nye Zepplein 1.-4. tavlepakke» etc.

⁵⁵ Jf. Skjema for kartlegging av voksnes relasjoner med barn, se kap. [3.2.2.](#)

rolige, har venner, og gir inntrykk av at alt fungerer som det skal i samtale med lærerne. «Så ser vi etter hvert at ting skjer».

I likhet med Skadberg opplever også Storevarden en økning av elever med bekymringsfullt skolefravær. Vi får opplyst at dette er en utfordring som gjerne går under radaren de første årene, og som vanligvis oppdages når elevene går på mellomtrinnet. Dette da bekymringsfullt skolefravær på småtrinnet er litt ukjent for lærerne, ettersom det oppleves som et relativt nytt fenomen på barnetrinnet. Det oppgis også når dette først har blitt et problem, er det vanskelig å stoppe. «Må stoppe det tidlig før det blir et mønster det blir vanskelig å bryte». I denne forbindelse framheves det som en styrke at helsesykepleier er på skolen hver dag. Det vises til at de ansatte på skolen har tett samarbeid med helsesykepleier, som bistår i drøftingen av bekymringer knyttet til sosiale og emosjonelle vansker. I tillegg er trinnmøter en arena hvor ansatte kan ta om bekymringsaker med andre ansatte på trinnet og inspektør.

Relatert til dette understrekes også viktigheten av at skolen får nødvendige opplysninger fra barnehagen i forbindelse med overgangen fra barnehage til skole, og at skolen i den forbindelse er prisgitt at foreldrene samtykker til informasjonsoverføring. Det påpekes at de aller fleste foreldrene samtykker, men at enkelte ikke gjør dette.

Ansattes vurdering av egen oppdagelseskompetanse

De intervjuede ved begge skolene viser til viktigheten av andre yrkesgrupper enn bare pedagoger i skolen. Begge skolene har eksempelvis ansatt miljøterapeuter i tillegg til at helsesykepleier er til stede hver dag.

Flere av de intervjuede viser til en økning i psykisk helseproblematikk de siste årene – særlig på mellomtrinnet, og særlig blant jenter. Denne økningen blir også betegnet som en av de største utfordringene for skolene. Det vises til at sakene blir flere og tyngre, i tillegg til at utfordringene starter tidligere nå enn før. En problematikk som gjerne har hatt størst utbredelse på ungdomstrinnet, oppleves nå mer utbredt også på barneskolen. Samtidig vises det til at denne typen utfordringer som regel også påvirker elevenes faglige resultat. I intervjuene med begge skolene påpekes det at skolens kompetanse i mange tilfeller kommer til kort, og det etterlyses kompetanseheving på sosioemosjonelle og psykiske vansker – både når det gjelder oppdagelse og arbeidet etterpå.

Når det gjelder kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer og tegn og signaler som kan danne grunnlag for bekymring, viser intervjuede fra Skadberg skole til at ledelsen, sosiallærere og spesialpedagogiske koordinatore har vært på kurs i dette i forbindelse med Skolemøtet for Rogaland en gang før pandemien. Intervjuede fra Storevarden skole opplyser at det har vært noen «små drypp» med jevne mellomrom, men ikke systematisk over tid. Begge skolene påpeker imidlertid at det er lite kompetanseheving fra overordnet nivå, og det er dermed opp til skolene selv å etterspørre foredrag/kurs direkte fra private eller andre offentlige tjenester.

Begge skolene oppgir at de benytter seg av veiledning fra ressursteamet/autismeteamet knyttet til enkeltelever på autismespekteret. Skadberg skole har tidligere også invitert inn Læringscenteret⁵⁶ og mobbeombudet for å ha foredrag for skolens ansatte. Storevarden skole har for inneværende skoleår blant annet invitert Læringscenteret til å ha et innlegg om atferd og elevrollen, autismeteamet skal snakke om elever på autismespekteret, og helsesykepleier har hatt et innlegg om psykisk helse. Vi får opplyst at skolen også har invitert inn BUP og familiesenteret, men at disse ikke har tid til å bistå.

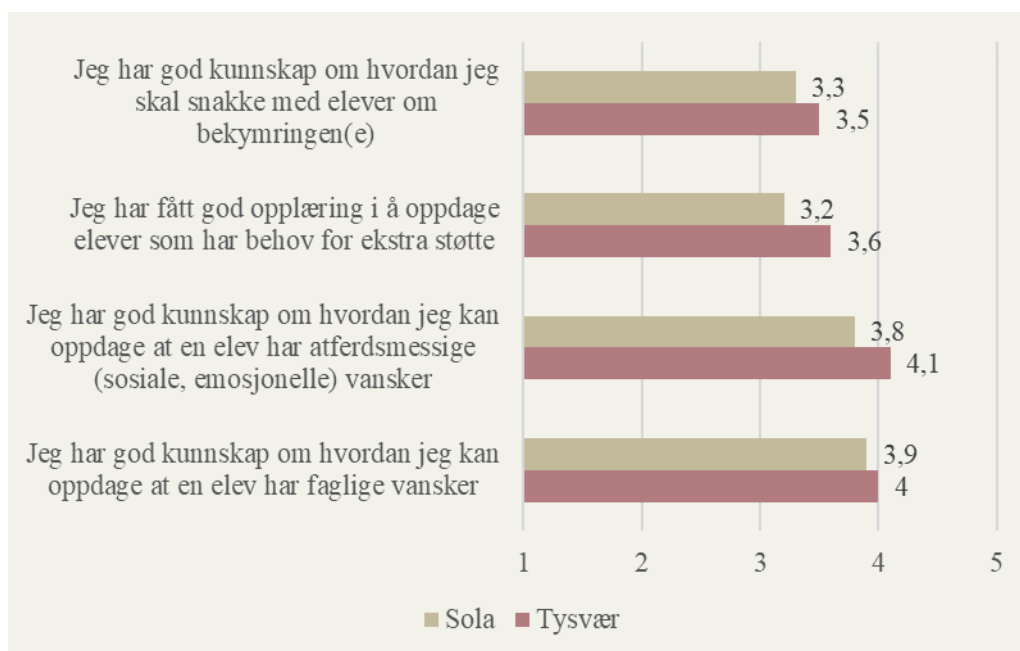
Ellers viser både Skadberg og Storevarden til et tett samarbeid med helsesykepleier på skolen. Sosiolærere på Skadberg skole har blant annet fått råd fra helsesykepleier i bruken av psykologisk førstehjelp. I tillegg opplyses at både PPT og barnevernet kan kontaktes for anonyme drøfting av bekymringer. Vi blir blant annet fortalt at sosiolærere på Skadberg har fått opplæring av helsesykepleier i bruken av psykologisk førstehjelp⁵⁷ og mottatt veiledning fra barnevernet i forbindelse med en sak om skolevegring.

I likhet med ansatte i barnehagen, ble også skoleansatte bedt om å vurdere sin egen kompetanse knyttet til tidlig oppdagelse ved å ta stilling til ulike påstander i spørreundersøkelsen. Resultatene framkommer i figuren under. Ettersom det kun er 8 respondenter som ikke er lærere, blir det ikke skilt mellom yrkesgrupper her.

⁵⁶ Læringscenteret gir et alternativt opplæringsstilbud til elever med omfattende atferdsvansker og som har behov for lettere oppfølging i lærings situasjonen enn det som kan gis på hjemmeskolen. Læringscenteret er en del av Sande skole.

⁵⁷ Psykologisk førstehjelp er en kunnskapsbasert tilnærming til å hjelpe utsatte i tiden umiddelbart etter katastrofer og terrorhendelser. Psykologisk førstehjelp tar sikte på å redusere den første angsten som de traumatiske hendelsene har skapt, og legge til rette for fungering og mesting på kort og omlang sikt (ref. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress).

Figur 12: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig. N=109)

Av figuren ser vi at respondentene er relativt enige i påstandene om at de har god kunnskap om hvordan de kan oppdage at en elev har faglige eller atferdsmessige vansker. På disse påstandene er det drøyt 70 prosent som er enige. Respondentene er mindre enige i påstandene om at de har fått god opplæring i dette, og at de har god kunnskap om hvordan å snakke med elevene om bekymringene knyttet til dem. På disse påstandene er det i underkant av 40 prosent som oppgir at de er enige. Figuren viser at skoleansatte i Sola gir en lavere skår enn det skoleansatte i Tysvær, Lund og Sokndal kommune gjør i tilsvarende undersøkelse.

Samtidig er det variasjoner mellom skolene her. Når det gjelder kompetanse i å oppdage elever med atferdsmessige eller faglige vansker varierer skåren fra ca. 3,5 til 4,2. Tilsvarende varierer skåren på hvorvidt man har fått god opplæring mellom 2,7 og 3,8, mens kunnskap om å snakke med elever om bekymringene varierer fra 2,8 til 4,1.⁵⁸

Når det gjelder å snakke med elever om bekymringer knyttet til dem, oppgir de intervjuede fra skolene mye av det samme som de intervjuede fra barnehagene. Det vises til at mange gjerne er usikre på hva man kan spør om, og redde for å «*trå over noen terskler*». I tillegg påpekes usikkerhet på hvordan håndtere informasjonen man eventuelt får, og hva som er lov til å fortelle videre. Fra Skadberg skole får vi opplyst at sosiallærer eller representant fra ledelsen alltid, som en støtte for eleven, prøver å delta i eventuelle samtaler som barnevernet har med elever.. Det vises til at dette gir nyttig læring og god overføringsverdi.

⁵⁸ Ekskludert Håland skole grunnet for få respondenter

I likhet med barnehageansatte, er oppfatningen til hjelpe- og støttetjenestene at også skoleansatte har bedre kompetanse enn de selv tror, og ofte kun trenger trygghet og bekreftelse på at det de gjør er riktige.

4.2.6 VURDERING

Begge skolene i denne revisjonen har rutiner for hvordan avdekke faglige utfordringer. I skolenes årshjul for kartlegginger inngår både obligatoriske og frivillige kartlegginger. Det oppfattes at skolens ledelse, samt øvrige ansatte på trinnene blir involvert i resultatene på disse prøvene, men framstår noe uklart om involveringen kun gjelder de nasjonale kartleggingene. Hvem som er involvert, er derimot ikke det avgjørende. Det viktige er at undersøkelser og oppfølginger er i satt i et system som sikrer at faglige utfordringene fanges opp, og at lærere og andre ressurspersoner i skolesystemet har tilgang på gode verktøy og metoder som kan tas i bruk også utenom de obligatoriske undersøkelsene/kartleggingene. Dette er noe vi oppfatter at begge skolene har på plass.

Vi vil derimot knytte en bekymring til kommunens økende andel lærere uten godkjent utdanning, et rapportert høyt sykefravær og utfordringer med å få tak i kvalifiserte vikarer. I tillegg til å utfordre god kvalitet og like stort omfang på undervisningen til alle elever, kan en konsekvens av dette være at gode verktøy ikke tas i bruk og at faglige utfordringer i mindre grad fanges opp.

Per i dag ivaretar kommunen lærernorm på alle trinn, og det vurderes som positiv at Skadberg skole prioriterer to kontaktlærere i elevenes to første skoleår. Dette gir gode forutsetninger for å tidlig avdekke hvem som eksempelvis ikke finner seg til rette i klassen eller som strever med bokstavinnlæringen. Det gir også mulighet for å raskt iverksette nødvendige tilpasninger. Samtidig er det i denne undersøkelsen uttalt at faglige ferdigheter kan være lettere å måle på småtrinnet, kontra mellomtrinnet. Forhold som legger til rette for å kunne nyttiggjøre seg gode tilgjengelig verktøy er derfor viktig i avdekking av faglige utfordringer også på disse trinnene.

Begge skolene i denne revisjonen oppfattes å ha tilgjengelige verktøy, en systematisk plan for kartlegginger, og rutiner for gjennomgang av resultatene. Dette mener vi gir gode forutsetninger for å tidlig avdekke om elever blir hengende etter faglig. Det erfarer derimot en relativt stor forskjell mellom skolenes resultat knyttet til kartleggingene som er gjennomgått, og det blir opplyst at den ene skolen har utfordringer som gjør at de må se nærmere på hele skolens leseopplæring. Dette kan være et tegn på at arbeidet som gjennomføres mellom de ulike kartleggingene fremtoner seg ulikt, og at en muligens henger litt bakpå i bruk av verktøy og den eventuelle intensive opplæringen som bli iverksatt. Her kan det derfor være hensiktsmessig å undersøke nærmere hvordan praksisen er på de ulike skoler, og med det også se på om kommunens overordnede føringer er tydelige nok.

Etter vår vurdering kan den planlagte utviklingsdialogen mellom skolene og skoleeier (jf. kap. [4.2.1](#)) være en god arena for dette arbeidet. Vi er kjent med at utviklingsdialogen ikke er igangsett ennå på grunn av kapasitetsutfordringer. Når utviklingsdialogen settes i system, og gjerne hyppigere enn et hvert tredje år, kan skolesjef med oppvekststab være en viktig bidragsyter

i å dele de gode verktøyene og arbeidsmåtene mellom skolene, og inkludere dette i oppfølgingen av den enkelte rektor.

Begge skolene viser til ulike verktøy og elevsamtaler for å tidlig oppdage atferdsmessige, emosjonelle eller sosiale utfordringer. Men selv med kartleggingsverktøy som muliggjør slike tidlige oppdagelser viser de intervjuede til at flere likevel kan gå under radaren. Dette gjelder særlig de elevene hvis utfordringer ikke synliggjøres gjennom atferdsproblematikk. Skolene påpeker at deres kompetanse i mange tilfeller kommer til kort, og det etterlyses kompetanseheving på sosioemosjonelle og psykiske vansker – både når det gjelder å oppdage dette, samt hva skolen skal gjøre når det er oppdaget.

I intervjuene vises det også til en opplevd økning i emosjonelle og psykososiale vansker de siste årene, og at utfordringer som tidligere har gjort seg gjeldende på ungdomsskolen, nå også aktualiseres i barneskolen. Typiske eksempler som nevnes er bekymringsfullt skolefravær og spisevegring. Det vurderes positivt at kommunen nå har utarbeidet en ny veileder for bekymringsfullt skolefravær.

Begge skolene viser til lite kompetanseheving fra overordnet nivå, og det oppfattes at det i stor grad er opp til skolene selv å etterspørre foredrag/kurs direkte fra andre aktører. Det vurderes som positivt at kommunen skal i gang med en satsning i Kultur og oppvekst gjeldende kurs som Tuning into kids og Tuning into teens. Dette vil skape et felles kunnskapsgrunnlag, som videre kan bidra til at foreldre og barn i større grad vil bli møtt likt når de ferdes mellom kommunens forskjellige instanser.

34 prosent av de ansatte mener de har fått god opplæring i hvordan de skal oppdage elever som strever, og 40 prosent mener de har god kunnskap om hvordan snakke med barn om bekymringer. Dette mener vi kan tyde på at en felles generell opplæring knyttet til risiko- og beskyttelsesfaktorer og tegn og signaler på sårbarhet, vil være hensiktsmessig. At 70 prosent av de ansatte mener at de har relativt god kunnskap om hvordan de skal oppdage elever med både faglige og atferdsmessige/sosioemosjonelle utfordringer, er bra. Men, som vi skal se i neste kapittel, tilbakemeldes det fra støttetjenester at det ofte er symptomer som er oppdaget, - ikke den egentlige utfordringen/sårbarheten. Også dette mener vi bygger opp under behovet for en generell opplæring i tegn og signaler på sårbarhet. En slik opplæring bør gjennomføres jevnlig og være tilgjengelig for både nyansatte og ansatte med behov for oppfriskning. Videre anbefales at kunnskap og kompetanse gjøres levende på det enkelte trinn, eksempelvis ved å utpeke ressurspersoner e.a. Dette slik at de tidlig kan oppdage og identifisere utsatte elever, og med det muliggjøre hjelp og støtte når risikoene foreligger fremfor å vente til eleven viser tydelige symptomer på å lide overlast av dem. Det kan i så tilfelle bety at elevoppfølgingen blir langt mer krevende enn det å tilegne seg kompetansen. Også ansattes kontakt med barnas foresatte, forutsetter kompetanse om hva som kjennetegner en situasjon som kan tyde på at barna i husstanden kan være risikoutsatt.

At andre faggrupper (helsesykepleier, miljøterapeut, sosiallærer) som er i skolen er kjent med, og har kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer er positivt. Et felles kunnskapsgrunnlag vil

derimot bidra til en mer enhetlig forståelse og tolkning av samordning på både individ- og systemnivå. Dette bør også prioriteres inn i kommunens oppvekstplan.

4.2.7 ANBEFALINGER

På bakgrunn av det ovennevnte anbefales kommunen å:

- sikre at skoleansatte har generell kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer, og kompetanse i å snakke med barn og unge de har bekymringer for.
- sikre at felles kunnskapsgrunnlag blir en del av kommunens pålagte oppvekstplan/plan for forebygging av omsorgssvikt og utvikling av atferdsvansker.

4.3 FRA BEKYMNING TIL HANDLING

Skadberg skole har et ressursteam bestående av rektor, undervisningsinspektørene, to sosiallærere og to spesialpedagoger. Ressursteamets oppgaver er å:

- følge opp arbeidet med spesialundervisning, sosialpedagogisk undervisning og tilpasset opplæring.
- drøfte saker som meldes inn via kontaktlærere.
- avtale kartlegging, observasjon og testing av elever
- beslutte om skolen skal henvise elever til PPT
- beslutte om tiltak skal settes inn eller ressurser skal omprioriteres.
- koordinere møter med ulike instanser.

Fram til inneværende skoleår (2022/2023) ble ressursteam avholdt hver andre uke, der PPT og helsesykepleier kunne inviteres ved behov. Nytt fra høsten 2022, er at ressursteamet skal møtes hver uke, med deltakelse fra PPT to ganger i måneden.

Når det gjelder skoles saksgang ved bekymring for en elev, vises det til de ulike trinn i håndboka, og at utfordringen skal forsøkes å løses på lavest mulig nivå. Første nivå er tiltak i klassen. Dersom ikke dette fører fram, tas saken videre til trinnmøtet, som vurderer andre mulig tiltak. Om heller ikke løsningsforslagene her gir effekt, skal kontaktlærer melde saken til ressursteam. Dette gjelder både for bekymringer knyttet til det faglige og sosioemosjonelle/psykososiale. Det påpekes likevel at trappa er grunntanken, men at ingen skal «tvinges» gjennom den. I enkelte tilfeller vil det eksempelvis være hensiktsmessig å løfte saken direkte opp til ressursteam. Ellers vises det til lav terskel for å involvere ledelsen og/eller helsesykepleier, samt drøfte saker anonymt med både PPT, familiesenteret og barneverntjenesten.

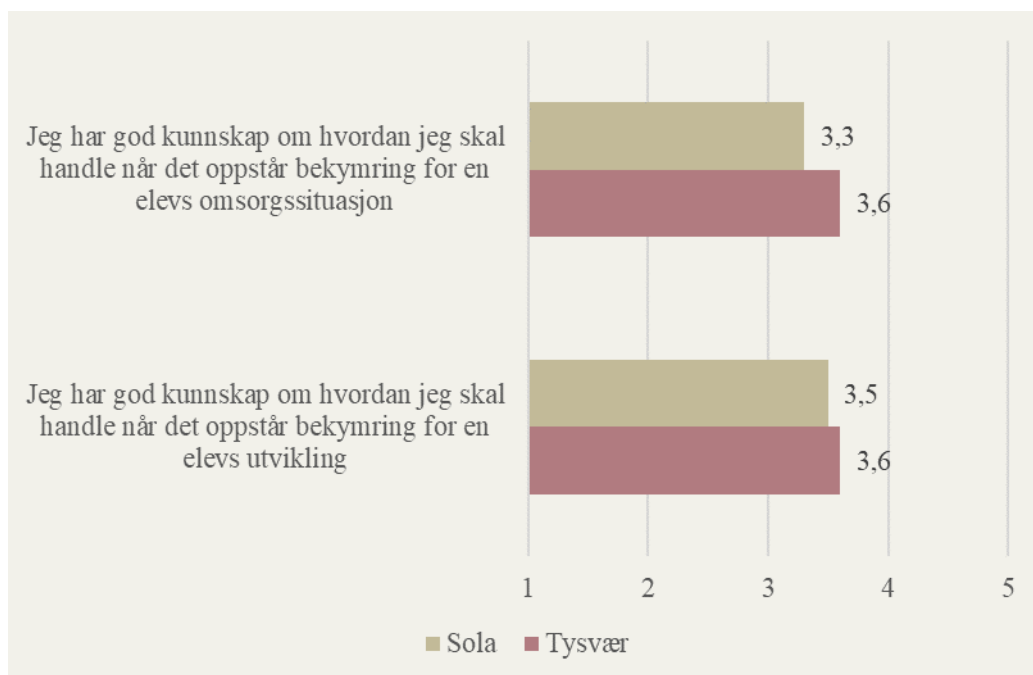
Storevarden skoles ressursteam er nedlagt, og teamets oppgaver opplyses å være overført til undervisningsinspektørene/ledermøtene. Vi får opplyst at PPT deltar på skolens ledermøte hver tredje uke.

Fra de intervjuede fra Storevarden skole vises det til en etablert saksgang ved bekymring for en elev. Denne saksgangen framgår også av skolens rutiner for handling ved bekymring for en elev. Bekymringen skal i først runde tas inn på trinnmøtet, hvor aktuelle tiltak diskuteres. Det vises til at lærerne på skolen kun jobber på ett trinn, og det forventes at alle lærerne blir kjent med alle elevene på trinnet. Dersom tiltakene ikke fører fram, kobles ledelsen på. Ledelsen vurderer aktuelle handlingsalternativ, og vurderer om saken eventuelt skal tas opp på ledermøte med PPT til stede. Ved bekymring knyttet til det sosioemosjonelle/psykososiale blir også helsesykepleier involvert. Ellers vises det til at både familiesenteret, barnevernet og PPT kan kontaktes for å drøfte saker anonymt.

4.3.1 ANSATTES OPPLEVELSE AV EGEN HANDLINGSKOMPETANSE

I spørreundersøkelsen ble de ansatte bedt om å ta stilling til påstander om egen handlingskompetanse knyttet til henholdsvis elevens utvikling og elevens omsorgssituasjon. Resultatet følger av figuren under.

Figur 13: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig. N=109)

Figuren viser at respondentene skårer sin egen handlingskompetanse som høyere når bekymringen er knyttet til en elevs utvikling enn omsorgssituasjon. Mens ca. halvparten oppgir at de er enige i påstanden om at de har god kunnskap om hvordan de skal handle ved bekymring for en elevs utvikling, oppgir 40 prosent det samme når bekymringen angår omsorgssituasjonen. Også her varierer skåren mellom skolene. Handlingskompetansen knyttet til en elevs utvikling

varierer mellom 3,1 og 4, mens handlingskompetansen knyttet til en elevs omsorgssituasjon varierer fra 2,9 til 3,7.

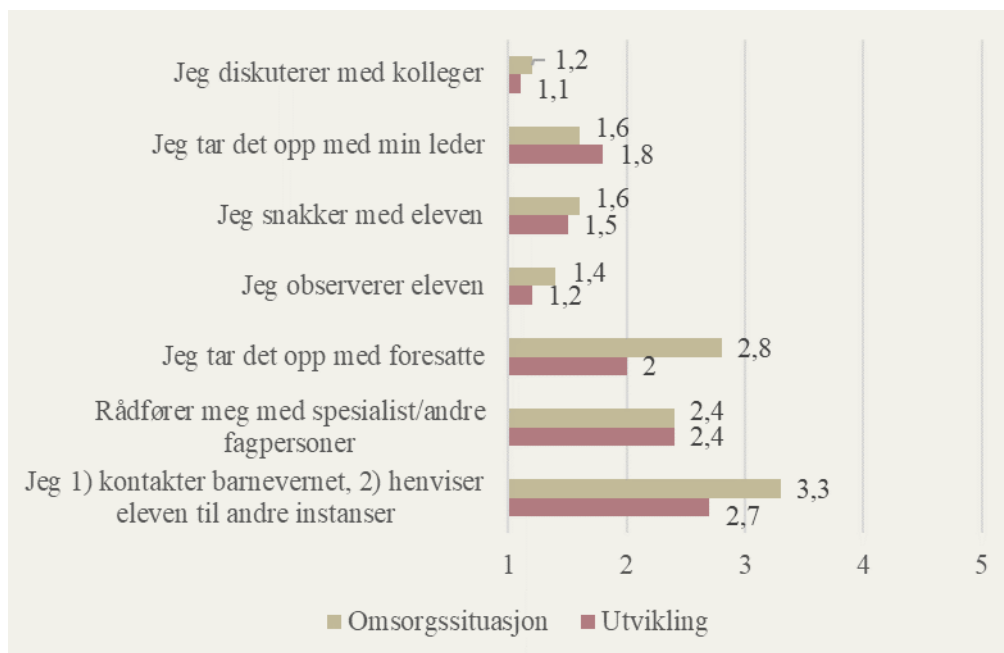
Sammenlignet med barnehagene, skårer skoleansatte sin egen kompetanse som lavere enn barnehageansatte. Fra figuren ser vi også at de skoleansatte i Sola skårer sin egen kompetanse som lavere enn skoleansatte i Tysvær. Sola har også en lavere skår enn Sokndal og Lund kommune.

4.3.2 ANSATTES HÅNDTERING AV BEKYMRINGER

Av spørreundersøkelsen framgår det at nesten samtlige (95 prosent) har vært bekymret for et barns utvikling de siste to årene, mens 77 prosent også har vært bekymret for et barns omsorgssituasjon. Alle respondentene, med unntak av fire stykker, oppgir at de handlet på bakgrunn av bekymringen.

I likhet med barnehageansatte, ble også de skoleansatte utfordret på håndtering ved bekymring for en elevs omsorgssituasjon og utvikling. Respondentene fikk presentert noen handlingsalternativer, og måtte ta stilling til hvor ofte de utførte disse handlingene gjennom å velge én av følgende kategorier: *Alltid, ofte, av og til, sjelden, aldri*. Også i skolen har ulike yrkesgrupper ulike ansvarsområder, noe som innebærer at enkelte handlingsalternativer eksempelvis ikke er aktuelle for fagarbeidere. Ettersom de fire første handlingsalternativene er aktuelle for alle yrkesgruppene, viser vi gjennomsnittskåren for hele utvalget. Gjennomsnittskåren til de tre siste handlingsalternativene i figuren, representerer svarene til pedagogene, da disse faller inn under deres ansvarsområde.

Figur 14: Hvordan håndterer du bekymring for en elevs 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=110. Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren ser vi at det å diskutere med kollega og observere eleven, nærmest alltid gjennomføres. Bekymringene tas også hyppig opp med både leder og eleven selv. Mens 61 prosent oppgir at de *alltid* snakker med eleven når bekymringen omhandler utvikling, er tilsvarende tall for omsorgssituasjon 53 prosent. Når det gjelder involvering av foresatte, ser vi samme mønster her som hos barnehageansatte; bekymringer som omhandler en elevs omsorgssituasjon tas sjeldnere opp med foresatte, enn bekymringer for en elevs utvikling.⁵⁹

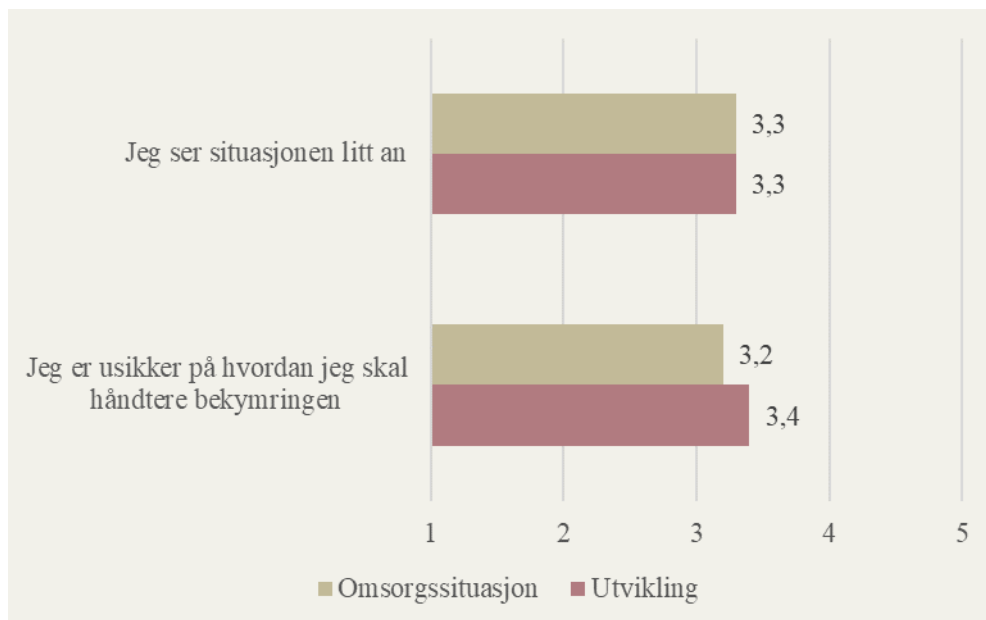
Videre ser vi at pedagogene relativt ofte rådfører seg med andre fagpersoner, og drøyt halvparten oppgir at de *ofte* eller *alltid* gjør dette. I underkant av 40 prosent rådfører seg med andre *av og til*, mens ca. 10 prosent sjelden eller aldri gjør dette. Samtidig er det relativt utbredt å henvise eleven til andre instanser når bekymringen er knyttet til en elevs utvikling. Omtrent 40 prosent oppgir at de *alltid* eller *ofte* gjør dette, mens tilsvarende andel oppgir at de henviser *av og til*. De resterende 20 prosentene gjør dette *sjelden* eller *aldri*.

I intervjuene vises det til at barnevernet kan kontaktes dersom man ønsker å drøfte bekymringer anonymt. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at 46 prosent av respondentene *sjelden* eller *aldri* kontakter barnevernet. 33 prosent gjør dette *av og til*, mens ca. 20 prosent oppgir *ofte* eller *alltid*.

⁵⁹ Dersom bekymringen gjelder alvorlig omsorgssvikt som vold, overgrep, omskjæring eller bortføring skal foreldre heller ikke varsles.

Den neste figuren viser hvorvidt respondentene pleier å se an situasjonen eller er usikre på hvordan de skal håndtere bekymringen for et barns omsorgssituasjon og utvikling.

Figur 15: Hvordan håndterer du bekymring for en elevs 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=110. Oppgitt i gjennomsnitt.

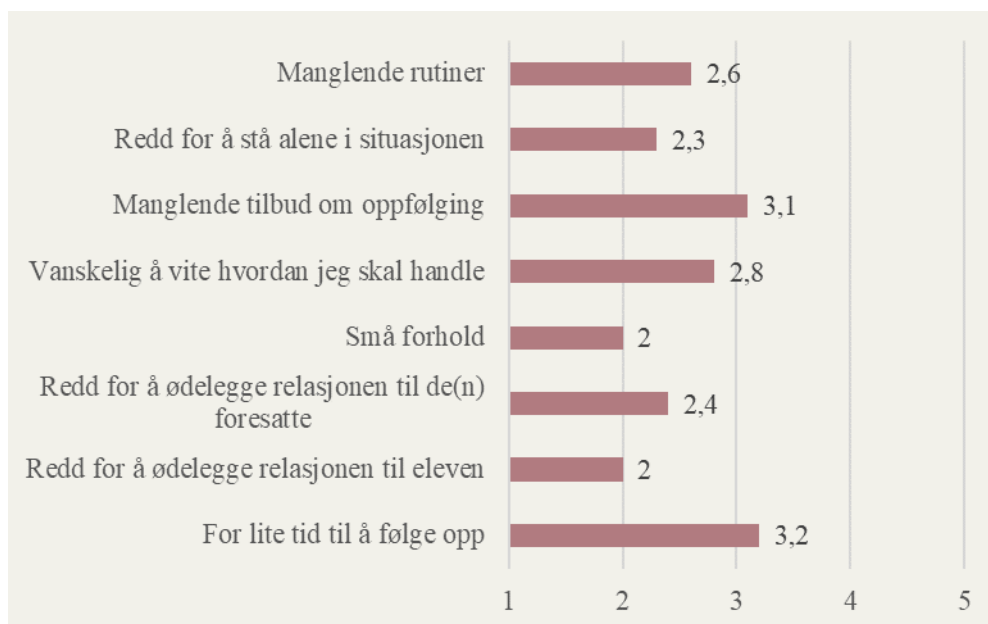
Her ser vi at skoleansatte er oftere usikre på hvordan håndtere bekymring for en elevs omsorgssituasjon, enn utvikling. For begge situasjonene svarer drøyt halvparten at de er usikre av og til, men det er flere som oppgir at de sjelden og aldri er usikre når det gjelder en elevs utvikling enn omsorgssituasjon. Gjennomsnittskåren på tvers av skolene varierer mellom 3 og 3,7.

Når det gjelder å se an situasjonen, er svarfordelingen relativt lik for både omsorgssituasjon og utvikling. Drøyt halvparten svarer at de av og til ser an situasjonen, mens omtrent 35 prosent sjelden eller aldri gjør dette. De resterende ca. 15 prosentene fordeler seg på *ofte* og *alltid*. Det er variasjoner mellom skolene både når det gjelder omsorgssituasjon og utvikling, hhv. fra 2,9 – 3,5 og 2,8 – 3,8.

4.3.3 BARRIERER FOR HANDLING

De ansatte ble også bedt om å ta stilling til hvilke barrierer som kan være et hinder for å handle slik man ønsker i bekymringssaker. Resultatene framgår i figuren under.

Figur 16: I hvilken grad er følgende barrierer et hinder for deg i å handle slik du ønsker i bekymringsaker vedr. elever? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad) N=108

Av figuren framgår det at de største barrierene for skoleansatte i Sola er *manglende tilbud om oppfølging*, *for lite tid til å følge opp*, og delvis at det er *vanskelig å vite hvordan de skal handle*. Et snitt på 3 tilsvarer at det i *noen grad* er en barriere. I *noen grad* er også det som flest (mellom ca. 30-40 prosent) krysser av for. Ca. 40 prosent mener at *for lite tid til å følge opp* i stor eller svært stor grad er en barriere, mens 34 prosent oppgir tilsvarende på *manglende tilbud om oppfølging*. For 23 prosent er *vanskelig å vite hvordan jeg skal handle* i stor eller svært stor grad en barriere.

Samtidig er det variasjoner mellom skolene her. Hvorvidt *manglende tilbud om oppfølging* er en barriere, varierer mellom 2,6 og 4,2. Tilsvarende varierer skåren på *for lite tid til å følge opp* mellom 2,8 og 3,9. Hvorvidt man er *redd for å ødelegge relasjonen til den foresatte*, varierer mellom 1,9 og 2,9.⁶⁰

I intervju med Storevarden skole vises det til erfaringer om at det å sende bekymringsmelding til barnevern ødelegger relasjonen til foreldrene, og at relasjonen tar lang tid å bygge opp igjen. Opplevelsen er at dette igjen påvirker barna og skolehverdagen. Vi får opplyst at skolen derfor prøver å jobbe sammen med foreldrene så lenge som mulig før en eventuell bekymringsmelding sendes, men at dette bidrar til at skolen noen ganger venter for lenge. Skolen etterlyser tettere samarbeid og mer tilstedeværelse fra barnevernet her, at barnevernet er med skolen i disse prosessene. Per i dag føler skolen at de ikke bare sitter med ansvaret for å sende

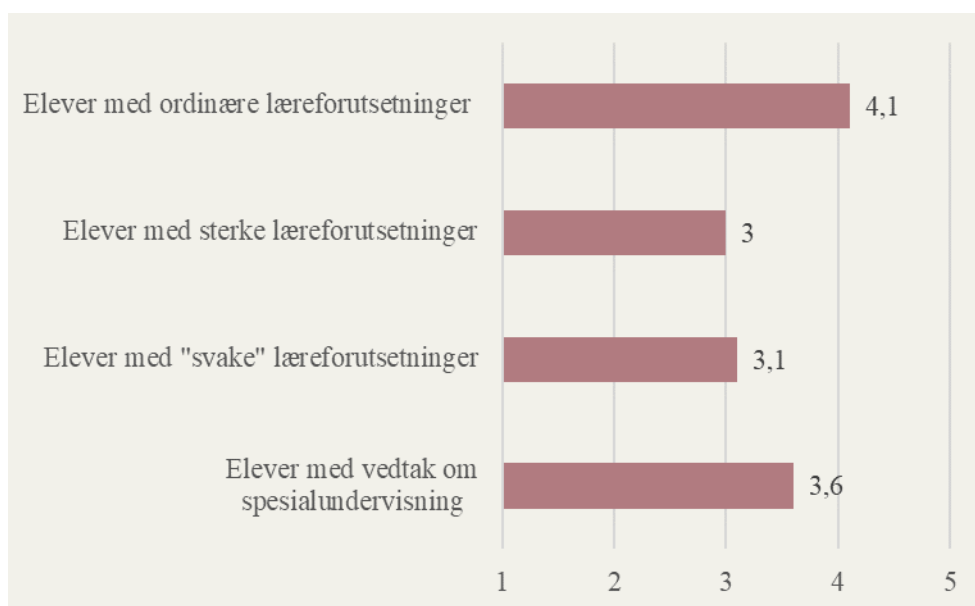
⁶⁰ Ekskludert Håland skole grunnet for få respondenter.

bekymringsmelding, men også å «løse problemet». Vi får opplyst at skolen har erfart at situasjonen i mange tilfeller ikke blir bedre, men verre, etter at bekymringsmelding er sendt.

4.3.4 HANDLINGSROM FOR TILPASSET OPPLÆRING

I spørreundersøkelsen ba vi også respondentene om å vurdere skoletilbudet til utvalgte grupper av elever. Resultatene framgår av figuren nedenfor.

Figur 17: I hvilken grad klarer skolen, etter din vurdering, å gi følgende elevgrupper tilpasset opplæring? (Skala 1-5, hvor 1=i svært liten grad, 5=i svært stor grad) N=126

Av figuren framgår det at de ansatte mener at skolen i stor grad klarer å tilpasse opplæringen til elever med ordinære læreforutsetninger, og delvis også til elever med vedtak om spesialundervisning. Når det gjelder elever med både sterke og svake læreforutsetninger, mener de ansatte at disse får tilpasset opplæring i noen grad. For disse elevgruppene varierer skolens skår mellom 2,6 og 3,5/3,6.

Som nevnt innledningsvis opplever både skolene og hjelpetjenestene en markant økning i antall barn med omfattende hjelpebehov og utfordringer innen psykisk helse og psykososiale vansker. I kommunens årsrapport for 2021 vises det til at «Tilrettelegging av det ordinære opplæringstilbudet, slik at det skal romme flere, vil være sentralt». Samtidig blir nærmere hver femte undervisningstime brukt til spesialundervisning, og dette påvirker skolens muligheter til å bruke ressurser til forebygging i den ordinære undervisningen. Dette er også noe som framkommer i KOSIP-undersøkelsen, hvor 66 prosent av respondentene fra skolene er helt eller delvis enige i påstanden «færre elever vil ha behov for spesialundervisning om det blir lagt bedre til rette for dem i den ordinære opplæringen». Dette er dessuten en erkjent problemstilling i både staben og PPT.

Denne tematikken er i tillegg noe som løftes fram både i spørreundersøkelsen og intervju. «*Skulle ønske vi hadde mer tid og muligheter til forebyggingen. Blir mer brannslukking*». Fra de intervjuede ved Storevarden vises det til at økonomien medfører at skolen må prioritere de lovpålagte oppgavene, og at dette påvirker handlingsrommet for tidlig innsats. Skolen opplever at oppfølgingen som gis til elever som strever er begrenset til «*sandpåstrøing*», i form av at tiltakene som iverksettes gjerne bidrar til at utfordringene ikke blir verre, men elevene får ikke «*den hjelpen som kreves for å snu noe*».

Videre erfarer skolen at de tidligere hadde større muligheter for å kunne tilpasse opplæringen, men at økningen i antall henvisninger binder opp skolens ressurser. Samtidig blir PPT sin omorganisering pekt på som en medvirkende årsak til det økte antallet henvisninger. Opplevelsen er at flere av henvisningene kunne vært unngått om skolen hadde fått veiledning på forhånd. Dette gjelder særlig for de elevene som skolene er usikre på om er innenfor normalområdet. Det vises til at når skolene blir utrygge og usikre, og i mangel på faglig veiledning, sendes gjerne en henvisning «i tilfelle».

Dette er også en erkjent problemstilling hos PPT: «*Hadde vi vært tettere på kunne vi unngått noen henvisninger*». Det vises til at skolene henviser mer, samtidig som de opplever at tjenesten er mindre til stede. Samtidig påpekes det at PPT er «fanget» av de lovpålagte oppgavene. De intervjuede er kjent med at handlingsrommet skolene har til tilpasset opplæring har blitt mindre, samtidig som PPT som sakkyndig instans skal gjøre vurderinger uavhengig av økonomi. I tillegg vises det til at også skolenes organisering har betydning. Når PPT vurderer behovet for spesialundervisning, er det en skjønnsmessig vurdering, og det vises til at skolene er organisert forskjellig i forhold til hva som er en del av det ordinære opplæringstilbudet. Her pekes det blant annet på at skolene har ulike planer for og kurs innenfor intensiv opplæring, noen har ulike team (ressursteam, spesialpedagogisk team o.l.) og andre ikke, mens noen har sosiallærer og andre ikke.

I den forbindelse er det flere som viser til et behov for felles struktur og styring av Solaskolen, og dette nevnes som et konkret forbedringsområde. «*Vi må ha bedre strukturer og systemer som er like på det som kan være likt*». Det vises blant annet til, som et skritt i denne retningen, at alle skoler har fått beskjed om å ha en lik møttestruktur som innebærer faste møter med skolens ledelse (inkludert SFO-leder), spesial- og sosialpedagogiske ressurser, helsesykepleier og PPT. Vi får opplyst at dette er tenkt å hete skolens «ressursgruppe». Dette skal ikke være et tillegg, men en utvidelse, og innlemmes i møtetiden skolen allerede har. På Skadberg skole vil dette bety at helsesykepleier og PPT blir tettere knyttet til ressursteamet som allerede eksisterer, mens for Storevarden vil det bety at skoleledelsens møte med PPT vil utvides til å også inkludere helsesykepleier og spesial- og sosialpedagogiske ressurser.

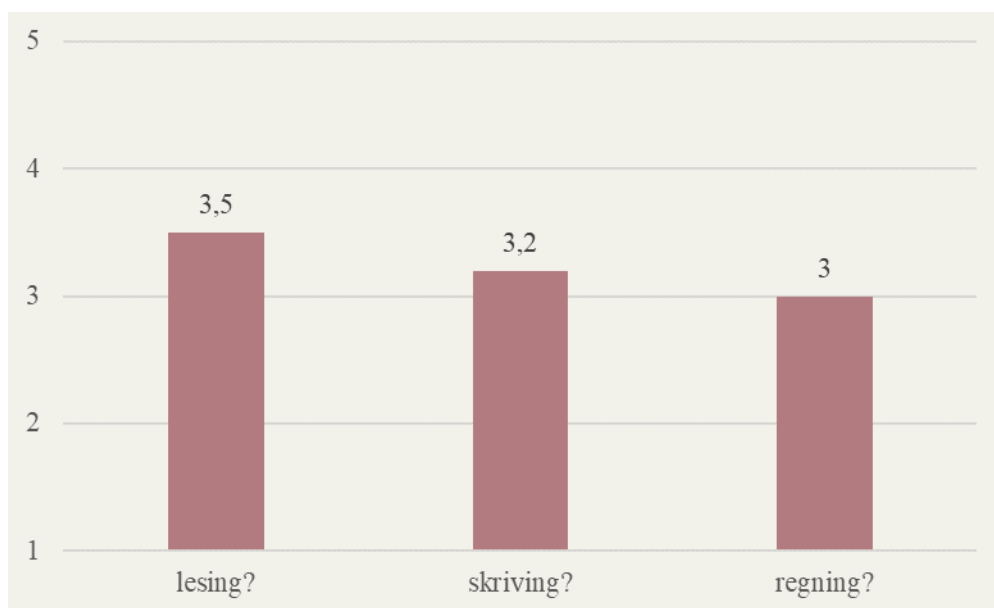
Det påpekes imidlertid at dette er en pågående prosess, og at skolene må lage rutiner for dette. Også fra de intervjuede fra Skadberg skole vises det til at de har mottatt signaler fra skoleeier om at helsesykepleier og PPT skal bli mer involvert i ressursteam. «*Tanken er nok å prøve å samkjøre litt mer*». Vi får opplyst at PPT og helsesykepleier har vært involvert også tidligere, men at det ikke har vært et mønster på det.

Vi får videre opplyst at tenkt, felles praksis på skolene er at ansatte melder inn saker til ressursgruppen, og at hvert møte skal ha en sakliste. Det påpekes at saklisten vil være førende for hvilke instanser som skal involveres. I tillegg til en mer felles struktur på skolene i Sola, er en annen intensjon med ressursgruppen å få inn det tverrfaglige blikket *før* det iverksettes tiltak. Som tidligere nevnt er opplevelsen at skolene er raske med å iverksette tiltak, men at tiltakene ikke nødvendigvis retter seg mot hva som faktisk er utfordringene til eleven. Et av formålene med innføringen av ressursgrupper er dermed også å bidra til flere perspektiver og større innsikt som danner et bedre grunnlag for å treffe riktige tiltak. Fra intervjuede ved Storevarden skole framheves «*gode tiltak som treffer*» som viktig for å kunne snu økningen i antall henvisninger.

4.3.5 TILTAK VED FAGLIGE BEKYRMINGER

Faglige vansker blir oppgitt å i stor grad bli identifisert gjennom skolens ulike kartlegginger. Skolen har en lovfestet plikt til å gi elever på 1. – 4. trinn som strever et tilbud om intensiv opplæring i lesing, skriving og regning. Dette som en del av den ordinære opplæring. I spørreundersøkelsen spurte vi de ansatte om hvorvidt de opplever at skolen igangsetter intensiv opplæring for elever på 1.-4.trinn som strever med lesing, skriving og regning. Resultatene framgår av figuren under.

Figur 18: I hvilken grad, har du inntrykk av, setter skolen i gang intensiv opplæring innenfor den ordinære opplæringen for elever på 1.-4.trinn som strever med... (Skala fra 1-5, N=124). Oppgitt i gjennomsnitt.

Figuren viser at respondentene opplever at skolen iverksetter intensiv opplæring innen skriving og regning i noen grad, og i noe høyere grad i lesing. Samme mønster ser vi også i tilsvarende forvaltningsrevisjon i Lund og Sokndal. Samtidig registrerer vi forskjeller mellom både stillingskategorier, trinn og skoler her. Skolelederne gir en betydelig høyere skår enn de øvrige ansatte, og gjennomsnittet her er 0,8 høyere på alle alternativene. Ansatte på barnetrinnet gir lavere skår enn de som jobber på mellomtrinnet og de som jobber begge steder.

Når det gjelder lesing, varierer snittet mellom skolene fra 2,7 til 4,3. Tilsvarende skår for skrivning og regning er hhv. 2,7 – 3,7 og 2,7 – 3,3. Haga skole skårer lavest på alle tre kategorier, mens Storevarden skole har høyest skår på alle alternativ.

Intervjuene oppleves å bekrefte resultat fra spørreundersøkelsen der lesing og skrivning gis høyere skår enn regning. Det vises blant annet til at mange lærere har mye kompetanse i lesing og skrivning, og at det er mindre kompetanse på hvordan matematikkopplæringen kan tilrettelegges.

Storevarden skole

Når det gjelder intensiv opplæring, forteller de intervjuede fra Storevarden skole at de iverksetter ulike tiltak avhengig av hvilket trinn elevene går på. Dersom elever på 1.trinn ikke følger progresjonen på bokstavinnlæringen, iverksettes tiltaket *På sporet*.⁶¹ Her har en lærer timeplanfestet fem timer i uken til På sporet-tiltak for disse elevene. Dette tiltaket/treningsopplegget kjøres gjennom hele året i bolker på seks uker om gangen, og på 1.trinn foregår dette primært i grupper. Etter seks uker evalueres elevenes progresjon, og det vurderes om treningsopplegget avsluttes eller om eleven skal fortsette. I forbindelse med intensiv opplæring innen bokstavinnlæring benyttes også kartleggingsverktøyet iMAL⁶² gjennom hele perioden for kartlegging av elevenes progresjon.

Videre påpekes det at når skolen mottar resultatene fra de nasjonale kartleggingsprøvene, benyttes disse for å lage et styrkningstilbud til de som er på eller under bekymringsgrensen. På 1.trinn foregår styrkningstilbudet primært i grupper, mens for 2.-4.trinn hovedsakelig får individuelle økter. Opplæringen skjer i små sekvenser på rundt 10 minutter jevnt og trutt.

I intervjuene framheves det som lettere for lærere å følge opp systemene på kartlegging på småtrinnet, og at mer ressurser på 1.-4.trinn gir større handlingsrom for intensiv opplæring enn på mellomtrinnet. På 5.trinn er det hovedsakelig resultatene fra de nasjonale prøvene som danner grunnlag for oppdagelse av faglige vansker. Fra intervjuede på Storevarden skole får vi opplyst at de elevene som havner på det laveste mestringsnivået i lesing, får lesekurs og tilpassede lekser i bolker på 10 uker. Lesekurset innebærer at elevene tas ut av ordinær undervisning for å styrke leseferdighetene. Dette gjennomføres i grupper på 3-4 elever, og styres av en fast leselærer.

Når det gjelder tiltak i forbindelse med faglige utfordringer, understreker Storevarden skole viktigheten av skole-hjem-samarbeidet. Erfaringen er at tiltakene har best effekt når de også jobbes med i hjemmet.

⁶¹ På sporet er et forskningsbasert treningsopplegg for elever som står i fare for å utvikle lese- og skrivevansker.

⁶² iMAL står for integrert, multisensorisk, assosiasjonsbasert læring. Disse begrepene gir hentydninger om prosesser som er sentrale når hjernen skal kodes til lesing. Se mer her: <https://imal.no/om-metoden/>

Skadberg skole

På Skadberg skole blir de elevene som skårer på eller under bekymringsgrensen på de nasjonale kartleggingsprøvene meldt videre til de spesialpedagogiske koordinatorene på skolen. Sammen med kontaktlærer blir de enige om videre tiltak. Vi får opplyst at typiske tiltak er egne lekser, tilbud om leksehjelp (4.-7.trinn), og/eller intensiv opplæring i en kortere periode, som regel mellom 6-8 uker. Etter perioden gjennomføres en lignende kartlegging for å se på utviklingen. Dersom den intensive opplæringen ikke gir ønskelig progresjon, meldes saken videre til ressursteam. Ressursteam kan foreslå eventuelle nye tiltak, eller vurdere om PPT bør involveres.

Når det gjelder praktiseringen av den intensive opplæringen på Skadberg skole, vises det til at noen lærere gjerne har det som ekstra fokus i perioden, mens andre har ressurser til å ta de aktuelle elevene med ut på grupperom noen timer i uken. Det beskrives som lettere å få til på 1.-4.trinn, ettersom disse har mer ressurser enn 5.-7.trinn.

Som tidligere nevnt har Skadberg skole nylig gitt en pedagog på skolen et dedikert ansvar for oppfølgingen av resultatene fra nasjonale prøver, samt å jobbe med leseferdigheter i overgangen mellom 4. og 5.klasse. Hensikten er å jobbe mer systematisk med elevene som er i gråsonen i forkant, samt å jobbe intensivt med elevene som havner på det laveste mestringsnivået i etterkant. Vi får opplyst at skolen også tidligere har analysert resultatene, men at det har vært opp til den enkelte lærer hvordan resultatene følges opp. «*Der ser vi at vi som skole må løfte oss mer*».

4.3.6 TILTAK KNYTTET TIL SOSIOEMOSJONELLE/PSYKOSOSIALE BEKYMRINGER

Begge skolene viser til at aktuelle tiltak er avhengig av hva som er utfordringen. Fra Skadberg skole får vi opplyst at man i første omgang ofte foretar elevsamtaler for å kartlegge dette. Det påpekes at skolen gjennom arbeidet med trygt og godt skolemiljø har blitt mer bevisst på elevens stemme. Ved eksempelvis bekymringsfullt skolefravær, hører skolen med eleven selv hva han eller hun tenker kan være aktuelle tiltak for å øke tilstedeværelsen på skolen. Vi får opplyst at skolen er kreative i tilretteleggingen av skoledagen, og at aktuelle tiltak kan være frokostklubb, kakebaking eller spilling, i tillegg til gradvis økning av antall timer tilstedeværelse.

Fra Skadberg skole får vi opplyst at sosiallærer som oftest er involvert i de tilfeller hvor bekymringen omhandler det sosioemosjonelle eller psykososiale. Selv om de fleste sosiallærertimene er bundet opp, kan lærerne likevel melde inn nye elever. Ved en ny sak vises det til at sosiallærer som regel starter en kartlegging av sterke sider, elevens behov, klassestrukturen og hva utfordringen handler om. Dersom det er snakk om utagering, forsøker sosiallærer sammen med eleven å finne ut hvorfor eleven utagerer. Videre får vi opplyst at det bygges et team rundt eleven med kontaktlærer, sosiallærer, faglærere og inspektør. Disse har jevnlig møter om

elevens behov og videre oppfølging. Samtidig understrekes viktigheten av et tett samarbeid med hjemmet i slike saker, ettersom det er «*sjelden at det er en utfordring som kun er på skolen*».

De intervjuede på Storevarden skole mener at «*tiltakene må tilpasses situasjonen og eleven*», og de understreker at foreldre involveres tidlig. Vi får blant annet oppgitt et eksempel med en elev på 1.trinn som byttet klasse kort tid etter skolestart, da denne klassen hadde mer ressurser og i større grad muligheter for å skape de rammene som eleven hadde behov for. Videre viser de til at sosioemosjonelle eller psykososiale utfordringer kan påvirke det faglige, og at skolen derfor må få «*det sosiale på plass før vi begynner med det faglige*». Dersom elevens utfordringer eksempelvis er knyttet til angstproblematikk, vil første skritt være å opprette et samarbeid med foreldre, gjerne sammen med eleven, for å finne ut hva eleven har angst for. I tillegg kan helsesykepleier involveres for å ha barnesamtale, særlig knyttet til det følelsesmessige. Det fortelles at skolen sammen med foreldrene blir enige om tiltak som kan skape trygghet og treffe elevens behov. Dersom man eksempelvis finner ut at en elev har et særlig behov for stabilitet og forutsigbarhet, kan ett tiltak være å i større grad forberede eleven på hva som skal skje i løpet av dagen, i overganger og i eventuelle andre situasjoner.

Storevarden skole forteller at de ikke har egen sosiallærer, da budsjettkutt de siste årene gjør at det ikke er ressurser nok til en slik stilling. Sosiallærerfunksjonen er av den grunn tillagt inspektørene. Det påpekes at inspektørene ikke har timeplanfestet undervisning, noe som gir en fleksibilitet som muliggjør rask inngripen ved behov.

4.3.7 EVALUERING AV TILTAK

Sola kommune bruker programmet Websak for å dokumentere informasjon knyttet til enkeltelever. Hver elev har en elektronisk arkivmappe i dette programmet. Informasjon, som eksempelvis individuell opplæringsplan, årsrapport, møtereferater etc. om eleven, skal registreres her. Foreldre har innsynsrett. Elevenes resultater fra faglige kartlegginger dokumenteres i Conexus.

Begge skolene viser til at tiltak som retter seg mot faglige vansker dokumenteres gjennom møtereferater, og legges sammen med arbeidsoppgaver, prøver og andre kartlegginger som elevene gjennomfører samles i en slags arbeidsmappe for den enkelte elev.

Storevarden skole forteller at også tiltak knyttet til det sosioemosjonelle/psykososiale dokumenteres gjennom møtereferater og legges inn i Websak. Lærere kan også opprette notater i Websak, for å eksempelvis dokumentere bekymringer. Det uttrykkes en usikkerhet på hva som skal dokumenteres og ikke, og uttales at skolen må bruke skjønn på hva som legges i elevmappen da foreldrene har innsynsrett. Det vises for eksempel til at hendelser ofte involverer flere elever, og foreldre til én elev ikke skal få innsyn i hva en annen elev sa eller gjorde, men ved å utelate dette får man heller ikke hele bildet. Det pekes også på at det kan framkomme ting i samtaler med elever om forhold i hjemmet eller relasjoner til foreldrene, som ikke nødvendigvis er bekymringsfullt, men som de ansatte kan være usikre på om foreldre bør ha innsyn i. Dette kan hindre dokumentering.

Når det gjelder tiltak innen det sosioemosjonelle/psykososiale, blir det opplyst at Skadberg skole bruker en logg. Dette beskrives som et arbeidsverktøy og samskrivingsdokument, hvor de ansatte som jobber med barnet skal skrive det de hører og ser. Informasjon om hva man har diskutert og besluttet i møter, samt aktuelle tiltak, skal også legges inn i loggen. På denne måte kan også inspektør følge med på om tiltakene blir fulgt opp. Erfaringen er at bruk av logg medfører at arbeidet med tiltakene blir mer strukturert enn ved bruk av møtereferater. Videre bidrar loggen til at teamet rundt elevene med sosioemosjonelle/psykososiale utfordringer hele tiden er informert om elevens skolehverdag, hvordan dagen forløper seg, hva som trigger ulike situasjoner osv. Loggen legges også inn i Websak.

Skadberg skole forteller at evaluering av tiltak blant annet blir gjennomført på onsdagsmøtene. Her blir det diskutert hvordan det går med eleven, og hva som eventuelt må justeres. Det påpekes likevel at skolen har en vei å gå for å få det systematisk i evalueringene, og gjøres samtidig oppmerksom på at det ikke lar seg gjøre å samle hele teamet rundt en elev til disse møtene.

Det framheves som lettere å måle effekten av faglige tiltak. Der hvor kartleggingsprøvene utgjør *for-testen*, gjennomfører skolen en lignende *etter-test* for å kartlegge progresjonen av intensiv opplæring. På den måten kan skolene kartlegge om de opprinnelige resultatene var tilfeldig, eller om det kan være snakk om vedvarende vansker. Dersom progresjon uteblir, tenkes det at PPT bør koples på. Dersom *etter-test* viser noe progresjon, prøver en gjerne litt til.

Fra intervjuede ved Storevarden skole vises det til at tiltak bestemmes på trinnmøtet, hvor også evaluering av tiltak foregår. Ved iverksetting av tiltak settes samtidig en frist for evaluering, gjerne en måned fram. Effekten av tiltakene diskuteres, og man bestemmer hva som eventuelt videreføres, tas bort, eller justeres. For noen gir dette god progresjon, mens det hos andre ikke gir ønsket utvikling. I slike tilfeller vurderes henvisning til PPT.

Intervjuede fra Storevarden viser videre til at tiltak som blir iverksatt i etterkant av skolens ulike kartlegginger og nasjonale prøver, blir oversendt ledelsen. Ledelsen har trinnsamtaler med alle trinn i november. Her blir tiltakene gjennomgått, og ledelsen blir på den måten informert om status og progresjon hos de elevene det gjelder. Det påpekes imidlertid at ledelsen ikke har tilsvarende samtaler før november året etter, og at ansvaret for tiltakene tillegges trinnene i mellomtiden. De intervjuede stiller selv spørsmål til om de evaluerer og justerer godt nok, og om de bør innføre et nytt stoppunkt på våren for å få en oppsummering på tiltakenes status og progresjon på dette tidspunktet.

Det vises til at det noen ganger kan være utfordrende for skolen å vite om det er behov for spesialpedagogiske tiltak eller ikke. Vi får opplyst at skolen gjennomfører flere tester for å undersøke, og at mange ligger i en gråsoner. I den forbindelse etterlyser skolen bistand og veiledning fra PPT, som skole opplever som fraværende. Dette er noe vi kommer tilbake til i neste kapittel.

Som nevnt tidligere i rapporten, er inntrykket til en av hjelpetjenestene at skoler (og barnehager) er raske med å iverksette tiltak, men gjerne uten å ha forstått hva som egentlig er utfordringen,

eller hva som er årsaken til barnets atferd. Også de intervjuede fra Storevarden skole opplever at det kan være vanskelig å identifisere årsaken til utfordringene: «*Så er det symptomene vi behandler, men ikke årsakene til det*». Samtidig påpekes det at skolen mangler kompetanse på dette området, men føler at de likevel må gjøre *noe*. Det uttrykkes som enklere å treffe med tiltak når eleven selv klarer å sette ord på hva som er vanskelig.

Skolene savner i den forbindelse mer tverrfaglig samarbeid for å kunne treffe bedre med tiltak. De opplever at andre instanser forventer at de setter inn tiltak, selv om de ikke har kompetanse og mangler redskap. Det blir også vist til at PPT eksempelvis kan avdekke at det som skolen behandler som matematikkvansker, egentlig handler om helt andre ting/underliggende årsaker.

4.3.8 VURDERING

Gjennomgangen viser at skolene har tilgang til skriftlige rutiner for hvordan handle på bakgrunn av bekymring for en elev. Skadberg skole har prosedyrer for elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av opplæringen og bekymringsmelding til barnevernet, mens Storevarden har prosedyrer for handling innen en rekke ulike problemstillinger knyttet til en elev. Fra intervjuene vises det også til en innarbeidet saksgang for hvordan bekymringer håndteres, i tråd med rutinene. Vi registrerer imidlertid at samtale med eleven selv ikke er en del av saksgangen i noen av rutinene. Gjennomgangen tyder likevel på at samtale med elev er utbredt praksis i forbindelse med bekymringer – det vurderes hensiktsmessig å innlemme denne praksisen/elevens stemme i rutinene.

Spørreundersøkelsen viser at skoleansatte er oftere usikre på hvordan håndtere bekymring for en elevs omsorgssituasjon enn utvikling. I intervjuene vises det til at barnevernet kan kontaktes dersom man ønsker å drøfte bekymringer anonymt, samtidig viser resultatene fra spørreundersøkelsen at 46 prosent sjelden eller aldri kontakter barnevernet ved bekymring for en elevs omsorgssituasjon. Vi finner også eksempler på at frykt for å ødelegge relasjonen til foreldrene kan representere en barriere for å sende bekymringsmelding. Skolen er sammen med barnehagen en sentral arena for oppmerksomhet på- og hjelp til barn med i alle typer livssituasjoner, inkludert omsorgssituasjon. Elevene er ikke bare prisgitt at skolen avdekker, men også faktisk melder bekymringen. I Storevarden sitt tilfelle ser det ut som et styrket samarbeid med barneverntjenesten kan bidra til å senke terskelen for å melde.

Vårt hovedinntrykk er at skolene i all hovedsak iverksetter tiltak tidlig når både faglige og atferdsmessige utfordringer er oppdaget. Tiltakene kan derimot vitne om at utfordringene knyttet til atferd er av en slik karakter at innsatsen rettes mer mot problemreduksjon/symptombehandling, heller enn å rette seg mot årsakene til utfordringene. Det kan også stilles spørsmål til om sårbarheten som disse elevene bærer, kunne blitt oppdaget før symptomene utviklet seg til negativ atferd. I verste fall kan det bety at tiltak som iverksettes ikke treffer og at belastningen/konsekvensene for barnet blir langt mer alvorlig enn dersom rett hjelp tidlig ble iverksatt. Dette oppfatter vi som en konsekvens av manglende kompetanse om tegn og signaler på sårbarhet (jf. vurderingskapittel [4.2.6](#)), samt manglende samarbeidsarenaer eller

tilgang til lavterskel bistand fra støttetjenestene. Det vurderes som sårbart for barna, at skolene ikke har en tverrfaglig arena hvor saker kan løftes inn til drøfting. Kapasitetsutfordringene i PPT ser også ut til å ha medført at skolene iverksetter tiltak bare for å ha gjort *noe*. Det kan i ytterste konsekvens være direkte skadende for et barn.

Som vi har sett tidligere, viser resultatene fra kartleggingsprøvene at antall elever som ligger på eller under bekymringsgrensen i lesing på Storevarden skole øker fra 1. til 3.trinn. I 3.trinn lå i tillegg en, etter vår vurdering, bekymringsfull høy andel (drøyt halvparten) på eller under bekymringsgrensen i lesing. Dette også til tross for timeplanfestede timer til intensiv opplæring. Av spørreundersøkelsen og intervjuene på Storevarden framgår det at skolen selv oppfatter at det mest utfordrende i arbeidet med tidlig innsats er redusert handlingsrom for tilpasset opplæring. I den forbindelse ser vi to onde sirkler som bidrar til å innsnevre handlingsrommet. For det første er andel elever med spesialundervisning økende, og en femtedel av læretimene er bundet opp til spesialundervisning. Dette gir mindre handlingsrom til forebygging og tilpasset opplæring, som igjen kan føre til ytterligere vekst i spesialpedagogiske behov. For det andre øker antall henvisninger til PPT. Denne økningen medfører at PPT må bruke enda mer tid på utredninger og utarbeidelse av sakkyndige vurderinger, og dertil mindre tid til systemarbeid og veiledning ute på skolene. Mindre tilstedeværelse og veiledning på skolene kan igjen bidra til skolene henviser mer, som igjen fører til at enda mer av PPT sin kapasitet går til sakkyndige vurderinger og mindre tilstedeværelse på skolene.

Samtidig kan tiltak som ikke treffer også tyde på mangelfulle evalueringer. Evalueringer ved Skadberg skole gjennomføres i onsdagsmøtene, men det framstår uklart for oss hvor systematisk dette utføres – hvem som har ansvar, lengde på tiltak og tidsfrister for evalueringer. Evalueringer ved Storevarden skole foregår på trinnmøtet, hvor det også bestemmes lengde på tiltak og frist for evaluering av tiltakene. Samtidig viser begge skolene til at evalueringene kan bli gjort mer systematisk.

Hvordan tiltak dokumenteres varierer mellom skolene, og framstår som hensiktsmessig å få satt i system. Skadberg skole benytter seg eksempelvis av en logg, og informasjon og tiltak legges inn her, slik at ledelsen kan følge med på om tiltak blir fulgt opp. Storevarden skole dokumenterer tiltak hovedsakelig gjennom møtereferater. Det framstår uklart for oss hvorvidt tiltak og mindre tilrettelegginger innenfor det allmennpedagogiske blir dokumentert, med mindre det er løftet inn i et møte. Det uttrykkes samtidig usikkerhet på hva som skal dokumenteres og ikke på grunn av foreldrenes innsynsrett. Etter vår vurdering bør kommunen tilstrebe mer systematikk og tydeligere rutiner på hva som skal dokumenteres, og hvordan. Dokumentering av tiltak har stor nytteverdi ved eventuelt lærerbytte, henvisning til andre instanser, eller ved nye og/eller gjenoppståtte utfordringer på et senere tidspunkt i opplæringsløpet.

4.3.9 ANBEFALING

Vi anbefaler kommunen å:

- vurdere tydeligere føringer og minstekrav for når og hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske skal dokumenteres og evalueres.

4.4 DE VIKTIGE ANDRE – TVERRFAGLIG INNSATS

Klasseledelse spenner seg over et bredt praksisfelt hvor lærerne skal bidra til elevenes faglige, sosiale og emosjonelle læring og utvikling. Det dreier seg om ledelse av grupper som lag, av den enkelte elev som aktør i en gruppe, og om lærerens tilrettelegging for læring i elevfellesskapet. Blikket skal nå over mange og mye, samtidig som det skal undervises. Kompetanse fra flere profesjoner vil i dette være nødvendig både i oppdagelse av sårbarhet og rett hjelp tidlig. Samhandling og kompetansedeling innad i de ulike tjenesteområder, samt kjennskap og kunnskap om hva andre tjenesteområder kan bidra med, er derfor essensielt i arbeid med tidlig innsats.

4.4.1 HVA SIER KOMMUNENS PLANER OG HVILKE SAMARBEIDSFORA FINNES?

Kommunens årsplan for 2021 påpeker at tjenester for barn og unge skal være synlige. Det er mål om helhetlige og godt koordinerte tjenester som møter behovet til det enkelte barn slik at rett hjelp kan gis til rett tid. Videre vises det til at et helhetlig tilbud krever god samhandling mellom de ulike tjenestene på alle nivå og det opplyses at forebygging og tidlig innsats/barnevernsreformen får betydning for alle tjenestene på oppvekstfeltet.

I tilstandsrapporten for grunnsopplæringen 2021 framgår det at kommunens støttesystemer skal være forutsigbare og gi skolene hjelp til å gi god opplæring i tråd med regelverk og forskning.

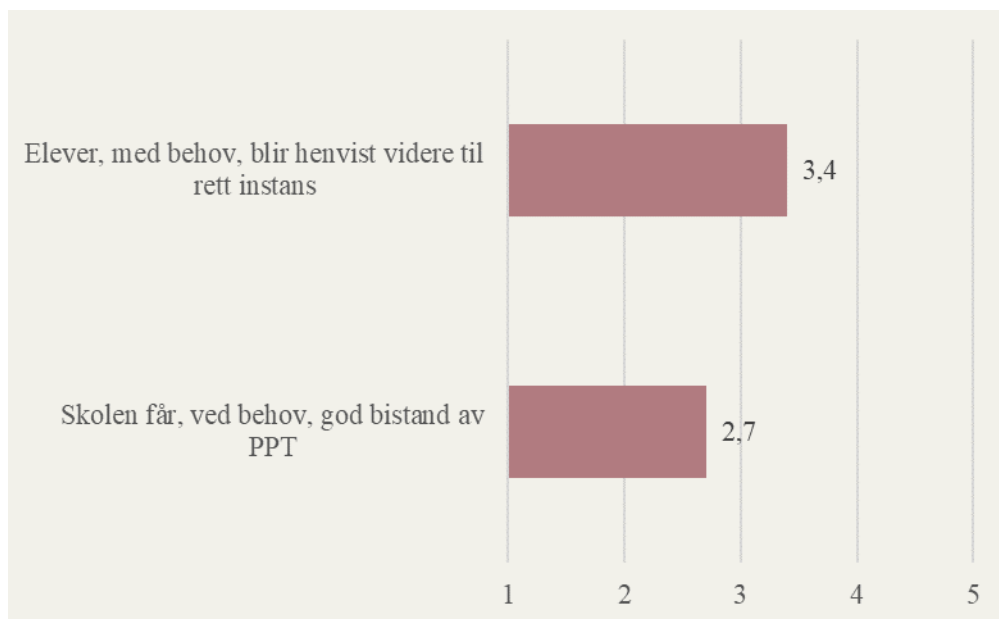
Alle skolene skal ha en fast kontaktperson i barneverntjenesten og to kontaktpersoner i PPT. Sistnevnte skal ha faste treffpunkter med skolene hver andre uke. Hvordan samarbeidet med barnevernet organiseres er opp til hver enkelt skole og kontaktperson, jf. rutine for meldeplikt til barnevernet.

Det vises for øvrig til de ulike samarbeidsfora som framgår av kap 2.4 [Samarbeidsfora og tverrfaglige team](#).

4.4.2 HVA TENKER DE ANSATTE SELV OM SAMARBEID PÅ TVERS?

I spørreundersøkelsen ble de ansatte bedt om å ta stilling til hvor enige de var i noen påstander om samarbeid i bekymringssaker i skolen. Resultatet framgår av figuren under.

Figur 19: Hvor enig er du i følgende påstander om samarbeid i bekymringsaker i skolen? (Skala 1-5, hvor 1=helt uenig, 5=helt enig, N=124)

Med et gjennomsnitt på 3,4 er respondentene mer *enige* enn *uenige* i påstanden om at barn med behov blir henvist videre til rett instans. I underkant av halvparten av respondentene oppgir å være enige i dette. Samtidig ser vi at respondentene er mer uenige enn enige i påstanden om at skolen, ved behov, får god bistand av PPT. Her oppgir 26 prosent at de er enige.

Det er variasjoner mellom skolene her. Når det gjelder hvorvidt man mener at barn, med behov, blir henvist videre til rett instans, varierer snittet fra 2,2 til 4,3. På spørsmålet om skolen får god bistand av PPT i bekymringsaker, varierer snittet mellom 1,7 og 3,4.

I spørreundersøkelsen får vi i tillegg inn en rekke kommentarer om samarbeidet på tvers. Disse kommer fra respondenter fra flere ulike skoler. Flere av kommentarene omhandler også kapasitetsutfordringene hos PPT. Nedenfor trekker vi frem noen eksempler:

«Samarbeid med andre instanser, som PPT og BUP, er utfordrende. Det tar altfor lang tid fra elever blir meldt opp til det blir satt i gang undersøkelser»

«Samarbeidet mellom ulike instanser er altfor dårlig i kommunen. PPT er så å si fraværende»

«I et tungrodd system vil det ta lang tid før disse barna får den hjelpen de trenger»

«Opplever at om det er bekymring rundt et barn, er det vanskelig å få hjelp. (...) Savner tverrfaglig samarbeid rundt barn»

Også i intervju med både skoleansatte og ansatte i støttetjenestene vises det til opplevelser av at virksomhetene «*sitter på hver sin tue*» og at det er «*for mange siloer*». Samarbeidet på tvers oppleves imidlertid ulikt mellom de utvalgte skolene, der utfordringene oppfattes særlig framtrepende i intervju med Storevarden skole. Her refereres til et tidligere svært så velfungerende samarbeid med PPT, men som i etterkant av omorganiseringen har blitt nærmest fraværende. Vi får opplyst at skolen, før omorganisering, hadde en fast PPT-kontakt på skolen hver uke, og denne blir beskrevet som en viktig bidragsyter både med tanke på organisasjonsutvikling og tilrettelegging for elever med spesielle behov. Det påpekes at denne organiseringen bidro til både tidlig oppdagelse og iverksettelse av tiltak tidlig. Det vises også til at PPT-kontakten den gang, var med på første foreldremøtet på 1.trinn, samt gjennomførte observasjoner i 1.klassene på starten av skoleåret. Eventuelle bekymringer som følge av observasjonen ble så tatt opp i møte med foreldre og skole, og muliggjorde på den måten tidlige tiltak. Opplevelsen er at tidligere organiseringen bidro til færre oppmeldinger til PPT.

Relatert til dette får vi opplyst at også KOSIP-undersøkelsen viser at skolene opplever et behov for å ha støttetjenestene tettere på. Blant annet er bare 26 prosent av respondentene fra skolene helt eller delvis enige i påstanden «det lokale spesialpedagogiske støttesystemet i vår kommune er godt organisert». Som tidligere nevnt har PP-tjenesten nylig gjenopptatt ordningen med faste kontaktpersoner i skolen. Fra intervjuede på skolen oppleves dette som positivt, og ambisjonen er å få til en lignende modell som de hadde tidligere.

Også intervjuede fra Skadberg skole opplever den nye omorganiseringen som positiv, og viser til at det er lettere å forholde seg til én kontaktperson enn til flere ulike saksbehandlere. Også her får vi opplyst at PPT i den tidligere modellen var mer tilgjengelige og tettere på, og på den måten bidro til å unngå oppmeldinger.

Når det gjelder det tverrfaglige samarbeidet generelt, beskriver de intervjuede fra Skadberg skole veien til hjelpeapparatet som kort, og vi får opplyst at det er lett å ta kontakt med de ulike støttetjenestene. Her er imidlertid de intervjuede fra Storevarden av en annen oppfatning. De opplever tjenestene som langt fra hverandre, og det etterlyses åpnere kommunikasjonslinjer og mer tverrfaglige samarbeid. Utover at leder for barnevernstjenesten deltar på foreldremøtet på 1.trinn hvert år, vises det til at samarbeidet med barnevernet er begrenset til eventuelle enkeltsaker. Vi får dessuten opplyst at skolen ikke har hatt en fast kontaktperson i barnevernet siden før pandemien. Videre oppleves familiesenteret som dyktige i arbeidet som er innenfor deres mandat, men samarbeidet med skolen er hovedsakelig begrenset til eventuell kontakt på vegne av foreldre. Skolen etterlyser mer samarbeid med de ulike tjenestene på systemnivå og at støttetjenestene har større tilstedeværelse på skolen/nærmere elevene. I tillegg beskrives de ulike tjenestenes taushetsplikt som en barriere i selve samarbeidet.

4.4.3 VURDERING

Gjennomgangen viser at flere skoler har opplevd PPT som fraværende i etterkant av omorganiseringen i 2020/2021. Dette oppgis samtidig som en medvirkende årsak til det økte antallet henvisninger. Når PPT fra og med inneværende skoleår har gått tilbake til den tidligere

modellen med faste kontaktpersoner med faste treffpunkter på skolene, er det grunn til å tro at både antall henvisninger og økningen i vedtak om spesialundervisning vil stagnere, og etter hvert reduseres. Her vil også opprettelsen av ressursgrupper på den enkelte skole være et viktig tiltak. Etter vår vurdering vil ressursgruppene dessuten bidra til at tiltak som blir iverksatt blir mer treffsikre, ved at det tverrfaglige blikket kobles på.

Samtidig vises kapasitetsutfordringene til PPT med påfølgende lange ventetider på oppstart av nye saker til som en utfordring for skolene, og flere mener at det tar lang tid før elevene får hjelp. I den forbindelse vil vi påpeke at venteliste strider mot elevenes rett til spesialundervisning, og at elevenes rett ikke skal trenes på grunnlag av lang saksbehandlingstid hos PPT.

Kapasitetsmessige årsaker til at elever ikke utredes, er ikke en gyldig grunn for at det tar lang tid å utarbeide en sakkyndig vurdering. Vi er kjent med at PPT har fått tilført et ekstra årsverk. Dette, kombinert med den nye omorganiseringen med faste kontaktpersoner og faste treffpunkter, samt opprettelse av ressursgrupper på skolene, vil trolig på sikt redusere saksbehandlingstiden.

Både i spørreundersøkelsen og i intervju med Storevarden og støttetjenester blir imidlertid det overordnede tverrfaglige samarbeidet i kommunen beskrevet som utfordrende, og mange skoleansatte opplever det som vanskelig å få hjelp. Dette vurderes som bekymringsfullt, særlig sett i sammenheng med at flere tjenester melder om en økning av barn og unge med hjelpebehov og sammensatte vansker.

Intervjuene viser dessuten til at etablering av kontaktpersoner i barnevernet ikke nødvendigvis er praksis ved alle skolene. Eksempelvis Storevarden skole viser til at de ikke har hatt kontaktperson i barnevernet siden før pandemien. Skolene skal i utgangspunktet ha samarbeidsavtaler med barneverntjenesten. Vi har ikke mottatt noen av disse fra de utvalgte skolene. For oss er det uklart hva en slik samarbeidsavtale innebærer og hvem som skal ta initiativ til møter.

Kommunen har ingen oppvekstplan, og heller ingen kvalitetsplan for skole. Alle kommuner skal fra 2022, ha en overordnet plan for forebygging av omsorgssvikt og atferdsproblem. Det opplyses at det er påbegynt et arbeid med en overordnet felles plan på hele oppvekstfeltet (jf.

Barnevernloven 3-1 annet ledd), men at denne ikke vil bli ferdigstilt i år. Det vurderes som uheldig at kommunen ikke har dette på plass, da denne kan bidra til mer felles praksis, målbilde og tyngde i satsningen. Dette er også noe som etterlyses både i spørreundersøkelsen og intervju.

4.4.4 ANBEFALING

Vi anbefaler kommunen å:

- avklare forventninger i samarbeidet med andre tjenester, særlig i de tilfeller der skolen henviser til andre instanser.

5 KONKLUSJON

5.1 BARNEHAGE

Gjennomgangen viser at de utvalgte barnehagene har rutiner og praksis, som bidrar til å sikre arbeid med tidlig oppdagelse. Kommunen har gjort flere verktøy tilgjengelig, og det oppfattes at barnehageansatte er kjent med-, og bruker disse verktøyene i sitt arbeid med tidlig oppdagelse. Videre oppfattes de intervjuede å ha en stor bevissthet knyttet til sin rolle som autorativ voksen. Dette er med på å styrke barneperspektivet og flytter fokuset bort fra barnet som problemet, men heller ser på den voksne som løsningen.

De ulike verktøyene oppfattes i mindre grad å være satt i et system, noe som gjør at bruken derfor blir noe tilfeldig. Det framgår også noe svakhet knyttet til kartlegging av språk, hvor det blir vist til at tilgjengelig verktøy blir tatt i bruk ved behov, uten nærmere definisjon på hvem som avgjør bruk, og når. Dette kan medføre en risiko for å ikke oppdage, noe som da vil forplante seg til å hindre at det ikke settes inn tiltak til barn som har behov for ekstra støtte. Også spørreundersøkelsen viser at flere har barrierer med å gjøre noe med bekymringsfulle oppdagelser da de opplever fravær av tilgang til hjelp, og i liten grad tid til å kunne følge opp eventuelle tiltak. Vi oppfatter i dette at barnehagene langt på vei iverksetter støtte til barn med identifiserte sårbarheter, men at barn kan gå under radaren grunnet opplevelse at manglende tilgang til nødvendige tiltak.

Barnehagene oppfattes å i stor grad dra nytte av PPT og barneverntjenesten sin kompetanse i arbeidet med tidlig oppdagelse. utfordringene i samarbeidet ser derimot ut til å melde seg fra det tidspunkt et barn blir henvist til PPT. Da kan byråkratiet og ventetid til hjelpen er på plass, ha utløst langt større hjelpebehov hos barnet enn det som i utgangspunktet ble meldt inn. Barnehageansatte etterlyser i dette noe mer hjelp på et lavterskelnivå.

Etter vår vurdering har kommunen fokus på tidlig innsats for ivaretagelse av barns psykiske helse, men arbeidet kan med fordel settes i et bedre system som gjør det mer oversiktlig for ansatte og følge opp, samt stille tydeligere krav til samarbeid på tvers. Faglige ferdigheter, som i barnehagen blant annet handler om språkutvikling, bør settes i system for bedre å klare fange opp tegn og symptom som senere kan utvikle seg til språkvansker.

5.2 SKOLE

Skolen har gjennom tilgjengelige verktøy, plan for kartlegginger og rutiner for gjennomgang av disse, gode forutsetninger for å tidlig oppdage faglig sårbarhet. Skolen benytter seg av ulike verktøy og elevsamtaler for å tidlig oppdage atferdsmessige, emosjonelle og/eller sosiale utfordringer. Det vises imidlertid til en økning i sosioemosjonelle og psykososiale utfordringer, og skolens kompetanse kommer i mange tilfeller til kort. En risikerer da at disse elevene ikke blir oppdaget før eleven viser tydelige symptomer på å lide overlast av dem.

Vårt hovedinntrykk er at skolene i all hovedsak iverksetter tiltak tidlig når både faglige og atferdsmessige utfordringer er oppdaget. Tiltakene kan derimot vitne om at utfordringene knyttet til atferd er av en slik karakter at innsatsen rettes mer mot problemreduksjon/symptombehandling, heller enn å rette seg mot årsakene til utfordringene. I verste fall kan det bety at tiltak som iverksettes ikke treffer og at belastningen/konsekvensene for barnet blir langt mer alvorlig enn dersom rett hjelp tidlig ble iverksatt. Dette oppfatter vi som en konsekvens av manglende kompetanse om tegn og signaler på sårbarhet, samt manglende samarbeidsarenaer eller tilgang til lavterskel bistand fra støttetjenestene.

Gjennomgangen viser at flere skoler har opplevd PPT som fraværende i etterkant av en omorganisering i 2020/2021, og dette oppgis samtidig som en medvirkende årsak til at antall henvisninger til PPT har økt. Fra og med inneværende skoleår har PPT gått tilbake til den tidligere modellen med faste kontaktpersoner som har faste treffpunkter med skolene, noe skolene oppfatter som positivt. Hvordan samarbeid med øvrige tjenester fungerer, vurderes ulikt mellom de utvalgte skolene, og oppleves å i stor grad være begrenset til enkeltsaker.

5.3 ANNET

Utover dette registreres at kommunen har igangsett arbeidet med å få på planen for forebygging av omsorgssvikt og atferdsproblem (jf. Barnevernloven 3-1 annet ledd). Planen vil kunne bidra til en overordnet forankring av det forebyggende tilbudet og fordeling av kommunens ressurser til arbeidet, samt sikre forpliktende og systematisk innsats som legger til rette for nettopp helhetlige tjenester.

5.4 ANBEFALINGER

Vi anbefaler kommunen å:

- styrke barnehage- og skoleansattes kompetanse i å snakke med barn om bekymringer knyttet til dem, samt sikre at skoleansatte har generell kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer.
- iverksette tiltak som hindrer at barnehageansatte blir blendet for barnets språkutvikling.
- i større grad sikre at barnehagene har felles rutiner som beskriver arbeidsflyt og ansvar for hvordan ansatte skal handle ved bekymring for et barn.
- vurdere tydeligere føringer og minstekrav for hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske skal dokumenteres og evalueres i barnehagene og skolene.
- avklare forventninger i samarbeidet med andre tjenester, særlig i de tilfeller hvor barnehagen og skolen henviser til andre instanser.
- sikre at felles kunnskapsgrunnlag blir en del av kommunens pålagte oppvekstplan/plan for forebygging av omsorgssvikt og utvikling av atferdsvansker.

VEDLEGG

Vedlegg 1 - metode

Muntlige kilder

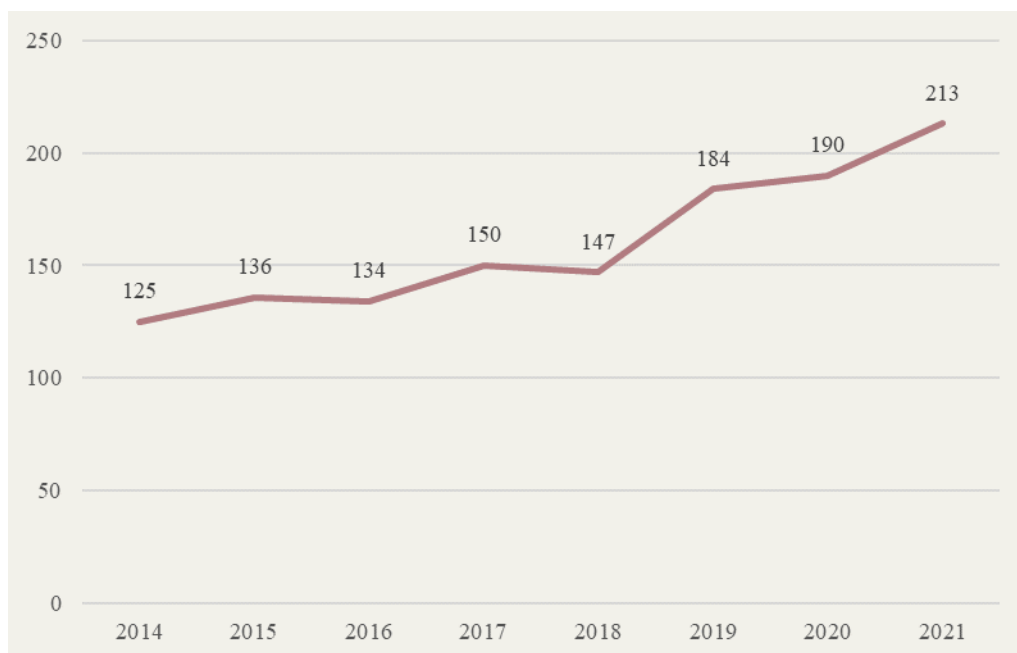
- Skolesjef
- Barnehagefaglig rådgiver, oppvekststab
- Virksomhetsleder, Barn, unge og familie
- Teamleder, Familiesenteret
- Leder, PPT
- 2 veiledere, PPT
- Leder, Senter for styrket barnehage tilbud
- Representanter fra Storevarden skole:
 - Rektor
 - 2 undervisningsinspektører
- Representanter fra Skadberg skole:
 - Rektor
 - 2 undervisningsinspektører
 - Spesialpedagog
 - Sosillærer
- Representanter fra Solstrålen barnehage:
 - Virksomhetsleder
 - 2 pedagogiske ledere fra avd. Dravhaug
 - 2 pedagogiske ledere fra avd. Øygarden
- Representanter fra Sola barnehage:
 - Daglig leder
 - Stedfortreder for daglig leder
 - 2 pedagogiske ledere

Eksterne skriftlige kilder

- Barnehageloven med forskrifter
- Opplæringsloven med forskrifter
- Barnevernloven
- Statistikk fra Framsikt, Utdanningsdirektoratet og SSB
- <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/intensiv-opplaring/2/#2.6:...>
- Nasjonal faglig retningslinje fra Helsedirektoratet «Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge» Opplæringsloven
- Rammeplan for barnehager
- Meld. St. nr. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*
- Meld. St. nr. 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats*
- Rapport etter felles tilsyn om meldeplikten til barnevernet og barnevernets tilbakemeldinger til offentlige meldinger. Statsforvalteren, 2019

Utviklingen i antall henvisninger til PPT

Figur 20: Antall henvisninger til PPT Sola, 2014-2021

Kilde: Sola kommune

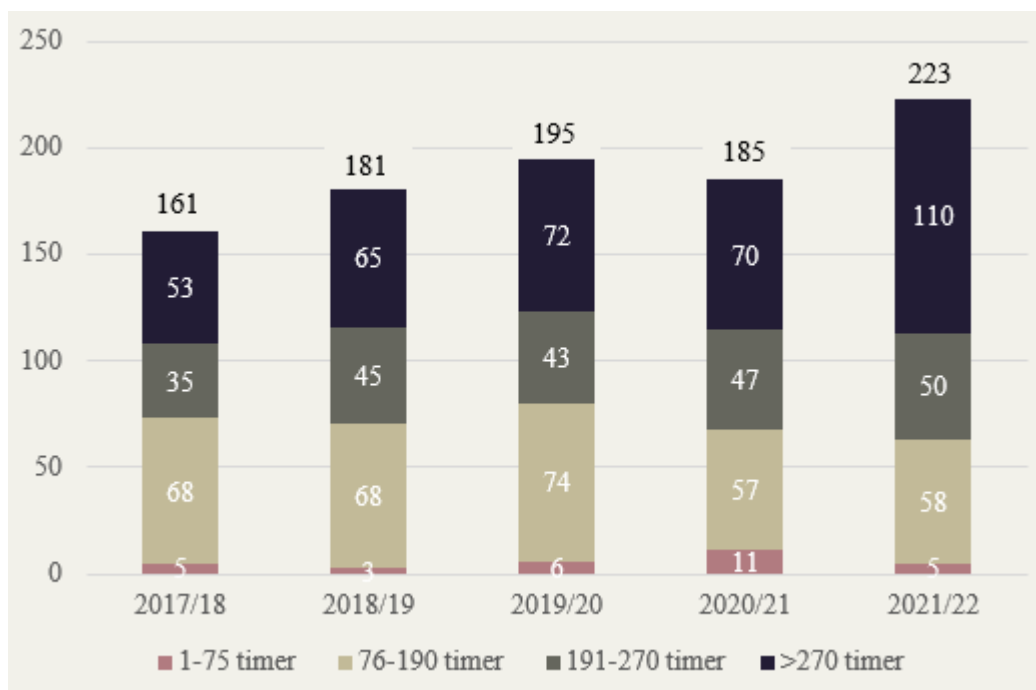
Kommunens føringer for hva den enkelte skoles rutiner for meldeplikt til barnevern skal inneholde:

- a) Skolens årshjul som viser når skolens ledelse skal gi informasjon og når det skal arrangeres møte sammen med kontaktperson fra barneverntjenesten og helsesykepleier.
- b) Informasjon om hvem som er skolens ressursperson knyttet til temaet.
- c) Informasjon om prosedyre som skal følges når en ansatt er bekymret:
 1. Ta opp bekymringen med skolens ressursperson, eventuelt en annen i skolens ledergruppe.
 2. Dersom den ansatte fortsatt er usikker på om hen skal melde bekymring, tar den ansatte kontakt med skolens kontaktperson i barneverntjenesten for å drøfte forholdet.
 3. Den ansatte melder bekymring til barneverntjenesten.
 4. Den som har meldt bekymring informerer skolens ressursperson. Sistnevnte registrerer hvert tilfelle, for så å rapportere inn antall bekymringsmeldinger hvert halvår til fagstab skole.
 5. Ved gjentagende/vedvarende bekymring må skolen sørge for at det blir sendt ny bekymringsmelding.
 6. Barneverntjenesten gir tilbakemelding til skolen om iverksatte tiltak. I skolens rutine må det komme fram at den/de som har meldt bekymring mottar tilbakemeldingen fra barneverntjenesten.

Spesialpedagogiske timer

Grafen under viser en økning på 40 elever med mer enn 270 timer spesialpedagog fra skoleår 2020/21 til skoleår 2021/22.

Figur 21: Antall elever med spesialundervisning (pedagogtimer) skoleår 2017-2022

Kilde: Tertialrapport 1.tertial 2022

DEKOMP

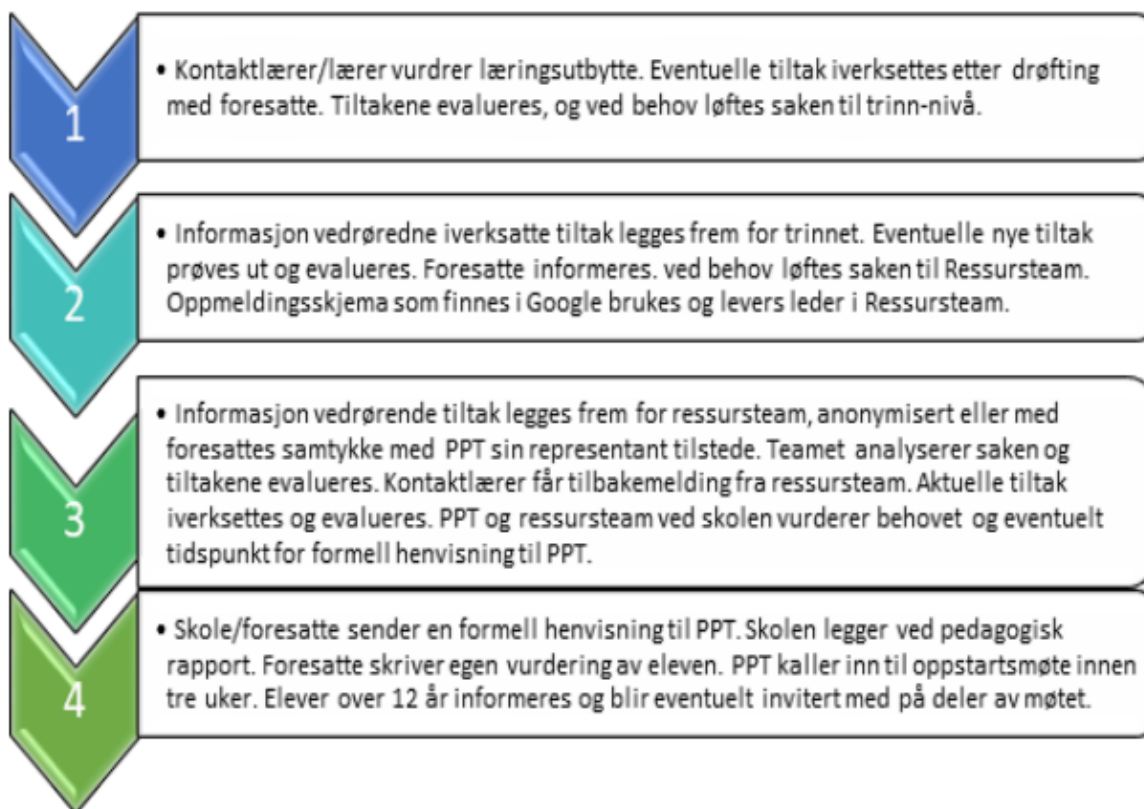
DEKOMP er et samarbeid mellom universitets- og høyskolesektoren, skoleeier, PPT, skoleledere og lærere. Sola kommune er i region Midt-Rogaland sammen med kommunene Randaberg, Stavanger, Kvitsøy, Hjelmeland og Strand. Universiteter og høyskoler bidrar med forskningsbasert kunnskap som i møte med praksisfeltet skal nå felles mål med ordningen. Arbeidet er organisert hovedsakelig i følgende modeller:

- Samarbeid om skolebasert kompetanseutvikling i utdanningsregionen
- Lærende nettverk
- Partnerskap mellom UiS, skoleeier, skoleledere og lærere for å utvikle kunnskap sammen

Det er nå besluttet at arbeidet med REKOMP, DEKOMP og Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis⁶³ skal ses i sammenheng i region Midt-Rogaland. Det er etablert en felles styrings- og arbeidsgruppe for dette arbeidet, hvor oppvekststaben og PPT deltar aktivt.

Veileder for oppmelding til PPT, Skadberg skole

Saksgang for oppmelding for elever med behov for tilrettelagt opplæring, Skadberg skole

⁶³ Jf. Meld. St. 6 (2019-2020) *Tett på, tidlig innsats*. Kompetanseløftet skal gi ansatte kompetanse til å kunne forebygge utenforskap, fange opp utfordringer og gi et inkluderende og tilpasset pedagogisk tilbud til alle barn. Kompetanseløftet blir en del av tilskuddsordningen for lokal kompetanseutvikling.

Prosedyre for bekymringsmelding til barneverntjenesten, Skadberg skole

- 1. Ta opp bekymring med rektor eller nærmeste leder.
- 2. Dersom ansatt fortsatt er usikker på bekymringsmelding, tar den ansatte kontakt med skolens kontaktperson i barneverntjenesten for å drøfte forholdet. Saken kan drøftes anonymt.
- 3. Den ansatte melder bekymring til barneverntjenesten. Bekymringsmelding skrives i websak og sendes til godkjenning hos rektor før den ekspederes.
- 4. Rektor/ nærmeste leder registrer hvert tilfelle og rapporterer med halvårsrapporter til Fagstab skole.
- 5. Ved gjentakende/ vedvarende bekymring skal skolen skrive ny bekymringsmelding.
- 6. Barneverntjenesten gir tilbakemelding til skolen om iverksatte tiltak.